

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Synové Smila z Lichtenburku

Sons of Smil of Lichtenburk

Bc. Kateřina Pohlová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Navazující Mgr. ČJ - D

Odevzdáním této diplomové práce na téma Synové Smila z Lichtenburku potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Boskovice, 12. 7. 2021

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Kateřině Charvátové, CSc., za její odborné vedení, rady, podporu a trpělivost, se kterou řešila mé dotazy. Děkuji také svým rodičům, prarodičům i mému manželovi, kteří mě podporovali nejen při psaní této práce, ale i během celého studia.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá životem a činy synů Smila z Lichtenburku v době panování posledních přemyslovských králů Václava II. a Václava III., ale především v období vlády Jindřicha Korutanského. V první části se věnuje příchodu Lichtenburků do oblasti Českomoravské vrchoviny, který je spojen především s osobou Smila z Lichtenburka. V následujících kapitolách mapuje aktivity Smilových synů v hospodářské i politické oblasti sledovaného období. Zkoumané období bylo orientačně vymezeno lety 1280 – 1310 s vědomím přesahů do období předcházejících i následujících po stanovených letech. Vzhledem k tomu, že nejmladší potomci pana Smila zemřeli v roce 1313, resp. v roce 1329, dotýká se tato práce také období vlády Jana Lucemburského, v níž sleduje osudy řečených potomků.

Tato práce si klade za cíl pokusit se přinést nový pohled na konkrétní osobnosti lichtenburského rodu a především na to, jaký byl jejich význam pro panování Jindřicha Korutanského. K dosažení cíle byla použita heuristická metoda shromáždění pramenů, které se vztahují k dané problematice, a také relevantní historické literatury. Na základě studia pramenů a literatury můžeme říct, že všichni Smilovi synové větším či menším způsobem zasáhli do panování Jindřicha Korutanského. Hlavní roli v tomto kontextu sehrál vliv daného rodu, který pramenil z bohaté majetkové základny, stejně jako spolupráce s vlivnými příbuznými, ale také další aspekty, které tato práce nastiňuje.

KLÍČOVÁ SLOVA

středověk, šlechta, Lichtenburkové, České království, Jindřich Korutanský, Václav II.

ABSTRACT

This diploma thesis will study life and action Smil of Lichtenburk's sons under the reign the last Przemislid kings Wenceslas II. and Wenceslas III., but especially in the period Henry of Carinthia's reign. The first part is devoted to coming the lords of Lichtenburg to the area of the Bohemian-Moravian highlands, which is connected primarily with Smil of Lichtenburg. In the following chapters it maps activities Smil of Lichtenburg's sons in the economic and political sphere of observed period. Study period was indicative defined years 1280 – 1310 with knowledge of overlaps to the period previous and next after the defined years. With regard to death Smil of Lichtenburg's youngest sons, which died in 1313, more precisely in 1329, touch this diploma thesis also John Luxembourgish's reign. There is observing destiny of mentioned descendant.

Aim of this diploma thesis is try to bring a new view on the real persons of lords of Lichtenburg and primarily to their significance for Henry of Carinthia's reign. To the achievement this aim was using heuristic method of gathering sources, which relate to this issues, and also relevant historical literature. Based on the study of sources and historical literature we can say, that all sons of Smil of Lichtenburg more or less affected to the Henry of Carinthia's reign. Main role in this context play influence lords of Lichtenburg, which sprung from the rich base of property, such as the co-operation with influential relatives, but also next aspects, which this diploma thesis sketch.

KEYWORDS

middle-ages, aristocracy, lords of Lichtenburk, Kingdom of Bohemia, Henry of Carinthia, Wenceslas II.

Obsah

1. Úvod	6
1.1 Prameny a literatura.....	7
1.2 Metodika.....	7
2. Počátek vzestupu rodu Lichtenburků	9
2.1 Ronovci a rodová pověst	9
2.2 Smil z Lichtenburka.....	13
2.2.1 Rodinné vazby pana Smila	13
2.2.2 Správa majetku rodu Lichtenburků za pana Smila.....	19
2.2.3 Církev a Smil z Lichtenburka.....	26
3. Pokračovatelé rodu. Smilovi synové Jindřich, Smil II., Oldřich a Rajmund z Lichtenburka	33
3.1 České království v letech 1269 – 1289	33
3.1.1 Spor Přemysla Otakara II. s Rudolfem Habsburským a bitva na Moravském poli	33
3.1.2 Braniboři v Čechách a první roky vlády Václava II.	36
3.2 Jindřich z Lichtenburka hlavou rodu	43
3.3 Smil II.	60
3.4 České království v letech 1290 – 1310	67
3.5 Oldřich z Lichtenburka.....	87
3.6 Rajmund z Lichtenburka	107
3.7 Význam Smilových synů pro Jindřicha Korutanského	132
4. Závěr.....	140
Seznam příloh.....	146

1. Úvod

Když se Jindřich Korutanský v roce 1307 podruhé stal českým králem, kladl si možná otázku, jak se vyvarovat toho, aby o tuto hodnost opět přišel. V české tradici je tento panovník stále často vnímán jako neschopný a slabý, jako král, který se nechá ovládat šlechtickými předáky, kteří sledují vlastní zájmy a obohacující se na Jindřichův úkor. S takovým hodnocením přichází např. Jiří Spěváček, nebo Jan Urban (ovšem je nutné podotknout, že k tomuto hodnocení Jindřichovy osoby se nepřiklání všichni historici).¹ Se jménem Jindřicha Korutanského také bývá asociována vláda, jež je závislá na lidech, kteří by mu měli sloužit. Hlubší rozbor toho, zda je toto hodnocení Jindřichovy vlády oprávněné či ne, případně do jaké míry je opodstatněné, nicméně přenecháme jiným, neboť hodnocení vlády Jindřicha Korutanského nepředstavuje otázku, již bychom si rádi položili. Naše otázka by naopak mohla být formulována takto: *Proč byli Lichtenburkové důležití pro Jindřicha Korutanského?*, případně *Jakým způsobem zasahovali Lichtenburkové do vlády Jindřicha Korutanského?* Položené otázky naznačují směr, kterým bychom se v této práci rádi vydali. Vzhledem k prostudované odborné literatuře nezpochybňujeme fakt, že Lichtenburkové sehráli v období Jindřichova panování podstatnou roli, jak ještě uvidíme. Zajímá nás ale, z jakých důvodů tomu tak bylo.

Hlavními aktéry, jejichž osudy v této práci budeme sledovat, jak ostatně napovídá samotný název této práce, budou synové Smila z Lichtenburka, jmenovitě Jindřich, Smil, Oldřich a Rajmund. Každý z těchto čtyř šlechticů představuje svébytnou individualitu, jež v pramenech zanechala větší či menší otisk. A právě tyto pomyslné otisky by nám měly umožnit pochopit význam, jenž jednotliví jmenovaní členové lichtenburského rodu představovali pro svrchu uvedeného panovníka.

Cílem této práce je pokusit se přinést nový pohled na lichtenburský rod z hlediska významu jeho vybraných příslušníků pro panování Jindřicha Korutanského. Daný záměr bude realizován na základě studia dostupných písemných pramenů, a to především pramenů úřední provenience, jež budou doplněny o prameny narativní. Podstatnou roli v této práci bude hrát také odborná sekundární literatura vztahující se jak ke zkoumanému období, tak přímo k lichtenburskému rodu. Díky zkoumání pramenů a prostudování

¹ Hodnocení Jindřichovy vlády ze strany těchto historiků i důvody, jež k němu vedly, blíže v samotné práci.

literatury se pokusíme sestavit obrázek skutečnosti, jak jmenovaní příslušníci lichtenburského rodu (ne)zasáhli do událostí po vymření Přemyslovců, a především, zda a případně jak konkrétně se podíleli na vládě Jindřicha Korutanského.

1.1 Prameny a literatura

K tomu, abychom naplnili cíl této práce, jsme využili odbornou literaturu vztahující se k období posledních Přemyslovců a také k nástupu Jana Lucemburského na český trůn a první roky jeho vlády. Konkrétní publikace, jež jsme využili, uvádíme v seznamu literatury. Pro naše studium jsme využili jak monografie, tak práce kompilační. Za nejdůležitější zdroj pro zpracované téma považujeme v tomto směru monografii Jana Urbana, v níž se její autor zabývá lichtenburským rodem v širším politickém kontextu, ale také mapuje vývoj jeho majetkové držby, což se ukázalo být podstatným aspektem pro uchopení našeho tématu. Kromě řečených publikací jsme v práci využili také četné články publikované v různých historických periodikách.

Neméně podstatným zdrojem pro tuto práci byly také prameny. Pracujeme zde s prameny písemnými, využili jsme prameny úřední provenience i prameny narativní povahy, jak jsme uvedli výše. Do pramenů úřední provenience v našem případě řadíme především latinské listiny otištěné v edici *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae*, jež uspořádal Josef Emler. Kromě nich jsme v našem bádání využili také listiny, které se nalézají v edici *Codex Diplomaticus et epistolaris Moraviae* uspořádané Josefem Chytilcem. V případě pramenů narativní povahy jsme pracovali se Zbraslavskou kronikou, a to vydáním z roku 1976. Tuto kroniku přeložil z latiny František Heřmanský a přebásněna byla Rudolfem Mertlíkem. Dalším využitým pramenem z této oblasti byla tzv. Žďárská kronika, jejímž autorem je Jindřich Řezbář. Tato kronika byla z latiny přeložena Metodějem Zemkem. Poslední narativní pramen, jenž byl v této práci využit, je Kronika tak řečeného Dalimila. Tuto kroniku přebásnila Marie Krčmová a doslov napsala Marie Bláhová.

1.2 Metodika

Při vypracování předkládané práce jsme použili heuristickou metodu shromáždění dostupných pramenů, které se vztahují k životu hlavních aktérů této práce ve zkoumaném

období. Tyto prameny jsme se po překladu snažili rozebrat a sestavit z nich, na základě dalších informací získaných z odborné literatury, jednotlivé kapitoly mapující život konkrétního příslušníka lichtenburského rodu.

Regesta listin, stejně jako listiny obsažené v Codexu diplomaticu, byla dostupná skrze elektronickou cestu, a to přes centrum mediévistických studií (konkrétně „*Czech medieval sources FONTES*“)². Výše uvedené prameny narativní povahy vyšly knižně.

V případě Zbraslavské kroniky bylo nutné zaměřovat se kriticky na líčení některých událostí, jež mohly být ovlivněny pohledem jejích autorů, opata Oty a Petra Žitavského. V našem zkoumání sehrál v tomto ohledu důležitou roli právě pohled Petra Žitavského. Tento autor kroniky totiž z různých důvodů, jež budou zmíněny v samotném textu této práce, dalo by se říct, „haní“ osobu Jindřicha Korutanského. Daný pohled se následně promítl i do moderní historiografie zabývající se tímto tématem.³ Navzdory této skutečnosti ale představuje Zbraslavská kronika z historického hlediska hodnotný pramen, protože Petr Žitavský byl současníkem událostí, o nichž píše.⁴

Období, které jsme se rozhodli sledovat, jsme vymezili lety 1280 – 1310 s cílem zachytit nejpodstatnější jevy, jež by zodpověděly položenou otázku, ovšem s přesahem do dřívějších i pozdějších období, neboť jsme považovali za nutné přiblížit kontext vzniku lichtenburského dominia, jež vybudoval Smil z Lichtenburka, a také zmínit osudy posledních lichtenburských bratrů, které výše vymezené období méně či více přesahují. Tento postup jsme zvolili proto, abychom se pokusili dosáhnout komplexního obrazu života a činů řečených Smilových synů.

² Czech medieval sources FONTES. <https://sources.cms.flu.cas.cz> [online]. [cit. 2021-7-11]. Dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=11>

³ RAZIM, Jakub. *Jindřich Korutanský – rex tyrannus: realita a fikce na stránkách Zbraslavské kroniky*. In: *Drugie polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej Gniezno 25-28 września 2007 roku* / Poznań : Instytut Historii UAM, 2009., str. 163 – 171.; str. 171.

⁴ Tamtéž, str. 164.

2. Počátek vzestupu rodu Lichtenburků

2.1 Ronovci a rodová pověst

Je pravděpodobně všeobecně známo, že páni z Lichtenburka se v genealogii řadí k jednomu z nejvýznamnějších tuzemských rodů nejen ve 13. století, a sice k rodu Ronovců.⁵ Z tohoto důvodu tak, než se dostaneme k samotné osobě pana Smila, považujeme za vhodné na tomto místě krátce připomenout, jak se tento rod objevil mezi českou nobilitou.

Česká pozemková šlechta jako společenská vrstva se podle Josefa Žemličky začala ustavovat z panovnickovy družiny díky systému hradské soustavy a dvorských beneficí⁶ už v průběhu 12. století.⁷ Vzhledem k tomu, že mezi povinnosti hradského správce (kastelána) patřila mimo starost o bezpečnost poddaných náležejících k svěřenému hradskému obvodu a udržování panovnickovy autority i starost o správu hmotných dávek „*okolního zemědělského obyvatelstva*“⁸, což nejen nabízelo lukrativní příležitosti, ale také určitou formu mocenského postavení, byla tato služba panovníkovi ze strany příslušníků jeho družiny jistě poměrně žádaná. A postupem času se začaly rovněž objevovat snahy o udržení tohoto postavení i pro další pokolení daného správce. Jak však upozorňuje Josef Žemlička, v panovnickově zájmu z tohoto hlediska nebylo nechávat správcovství hradského

⁵ Jméno rodu pochází z německého označení pro ostrve, *die Ronne*, přičemž právě dvě zkřížené ostrve (tedy dva osekáné kmeny stromů) odkazují k erbů Ronovců. Jedná se však o novodobé označení tohoto rodu ze strany historiků sloužící k lepší orientaci v samotných rozrodech.; SOMER, Tomáš. *Smil, z Boží milosti pán z Lichtenburka. Dějiny osobnosti, osobnost v dějinách*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce David Papajík., str. 21.; srov. URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003., str. 13n.

⁶ Problematiku beneficí reflektuje ve své monografii *Václav II. a struktury panovnické moci* Libor Jan, který upozorňuje na skutečnost, že pojem „beneficium“ musíme chápat jako léno. Podle něj při nejmenším ve 13. století toto slovo označuje ne samotný úřad, jak se domnívá Žemlička, ale úřad s pozemkovou držbou, „v jistých případech ale i pozemky udělené jako dočasné léno bez zřetelné vazby k úřadu.“ Stejný princip pak měl v této otázce platit i ve 12. století.; JAN, Libor. *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno: Matice moravská, 2006., str. 189.

⁷ Jiný názor v tomto ohledu ale zastává Martin Wihoda. Ten totiž spatřuje počátky šlechty tak, jak ji vnímáme dnes, ve dvou liniích. První linii tvořila skupina tzv. „starších země“, které můžeme charakterizovat jako potomky starých rodových klanů. Druhá linie pak byla tvořena tzv. „bojovníky druhého řádu“, ale také knížecími dvořany, knížecími rádci a hradskými správci. Urození se dle Wihody, odvolávajícího se na Kosmovu kroniku, mohli „*pyšnit dědičnou držbou cenných předmětů (zbraní)*.“ Další aspekt pak představovala vlastní držba majetků: „*sebevědomí velmožů se zakládalo také na držbě rodových majetků*,“ přičemž zřejmě nebylo podstatné, „*že se soukromé državy většinou omezovaly na několik rozptýlených osad, neboť i ony dokládaly sociální status majitele*.“ Jinými slovy, pozemková šlechta nemusela být závislá jen na panovníkovi a správě hradů v rámci hradské soustavy, ale mohla mít kořeny i v jiných jevech.; WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010., str. 256nn.

⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců*, Praha: Panorama, 1986., str. 12.

obvodu jednomu rodu (resp. mužským potomkům současného kastelána), a proto jsme svědky skutečnosti, že mnozí velmoži zastávali po jeden čas správcovství v jednom místě Čech, za pár let zase na jiném.⁹ Ačkoliv měly tyto snahy z časového hlediska dlouhý průběh, spory uvnitř panující dynastie Přemyslovců zejména během 12. století tento proces urychlily. Podle Jana Urbana „měla již řada šlechtických rozrodů v době vydání *Statut knížete Konráda Oty vyhládnuté regiony, v nichž byly fixovány jak mocensky díky déletrvajícím či opakujícím se držbám župních úřadů, tak i majetkově, ať již se jednalo o alody, vlastnictví propůjčené, či držené z titulu úřadu.*“¹⁰ Z této situace se, podobně jako další šlechtické rody, zrodili i Ronovci. Stalo se tak možná až ke konci 12. století, můžeme-li usuzovat na základě dochovaných pramenů, byť je pravděpodobnější, že předkové tohoto rodu se pohybovali kolem vládnoucích Přemyslovců mnohem dříve.¹¹ Abychom ovšem byli zcela přesní, musíme dodat, že Ronovci se mohli zrodit i z jiných mechanismů. Jak upozorňuje Libor Jan, mezi 11. a 12. stoletím došlo k rozdělení „*veřejnoprávní sféry od vlastní panovnické domény.*“¹² Toto rozdělení s sebou neslo v oblasti veřejnoprávní sféry i skutečnost, že daným správcům (kastelánům) hradů, stejně jako dalším beneficiářům, byla přidělena i část půdy, jež ovšem již nespadala do panovnickovy domény. Panovnickova doména byla totiž spravována jinými úředníky, především viliky. Podle Libora Jana je pak „*(beneficium) vždy a zásadně spojeno s udělením majetku do držby.*“¹³ Ronovci tak, stejně jako jiné šlechtické rody, mohli své majetky obdržet od panovníka právě touto formou, a jak píše Martin Wihoda, díky „*držbě rodových majetků*“¹⁴ jim následně mohlo stoupat sebevědomí.¹⁵

Zajímavou se nám v souvislosti s rodem Ronovců jeví jejich rodová pověst. Autor Dalimilovy kroniky totiž při líčení období vyhnanství budoucího krále Přemysla Otakara I. vzpomíná na Smila zvaného Světlík, který je považován za „*praotce Ronovců*“¹⁶:

„...*Pro všechny byl sprostý chám,*

⁹ Tamtéž, str. 12n.

¹⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 12.

¹¹ Více viz Tamtéž, str. 13.

¹² JAN, L., *Struktury panovnické moci*, str. 254.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ WIHODA, M., *Morava v době knížecí*, str. 258.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005., str. 230.

vydělávat musel těžce.

V Řezně dřel se u rumpálu,

po celé dny tahal skálu.

Jen Smil Světlík byl s ním dál,

*a v práci mu pomáhal.*¹⁷

Dalimilova kronika následně pokračuje v líčení událostí historkou, při níž Přemysl v době, kdy společně se Smilem strádá hlady, obdrží od jednoho z českých předáků sto hřiven zlata. Vědom si svého prohřešku (rouhání se) vůči Bohu však Smila „obelstí“ a darované zlato utopí v Dunaji. Smil na celou událost reaguje slovy:

„...Ty letí, hera, hera!

*A zas chudí jsme jak včera.*¹⁸

Následně Přemyslovi vytýká, že zhatil jejich naděje na nasycení, budoucí král ale reaguje slovy, že těžkou prací peníze opět vydělá.¹⁹

Podrobíme-li Dalimilovu kroniku pramenné kritice, je patrné, že nemůžeme kronikářova slova brát zcela doslovně, a to s ohledem na důvod vzniku tohoto díla, stejně jako na autorovy postoje nejen vůči konkrétním knížatům a panovníkům. Ostatně, i Urban ve své výše citované monografii podotýká, že Dalimilův příběh o strádání Smila Světlíka a Přemysla Otakara I. ve vyhnanství je spíše pověstí, „*snad tradovanou právě v rodu Ronovců.*“²⁰ Toto tvrzení podporuje jednak znalostí faktů o životě tohoto českého krále, jednak na základě konfrontace dalších pramenů téže doby, v níž se Smilovo jméno objevuje. Pobyt Smila v bavorském Řezně tak shledává spíše nepravděpodobným.²¹

¹⁷ BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad: Marie Krčmová. Paseka, Praha, 2005., str. 139.

¹⁸ Tamtéž, str. 140.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 15.

²¹ Tamtéž.

Pokud budeme vycházet z předpokladu, který zachytil Urban, tedy že pověst, již autor Dalimilovy kroniky včlenil do svého vyprávění, byla tradována v rodě Ronovců²², nabízí se úvaha, proč tomu tak bylo. Tato rodová pověst odhaluje ve svém jádru podle našeho názoru zajímavou věc – můžeme ji totiž interpretovat tak, že příslušník ronovského rodu stál při panovníkovi i ve chvílích, které pro něj byly obtížné a slibovaly nejistou existenční budoucnost nejen knížeti, ale i samotnému Smilovi, čímž v podstatě ukazuje na kladné vlastnosti tohoto „praotce rodu“. Byť existují pramenné doklady o významném postavení Smila Světlíka ve skupině poradců Přemysla Otakara I.²³, což by teoreticky mohlo ukazovat na bližší vztah obou mužů, víme, že Smil se Přemyslova vyhnanství neúčastnil, jak jsme zmiňovali výše. Jádro pověsti je tak pravděpodobně spíše ovlivněno dvorskou rytířskou kulturou, která „čtenářům a posluchačům zprostředkovávala idealizované normy chování, které byly prezentované jako žádoucí v urozené společnosti.“²⁴ Potomkům rodu, stejně jako případným jiným urozeným posluchačům, tak mohla dávat návod ke správnému, očekávanému chování. Z našeho hlediska ovšem mohla tato rodová pověst posloužit i synům Smila z Lichtenburka ve chvíli, kdy, dnešními slovy, „navazovali“ spolupráci s Jindřichem Korutanským. Rodová pověst zde mohla sloužit jako jeden z argumentů pro vzájemnou důvěru, resp. jako argument k tomu, že se Jindřich na jejich rod může spolehnout i v časech, které pro něj nebudou zcela dobré. Jak uvidíme v následujících odstavcích, rodová pověst mohla skutečně přispět k obnovení alespoň malé důvěry v Lichtenburský rod ze strany Jindřicha Korutanského.

²² Tento Urbanův předpoklad lze podpořit skutečnostmi, které o Dalimilovi víme. V Kronice tak řečeného Dalimila Marie Bláhová ve stati následující za samotným textem kroniky píše, že autor této kroniky „se bezpečně orientoval ve šlechtickém prostředí, znal dějiny panských rodů, měl zjevnou zálibu v erbovních pověstech (které si sám často vymýšlel), panské rody jmenoval nezřídka podle erbů.“ (BLÁHOVÁ, M., *Dalimil*, str. 196.) Vzhledem k tomu, co nám o sobě autor v samotné kronice prozradil, existuje mnoho domněnek o jeho autorství. Někteří badatelé usuzují, že mohl být původem příslušníkem právě ronovského rodu (Josef Jireček; BLÁHOVÁ, M., *Dalimil*, str. 197.), případně měl k tomuto rodu blízko (Josef Šusta; BLÁHOVÁ, M., *Dalimil*, str. 198.). Ačkoliv se identitu autora kroniky nejspíše nikdy nedozvíme, faktem zůstává, že díky deklamovaným znalostem dějin šlechtických rodů je pravděpodobné, že měl k této společenské vrstvě skutečně nějakým způsobem blízko. Zohledníme-li tuto skutečnost, lze si položit otázku, jaký by byl důvod k tomu, aby rodovou pověst neslyšel právě od příslušníka Ronovců? Ostatně, tomuto rodu mohla být pověst v následujících letech svým způsobem užitečná, jak nastiňujeme na konci této podkapitoly.

²³ URBAN, Jan. *Lichtenburkové – jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské* in: *Heraldika a genealogie*, 25, 1992., str. 196.

²⁴ DVORÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a ZELENKA, Jan. *Curia ducis, curia regis: panovnícký dvůr za vlády Přemyslovců*. Praha: Historický ústav, 2011., str. 194.

2.2 Smil z Lichtenburka

2.2.1 Rodinné vazby pana Smila

Smil z Lichtenburku patřil ve své době nepochybně mezi přední šlechtice českého království a zároveň je považován za skutečného zakladatele rodu.²⁵ Smilův vliv plynoucí z majetkových držav i dobrého jména, které Lichtenburský rod doprovázelo, by však pravděpodobně bylo pro tohoto šlechtice obtížnější získat, kdyby proň půdu nepřipravili Smilovi příbuzní, zejména jeho otec Jindřich ze Žitavy a strýc Častolov ze Žitavy.

Oba výše jmenovaní příslušníci Ronovců totiž spojili svou kariéru i celkovou rodovou politiku se zájmy a především mocí vládnoucí dynastie Přemyslovců a drželi se v blízkém okruhu jak krále Přemysla Otakara I., do jehož vlády spadá Smilovo dětství,²⁶ tak krále Václava I. Právě v době panování posledního jmenovaného se projevila prozíravost volby navázat rodovou politiku na loajalitu s vládnoucím panovníkem, a to v souvislosti s tzv. povstáním či odbojem královice Přemysla, které se odehrálo mezi lety 1247 - 1249^{27,28}.

Po smrti svého staršího syna Vladislava se totiž král Václav ocitl v nezáviděníhodné situaci. Vratislav Vaníček upozorňuje ve svém svazku *Velké dějiny zemí koruny české II* na to, že středoevropské panovníky v tomto období zastihl zmatek pramenící z císařsko-papežského boje, který mohl ve svém důsledku díky rodovým vazbám na Štaufy v nějaké formě dopadnout i na Přemyslovský rod. Připočteme-li k této nejistotě osobní tragédii, tedy již zmiňovanou smrt vlastního syna²⁹, nelze se divit, že se Václav I. stáhl z hlediska politiky do ústraní.³⁰ V této souvislosti ovšem došlo také k jistému zvratu v rozložení mocenských sil – Václav I. se totiž obklopil úzkou skupinou šlechticů, kteří mu byli blízcí,³¹ a tato skupina tak logicky zaujala přední místo v okolí krále a mohla jej snáze ovlivňovat. Z našeho pohledu je podstatné, že do této skupiny patřili i otec a strýc pana

²⁵ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 203.

²⁶ SOMER, T., *Smil*, str. 22.

²⁷ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 199.

²⁸ Datace povstání se od doby vydání Urbanova článku změnila, Tomáš Somer upozorňuje na poznatky moderní historiografie, která klade tuto událost mezi roky 1248 – 1249; srov. SOMER, T., *Smil*, str. 28.

²⁹ Tamtéž, str. 31.

³⁰ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české II (1197 – 1250)*. Praha – Litomyšl: Pasek, 2000., str. 374.

³¹ V tomto kroku mohl sehrát svou roli i rozkol v panovnickové rodině; Tamtéž, str. 375.

Smila.³² Královu důvěru ve jmenované šlechtice nenarušila ani skutečnost, že se z pramenů dozvídáme, že Častolov i Jindřich zastávali funkci svědků (a to nikoliv bezvýznamných, protože se jejich jména vyskytují hned na prvním místě) v listině, kterou Přemysl Otakar II. v létě roku 1249 potvrdil „*privilegia Řádu německých rytířů*.“³³ Libor Jan se ovšem, podobně jako jiní historici³⁴, domnívá, že tito dva šlechtici se objevili u Přemyslova dvora „*s diplomatickým posláním*.“³⁵

A věrnost zachovaná králi v době odboje jeho syna se oběma mužům vyplatila – Jan Urban stanovil hypotézu, že jako odměnu za službu králi mohl jejich rod obdržet oblast Žitavska dědičně (pokud se tak nestalo už ve 30. letech 13. století), ačkoliv pro toto tvrzení nemáme dostatek pramenů.³⁶ Faktem ovšem je, že po těchto událostech se sice oba aktéři z ronovského rodu stáhli do ústraní, ale jak Častolov, tak Jindřich „...*však učinili pro vzestup rodu nesmírně mnoho. Když se objevili po smrti svého otce na dvoře Přemysla Otakara I., vlastnili patrně jen některé drobné statky ve středních Čechách a dobré jméno po otci. Zatímco sami odevzdávali svým šesti synům jeden z největších pozemkových majetků v Čechách*.“³⁷

Reálnou roli samotného Smila z Lichtenburka v kontextu povstání syna proti otci bohužel neznáme. V době, kdy ona událost probíhala, mohlo být budoucímu pánu z Lichtenburka mezi dvaceti a třiceti lety a analogicky k jeho předchozí i budoucí účasti v různých bojích³⁸ by bylo možná podivné, pokud by se v tomto sporu vůbec neangažoval. Na druhou stranu to ovšem nelze jednoznačně potvrdit a je tak možné, že z nám neznámých důvodů držel Jindřich z Žitavy svého syna stranou. Pokud ovšem Smil nějakým způsobem opravdu do bojů zasáhl, můžeme se na základě rodové politiky Ronovců domnívat, že i on stál ve sporu na straně krále Václava I. Stal se totiž pražským purkrabím³⁹ a z této pozice svědčil

³² URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 199.

³³ JAN, Libor. *Domácí šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku* in: NODL, Martin, ed. a WIHODA, Martin, ed. *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2008., str. 90n.

³⁴ srov. URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 34.; též SOMER, T., *Smil*, str. 46n.

³⁵ JAN, L., *Domácí šlechtická opozice*, str. 91.

³⁶ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 199n.

³⁷ Tamtéž, str. 201.

³⁸ SOMER, T., *Smil*, str. 22n.

³⁹ JAN, L., *Domácí šlechtická opozice*, str. 93.

na listině jmenovaného krále ze dne 22. 9. 1249.⁴⁰ Stejně tak se ovšem mohlo jednat ze strany Václava I. i o jistou „odměnu“ za podporu při povstání pro Jindřicha z Žitavy, vezmeme-li v potaz Urbanovu domněnku, že Žitavu a její okolí zřejmě udělil Václav do dědičného držení Ronovcům⁴¹ - mohla tak vzniknout definitivní dohoda o budoucím rozdělení majetku pro potomky obou bratrů (viz níže). Zde se však pouštíme na velmi tenký led spekulací, neboť k tomuto tvrzení nemáme dostatek pramenů.

Jak jsme se snažili naznačit výše, Smil z Lichtenburka měl díky obratnosti, dobře zvolenému směru rodové politiky a možná i věrnosti panovníkovi ze strany svých předků ale i své osoby velmi dobré předpoklady k dalšímu mocenskému posunu svého rodu. Výše jsme rovněž uvedli, že pan Smil je považován za zakladatele vlastního rodu Lichtenburků. Důvody k tomuto tvrzení budou rozebrány v dalších odstavcích, přesto si v následujících řádcích dovolíme krátce popsat události, které ve svém důsledku k vzestupu této rodové větve Ronovců při nejmenším přispěly.

Častolov i Jindřich z Žitavy po svém odchodu z velké politiky zanechali svým potomkům poměrně rozsáhlé majetky. Ronovské panství totiž po roce 1250 zahrnovalo statky na Litoměřicku⁴² a v Poohří,⁴³ oblast Žitavska a „*rozsáhlých výsluh v pohraničním hvozdu v severních Čechách*“,“⁴⁴ které můžeme alespoň přibližně vymezit jako oblast „*od Labe po Ještěd a od Žitavy po Ralsko*“,“⁴⁵ a, pro nás důležitou, oblast Českomoravské vrchoviny. Tento majetek drželi bratři z Žitavy v nedělu, nicméně vzhledem k množství potomků mužského rodu, jež bylo nutné zaopatřit, si bratři rozdělili sféry vlivu i rodový majetek – potomci Častolova se tak usadili v Žitavě a jejím okolí (a z jejich potomků vzešly významné rodové větve 13. století, zejm. páni z Dubé a z Lipé), zatímco Jindřichovi a jeho

⁴⁰ SOMER, T., *Smil*, str. 47.

⁴¹ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 200.

⁴² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 27.

⁴³ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 203.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ LABUŤ, Jiří. *Z dobových zápisů o osadách Lichtenburského panství*. In: *Chrudimské vlastivědné listy*, 13, č. 2, (2004), str. 11.

potomkům připadly statky v Poohří a definitivně se usadili v oblasti Českomoravské vrchoviny.⁴⁶

Proč je pro naše bádání tak důležitá ona tolikrát zmiňovaná oblast? Není tomu jen proto, že se sledovaná linie lichtenburského rodu řadí k potomkům Jindřicha ze Žitavy, ale i proto, že právě osobnost pana Smila v oblasti Českomoravské vrchoviny sehrála důležitou úlohu v budoucnosti jeho synů, kteří především jsou objekty zkoumání této práce. Nicméně, právě poslední jmenovaná oblast vyvolává dodnes otázku, jak k vlastnictví nejen pozemků, ale celkově vzato majetků na tomto území rod Lichtenburků vlastně přišel. Jak upozorňuje Jan Urban v již citované monografii, pramenné doklady, které by do této otázky mohly vnést trochu světla, nám, podobně jako v jiných případech, tuto skutečnost přímo neobjasňují a musíme si vystačit s domněnkami a paralelami.⁴⁷ Na podobný problém ve své práci narazil i Tomáš Somer, který se ale naopak zabývá mj. problematikou hradu Lichnice (německy Lichtenburku), podle nějž není zcela jisté, v jaké majetkoprávní pozici Smil z Lichtenburka ve vztahu k hradu vlastně byl.⁴⁸

Buď jak buď, zájem ronovského rodu o oblast Českomoravské vrchoviny byl patrný a „pojištěn“, jak si ukážeme, hned několika příbuzenskými svazky, ale nejen jimi. Do této oblasti Ronovci ještě v době života Jindřicha z Žitavy postupně pronikali pomocí zisku královských výsluh, které spojovali s „*navazováním přátelských a posléze příbuzenských kontaktů s místními šlechtickými rody*.“⁴⁹ Jindřich Řezbář ve své Kronice žďárského kláštera v této souvislosti zmiňuje bratra pana Smila, Čenka (Častolova), kterého nazývá přítelem Jana z Polné, šlechtice, jenž se nepřímo podílel na založení cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou: „*Do počtu jeho přátel byl počítán také pan Čeněk, od něhož pocházejí dva jeho synové na Přibyslavi, z nichž je teď⁵⁰ jeden již mrtev a druhý doposud*

⁴⁶ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*.; Ačkoliv pojem vlastnictví majetků v řečených oblastech nemusíme nutně vnímat optikou dnešního významu slova „vlastnictví“, problematice se více věnuje ve své dizertační práci Tomáš Somer.; SOMER, T., *Smil*, str. 104 – 121.

⁴⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 42.

⁴⁸ SOMER, T., *Smil*, str. 109 – 118.

⁴⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 80.

⁵⁰ Dle kronikářových slov se konkrétně jedná o rok 1300: „*Když byl opatem Arnold, já složil tyhleto verše: bylo to v šestém roce, co zastával opatský úřad, v době, kdy šestý král již vládl po šestnácti letech, čtyřicet osm let již bylo, co založen klášter, od mého narození minulo padesát osm – takto já o deset let jsem starší, nežli klášter; od mého příchodu sem je to třiačtyřicet let, od narození Páně pak je teď tisící třístý*.“; ŘEZBÁŘ, Jindřich a ZEMEK, Metoděj, ed. *Cronica domus sarensis: maior et minor*. Třebíč: Blok, 2003., str. 23.

žije.⁵¹ Jindřich Řezbář nám tak na první pohled přináší doklad skutečnosti, o níž jsme psali v předchozích odstavcích, totiž že Ronovci své zájmy o tuto oblast projevovali ještě před tím, než s místními rody uzavřeli příbuzenské svazky, čímž si zde pojistili svůj vliv. Budeme-li však vycházet z teze Jana Urbana, ono zmíněné přátelství mezi Janem z Polné a Čeňkem (Častolovem) z Ronovce mohlo v praxi znamenat spíše přátelství vzniklé díky rodovým vazbám, neboť již zmiňovaný Jan byl „*mnohem starší, než mladý Ronovec*.“⁵² Častolov by si tak musel vzít za manželku příbuznou Jana z Polné⁵³ a vzhledem k tomu, jak se později nazývali jeho synové,⁵⁴ se jednalo nejspíše o Janovu neteř, dceru Přibyslava z Polné, jménem Anna⁵⁵. Tomu by odpovídalo i vlastnictví majetku, tzv. libického újezdu, které přešlo na ronovský rod během 1. poloviny 13. století.⁵⁶

Proč je vůbec tak podstatné zabývat se sňatkem Čeňka z Ronovce s Annou z Polné? Porozumění této události může vést nejen k přiblížení se poznání významu onoho pojmu „přatelství“ mezi zmíněnými muži, ale také k pochopení společenského systému či struktury, která vedla i, s velkou pravděpodobností, k druhému sňatku Smila z Lichtenburka.⁵⁷ V sociální skupině šlechty, podobně jako v dynastických rodech, hrála sňatková politika významnou roli – dobře vedené sňatkové akce totiž mohly znamenat mocenský vzestup rodu. Jak píše Tomáš Somer (a jak jsme uvedli již výše): „*Podle všeho to byla právě sňatková politika, která přivedla Ronovce na Vysočinu*.“⁵⁸ Vezmeme-li v úvahu chápání příbuzenských struktur dle Claude Léviho - Strausse, jež rovněž ve své dizertační práci tlumočí Somer, zdá se být pravděpodobné, že v nově vzniklé rodině hrálo příbuzenství manžela a představitele rodu, z něhož pocházela manželka, podstatnou úlohu z hlediska budoucích mocenských kroků. Sňatkem bylo totiž mezi rody uzavřeno jakési spojenectví – laicky řečeno, mohli se o sebe opřít, resp. hledat u druhé strany podporu při

⁵¹ Tamtéž., str. 33.

⁵² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 44.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Více viz příloha č. 2 – rodokmen Lichtenburků.

⁵⁵ URBAN, J., *Lichtenburskové*, str. 44.; O původ příbuzenských vztahů Častolovovy manželky se ovšem nelze opřít zcela bezpodmínečně, navíc Somer upozorňuje i na další nesrovnalosti ohledně sňatku a z něj snad pramenícího zisku majetků – Anna mohla být totiž i dcerou Jana z Polné, nikoliv neteří., srov. SOMER, T., *Smil*, str. 120n.

⁵⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 44.

⁵⁷ ELBL, Pavel. *Rytíř z pomezního hvozdu. Otec svaté Zdislavy*. Třebíč: Akcent, 2009., str. 98.

⁵⁸ SOMER, T., *Smil*, str. 196.

podnikání vlastních plánů a realizování ambicí. Zároveň bylo nepochybně přidanou hodnotou takového sňatku i to, pokud se brali příslušníci rodů, které již měly nejen určitý majetek, ale i vybudovanou reputaci. V takovém případě mohli ze sňatku těžit i příbuzní obou rodin.⁵⁹

Ve světle výše uvedeného to tak nebyl pouze sňatek Častolova z Ronovce s dcerou jednoho z místních šlechticů, jenž upevnil vztahy mezi těmito rody a Ronovci, a především podpořil nároky Ronovců kolonizovat a usazovat se v již řečené oblasti. Tuto podporu vzájemných rodových vazeb představoval i třetí sňatek Sibyly z Křižanova s otcem jmenovaných mužů, Jindřichem z Žitavy, byť tento svazek neměl dlouhého trvání.⁶⁰ Neméně významným sňatkem však byla rovněž svatba Smila z Lichtenburka a Alžběty (Elišky), dcery Přibyslava z Křižanova. Podobně jako Smilův bratr Častolov si i pán z Lichtenburka vzal za manželku dceru šlechtice významného nejen v této oblasti, ale i v kontextu Českých zemí. Zastavme se proto na okamžik u osoby pana Přibyslava a jeho rodiny.

Původ toho šlechtice obestírá rouška tajemství a historikové naň nahlíží různými pohledy, přičemž přichází s odlišnými teoriemi.⁶¹ Pro nás je ovšem podstatné, že Přibyslav z Křižanova představoval ve své době jednoho z mocných pánů, jenž pocházel snad z rodiny čáslavského kastelána⁶² a který se zřejmě těšil panovníkově důvěře, neboť by jinak nejspíše nezastával prestižní úřad kastelána hradu Veveří.⁶³ Tuto tezi můžeme podpořit i důkazem dynastickým – Přibyslav se stal druhým manželem Sibyly⁶⁴, ženy, o níž se z kroniky Žďárského kláštera dozvídáme, že: „*Tato králova choť si tenkrát přivedla s sebou přemnoho paní a dívek, i přišla v průvodu velkém, a též rozličné věci si přivezla s sebou. V tom počtu paní a dívek byla i šťastná Sibyla tenkrát.*“⁶⁵ Víme tak, že Sibyla se pohybovala kolem královny Kunhuty, nebo při nejmenším patřila k jejímu dvoru. I to ukazuje na skutečnost, že Přibyslav nemohl být „obyčejným“ šlechticem, ale musel se v určitém ohledu vyskytovat kolem krále – Pavel Elbl ostatně ve své studii věnované

⁵⁹ Tamtéž, str. 197.

⁶⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 37.; ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 80.

⁶¹ Více viz ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 42n.; Tamtéž, str. 45n.

⁶² Tamtéž, str. 46.

⁶³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 37.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ ŘEZBÁŘ, J., *Cronica domus sarensis*, str. 23.

tomuto šlechtici dokonce píše, že byl „jedním z důvěrníků krále Václava I.“⁶⁶ a připomíná, že svou budoucí ženu s největší pravděpodobností poznal právě na dvoře Václava I.⁶⁷ Se Sibylou měl pak Přibyslav tři dospělosti se doživší dcery: Zdislavu, Eufémii a již zmiňovanou Alžbětu. Všechny své děti Přibyslav provdal do šlechtických rodů, které lze považovat za adekvátní z hlediska společenského postavení: Zdislava byla provdána za Havla z Lemberka, příslušníka rodu Markvarticů⁶⁸, Eufémie za Bočka z Obřan, který byl synem šlechtice Gerharda ze Zbraslavi,⁶⁹ a konečně nejmladší Alžběta za Smila z Lichtenburka, jak bylo řečeno v předešlých odstavcích.

Co tedy sňatek znamenal pro pana Smila? Svatba mu přinesla nejen upevnění rodových pozic v oblasti Českomoravské vrchoviny a možná i posílení prestiže, ale v návaznosti na výše zmíněné skutečnosti také pevné zázemí v podobě spříznění s jedním z tehdejších významných rodů, jehož podporu mohl v budoucnu využít pro své vlastní záměry. Přidanou hodnotu tohoto sňatku, s nímž možná pan Smil ani nepočítal (anebo si jí byl naopak dobře vědom a i to mohlo být motivací k sňatku⁷⁰), pak byla Alžbětina zbožnost a vztah ke žďárskému klášteru, neboť podle Tomáše Somera to byla právě Alžběta, která byla iniciátorkou některých donací tomuto klášteru.⁷¹ Její vliv nicméně mohl zapůsobit i na syny Smila a Alžběty.

2.2.2 Správa majetku rodu Lichtenburků za pana Smila

Jak již bylo zmíněno výše, z různých důvodů se majetky lichtenburského rodu soustřeďovaly zejména v oblasti Českomoravské vrchoviny. Ačkoliv je nabytí těchto statků a majetku jmenovaným rodem obestřeno tajemstvím⁷² a jakým způsobem k němu přesně došlo se tak možná nedozvíme, bude jistě dobré ony zmiňované majetky na tomto

⁶⁶ ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 48.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, str. 101.

⁶⁹ ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 89.

⁷⁰ Tomáš Somer ve své dizertační práci totiž předkládá úvahu nad skutečností, že fundace klášterů byla poměrně prestižní rodovou záležitostí, která ve svém důsledku demonstrovala rodové postavení. Nelze proto vyloučit, že Smilův vztah ke žďárskému klášteru, který byl založen rodinou jeho manželky, byl tímto faktem do určité míry ovlivněn.; SOMER, T., *Smil*, str. 181.

⁷¹ Tamtéž, str. 188nn.

⁷² Ačkoliv Jan Urban se v jedné ze svých starších prací domnívá, že se jednalo o darování majetků jako odměnu za věrné služby ze strany krále Václava I.; URBAN, Jan. *Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. a 14. století*. In: *Historická geografie*. Praha: Komise pro historickou geografii při Ústavu československých a světových dějin ČSAV, sv. 18, (1979), str. 33.

místě blíže specifikovat a především nastínit jejich vývoj za držby „otce rodu“, pana Smila, neboť právě charakter správy tohoto jmění se v budoucnu dotkl jeho synů.

Z hlediska obecné charakteristiky majetkové držby je ovšem nutné podotknout, že rekonstruovat vlastnictví pozemků a statků na tomto území je za Smilova života obtížné pro nedostatek dochovaných pramenů. Podle Tomáše Somera je pravděpodobné, že lichtenburská država na tomto území byla roztržštěná a souvislé dominium bylo budováno postupně, především v období pozemkové držby Jindřicha z Lichtenburka a jeho bratrů.⁷³ Zároveň do oblasti lichtenburských majetků zasahovaly statky vilémovského kláštera, nebo s nimi při nejmenším sousedily. Vilémovský klášter ostatně sehrál svou úlohu i v majetkových „rošádách“ za Smilových synů.⁷⁴ Níže proto představujeme majetky, které se buď pojí přímo se Smilem z Lichtenburka, nebo sehrály důležitou úlohu v budoucích rodových dějinách.

Připomeňme si na tomto místě rozsah lichtenburských držav: jejich panství „*se rozprostíralo z Čáslavska v širokém pruhu pod Železnými horami k Sázavě a téměř až k Jihlavě na jihu a do sousedství žďárského kláštera na východě.*“⁷⁵ Jak je z citované věty zřejmé, skutečně se jednalo o oblast poměrně rozsáhlou a navíc ještě necelistvou, proto je asi patrné, že nejen správa, ale i starost o prosperitu tohoto panství vyžadovala určité zázemí. Oporu pro tyto aktivity tak panu Smilovi, ale stejně tak později i jeho synům, poskytovaly hrady vyhovující dobovým nárokům. Navzdory tomu, že v této souvislosti nemůžeme brát zcela doslovně Urbanovu tezi o tom, že se Lichtenburkové díky sňatkové politice „*stali nástupci a dědici Jana z Polné i Přibyslava z Křižanova nejen v jejich bohatství a postavení, ale i v kolonizační činnosti, což brzy dokumentovali **vybudováním rozsáhlého a honosného hradu, po kterém se začal rod nazývat,***“⁷⁶ neboť problematiku výstavby Lichnice (Lichtenburku) jsme naznačili v předchozí podkapitole, samotný hrad nejspíše tvořil poměrně významnou oporu panu Smilovi, neboť se po něm sám začal nazývat. Lichnici získal Smil nejpozději v 50. letech 13. století a vzhledem k tomu, že v okolí hradu v době, kdy pan Smil žil, nemáme žádné doklady jiného majetku,⁷⁷ lze

⁷³ SOMER, T., *Smil*, str. 127.

⁷⁴ Tamtéž, str. 122 – 125.

⁷⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 52.

⁷⁶ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 33n.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 80.

⁷⁷ SOMER, T., *Smil*, str. 117.

předpokládat, že hrad mohl sloužit spíše jako reprezentativní sídlo rytíře, který jej využíval v době, kdy potřeboval řešit záležitosti týkající se správy celého území (analogicky k vzniku hradu Ronovce, srov. níže).⁷⁸ Zároveň však víme, že později se kolem hradu Lichnice vytvářely menší lichtenburské državy, které zahrnovaly Žlebsko a Ronovsko (oblast kolem dnešního Ronova nad Doubravou),⁷⁹ o tom ale níže. Pohled na držbu Lichnice pak dokresluje Tomáš Somer, který považuje Smila z Lichtenburka za skutečného a absolutního pána na Lichnici se vším, co k této funkci náleželo, nejpozději od roku 1254,⁸⁰ přičemž jako důkaz k tomuto tvrzení přikládá doložené osoby purkrabích na tomto hradu.⁸¹ Pravomoci těchto mužů pak sahaly až k městu Čáslavi a je proto možné, že hrad společně s tímto městem tvořil „*promyšlený systém obrany a správy širšího teritoria*.“⁸²

Druhý opěrný bod lichtenburského panství představoval hrad Ronov u Přibyslavi, nacházející se západně od města Žďár nad Sázavou.⁸³ Opevněnou tvrz přeměňivší se později na hrad založil sice nikoliv sám Smil, ale nejspíše Smilův stejnojmenný vnuk⁸⁴ (tedy Smil, syn Jindřicha z Lichtenburka a jeho ženy Matyldy)⁸⁵ a sloužil jako ochrana cesty vedoucí dolinou řeky Sázavy, která představovala přístup k dalšímu lichtenburskému majetku,⁸⁶ o jehož významu bude pojednáno níže. V roce 1289 ovšem na Ronově vydává listinu Hynek, syn Častolova z Ronova,⁸⁷ a vzhledem k tomu, že po smrti Častolova připadla jeho synům část lichtenburského dominia, a sice oblast mezi výše řečeným hradem a Přibyslaví,⁸⁸ lze předpokládat, že hrad někdy v této době přechází do držení této větve rodu. Tezi může potvrdit držba Ronovce Hynkovým synem jménem Smil,⁸⁹ přičemž

⁷⁸ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 43.

⁷⁹ Tamtéž, str. 46.

⁸⁰ Konkrétně „v posledních 15 – 20 letech jeho života“; SOMER, Tomáš. *Hrad Lichnice (Lichtenburk) a Lichtenburkové*. In: *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013., str. 145.

⁸¹ Tamtéž, str. 142 – 145.

⁸² Tamtéž, str. 143.

⁸³ LABUŤ, J., *O osadách lichtenburského panství*, str. 11.

⁸⁴ SOMER, T., *Smil*, str. 114.

⁸⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 500n.

⁸⁶ LABUŤ, J., *O osadách lichtenburského panství*, str. 12.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 51.

⁸⁹ LABUŤ, J., *O osadách lichtenburského panství*, str. 12.

už město Příbyslav získala po smrti Smila z Lichtenburka tato rodová větev – tedy Častolov z Ronova a jeho potomci.⁹⁰

Zapomenout ovšem nesmíme ani na hrad Ronovec, který se nachází nedaleko dnešního Havlíčkova Brodu.⁹¹ Podle Jana Urbana založil Smil z Lichtenburka tento hrad, jehož německý název zní Sommerburg (v překladu „letní sídlo“),⁹² k tomu, aby sloužil nejen jako šlechtické sídlo vyhovující nárokům dobové módy, ale jehož primární funkcí bylo poskytovat zázemí Smilovi z Lichtenburka (a později i jeho synům) po dobu, kdy bude nutné dohlížet a také řešit různé záležitosti spojené s městem Havlíčkův Brod a jeho okolím.⁹³ Budeme-li vycházet z teze o zisku Lichnice uvedené výše, můžeme ji zpochybnit argumentem, že pokud by hrad Lichtenburk pan Smil získal z podobných důvodů, jako založil Ronovec, musel by mít kolem řečeného hradu nějaké majetky. Jak se však ukazuje, vzhledem k tomu, že statky okolo Lichnice postupně získávali Smilovi potomci, lze uvažovat o tom, že důvodem k zisku hradu mohla být jednak potřeba mít své zázemí a reprezentativní sídlo (soudě dle predikátu Smila),⁹⁴ jednak motivace k zabezpečení dominia s eventuální možností další expanze.

Otazník se v souvislosti se vznikem poněkud vznáší nad hradem Žleby, který byl postaven v relativní blízkosti od zmiňované Lichnice, a to asi 10 km západně od tohoto sídla. Po smrti Smila připadlo vlastnictví hradu jeho nejstaršímu synu Jindřichovi, jenž, jak upozorňuje ve své monografii Urban, byl mnohem starší než jeho bratři a ještě za života svého otce zastával významný úřad na královském dvoře, a to úřad maršálka, proto nelze vyloučit, že Jindřich potřeboval samostatné sídlo, kterým se mohly stát právě Žleby. Vzhledem ke skutečnosti, že hlavou této rodové větve byl stále ještě Smil z Lichtenburka, byl by to pak nejspíše on, kdo by nechal hrad postavit a jehož bychom mohli považovat za zakladatele tohoto hradu. První písemná zmínka o Žlebech, a to ještě nepřímá, však

⁹⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 95n.

⁹¹ SOMER, T., *Smil*, str. 245.

⁹² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 63.

⁹³ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 43.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 81.

⁹⁴ Tomáš Somer se ve své dizertační práci zabývá také predikáty pana Smila. Z jeho analýzy o vztahu pana Smila k hradu Lichtenburku (Lichnici) v rámci vlastnictví vyplývá, že: „...*Od roku 1251 je užití jakéhokoliv jiné formy predikátu než „z Lichtenburka“ velmi řídké a navíc často problematické. Tento predikát byl pro pana Smila jednoznačně nejprestižnější, což na druhou stranu nevypovídá nic o tom, zda roku 1251 držel Lichnici jako allodium či beneficium.*“ Na základě citované teze se můžeme domnívat, že motivace zisku tohoto hradu se mohla ubírat výše řečeným směrem, totiž k potřebě vlastnictví skutečně reprezentativního sídla, kterým Lichnice bez pochyb byla.; SOMER, T., *Smil*, str. 115n.

pochází až z roku 1289, proto nemůžeme vyloučit ani možnost, že Žleby vznikly až po smrti řečeného šlechtice a jedná se tak pouze o domněnku.⁹⁵ Z ní ostatně sám autor vychází i ve své dřívější studii, kde uvádí, že byly Žleby založeny „až“ Jindřichem z Lichtenburka v 80. letech 13. století, přičemž je pak držela právě jeho linie a v majetku rodu byl hrad až do 60. let 14. století.⁹⁶

Nebyly to ovšem jen hrady sloužící jako rodová sídla i opěrné body, které pomáhaly udržovat prosperitu lichtenburského panství. Hlavní zásluhu na vzestupu rodu, z něhož později těžili především Smilovi synové, měla totiž nově objevená naleziště stříbra, u nichž začala vznikat nová města i vesnice.

Lichtenburkové při zisku svých majetků na Českomoravské vrchovině nepřišli tzv. „k hotovému“, ale nově nabyté území bylo nutné kolonizovat, protože „*se jednalo většinou o rozlehlé, doposud zalesněné a málo osídlené oblasti.*“⁹⁷ Zušlechtování půdy a vysazování nových vesnic s sebou přineslo objev, který se stal pro rod zcela zásadní a o němž jsme se zmiňovali již výše, totiž objev „*stříbrných ložisek.*“⁹⁸ K tomu došlo v začátku 50. let 13. století a Smil z Lichtenburka, jistě si dobře vědom možností, které se mu díky odkrytí nalezišť vyskytly, se pustil do těžebního podnikání. K takovému počínu ovšem potřeboval finanční hotovost, a to ne malou. Snad z tohoto důvodu tak prodal ves Lovosice, „*jež byla hospodářským centrem tamní lichtenburské državy a na jejíž emfiteutické vysazení vynaložil tolik energie jeho otec necelé tři roky předtím.*“⁹⁹ Za prodej této vsi utržil Smil 900 hřiven stříbra, což podle Urbana svědčí o tom, jak moc právě tyto peníze potřeboval, vzhledem k uvedeným událostem nejspíše právě pro financování tohoto podnikání, neboť jinak by snad neměl důvod ves, která mu mohla vynášet nezanedbatelné příjmy, prodat.¹⁰⁰ Jak se však později ukázalo, tento krok se pánu z Lichtenburka vyplatil, neboť se díky výnosům z těžby stříbra Smil „*stal nejbohatším českým feudálem a vlastním tvůrcem hospodářské a politické moci rodu.*“¹⁰¹¹⁰²

⁹⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 64.

⁹⁶ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 47.

⁹⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 52.

⁹⁸ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 34.

⁹⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 53.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 34.

¹⁰² Celkový přehled lichtenburského dominia v této oblasti viz příloha č. 3.

Navzdory této skutečnosti nebylo zcela jednoduché na těžbě stříbra automaticky zbohatnout, a jak upozorňuje Tomáš Somer, samotný proces přinášel mnoho problémů. Přesto měl vlastník pozemků, na nichž se těžilo, právo „na jistou část výnosu ze zde probíhající těžby.“¹⁰³ Svou roli zde sehrál také tzv. horní regál, který alespoň teoreticky zakládal panovníkovi právo na veškeré podzemní bohatství. Z praktického hlediska se ovšem v rámci reálného uplatňování práva ustálilo to, že každý mohl drahé kovy, resp. rudy, hledat a následně je těžít, aniž by ho v této činnosti směl vlastník půdy omezovat. Na druhou stranu měl ale nálezce také povinnost „splnit závazky k vlastníkovi půdy a zároveň i k panovníkovi.“¹⁰⁴ Celá problematika těžby (v našem případě) stříbra je poměrně složitá¹⁰⁵ a její reprodukce na základě literatury by nás odchytila od hlavního tématu této práce. Navrhujeme proto spokojit se s velmi krátkým přiblížením osoby pana Smila v tomto kontextu.

Zásadní je pro nás otázka, jakou roli měl lichtenburský pán v celém procesu těžby a následného zpracování stříbra. Díky skutečnosti, že se vzácná ruda objevila na jeho panství, připadl mu nárok na podíl z těžby, resp. podíl ze zisku plynoucí z této činnosti,¹⁰⁶ stejně jako panovníkovi, jak jsme zmínili v předchozím odstavci. Výše podílu není zřejmá, ale vzhledem k zjevnému bohatnutí pana Smila se jistě nejednalo o nezanedbatelnou částku.¹⁰⁷ Oněch 900 hřiven stříbra, které vzpomíná Urban, pak mohlo sloužit k finanční podpoře dalších osadníků, kteří se rozhodli v této oblasti hledat stříbro a začít těžít.

Vraťme se však zpátky k samotné těžbě. Naleziště stříbra se nacházelo zejména v oblasti Havlíčkova Brodu,¹⁰⁸ přičemž nesmíme opomenout zmínit, že právě v tomto městě se zároveň nacházela jedna „z nejvýznamnějších mincoven v zemi, pravděpodobně nejvýznamnější v samotných Čechách.“¹⁰⁹ Na místě dnešního města se původně nacházela osada doložená prameny k roku 1247, kdy u této osady stála celnice – místo totiž protínala tzv. haberská stezka, přičemž osada Brod ležela i na lukrativním místě, a sice u křižovatky

¹⁰³ SOMER, T., *Smil*, str. 127.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 129.

¹⁰⁵ Obšírněji se jí zabývá Tomáš Somer ve své dizertační práci, v níž zároveň nepřímo odkazuje i na další zdroje; viz SOMER, T., *Smil*, kap. *Nejbohatší šlechtic a uzurpátor urbury?*

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 137.

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 131n.

¹⁰⁸ V době vzniku města pouze Brod, později nazýván Německý Brod.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 53.

¹⁰⁹ SOMER, T., *Smil*, str. 132.

již zmíněné obchodní cesty a řeky Sázavy.¹¹⁰ Skutečně doložená těžba stříbra v této oblasti se však pojí až s lety 1256, resp. 1257, kdy daroval pan Smil „klášterům v Sedleci, Mnichově Hradišti a Žďáru desátek ze všech výnosů ze stříbrných dolů v Brodě, Šlapanově, Bělé a Přibyslavi.“¹¹¹ Urbanův výčet nás informuje o dalších důležitých vesnicích i městech, které jsou spojeny s těžbou stříbra v této lokalitě. Doplnit je můžeme ještě o město Chotěboř,¹¹² které podobně jako Šlapanov, Česká Bělá, Havlíčkův Brod a Přibyslav díky objevu stříbrných žil nabylo za lichtenburské držby na významu.¹¹³ Ostatně, důležitosti této lokality si byli vědomi i Smilovi synové, jak uvidíme v dalších kapitolách.

Havlíčkův Brod, stejně jako celá oblast tolikrát zmiňovaných nalezišť, je spojen s německou kolonizací.¹¹⁴ Ostatně, právě název, který se pro město vžil zkratkou 14. století, totiž Německý Brod místo Smilova Brodu, jenž se neujal, nás na převahu německého obyvatelstva může upozorňovat.¹¹⁵ Samotné město tak, jak je můžeme definovat z dnešního pohledu, ovšem vzniklo až v 60. letech 13. století a na jeho výstavbě se podílel lokátor a později rychtář Wernher, s nímž se ještě setkáme.¹¹⁶

S výše uváděným městem se rovněž pojí událost, která podle našeho názoru poměrně dobře ilustruje vztah pana Smila s Přemyslem Otakarem II. Havlíčkův Brod totiž zejména díky své poloze, o níž jsme se rovněž zmiňovali, představoval v 60. letech 13. století podstatné obchodní centrum celé oblasti, a to díky právu uplatňovat „povinný sklad kupeckého zboží.“¹¹⁷ Na konci 60. let ovšem král Přemysl toto právo městu vzal a daroval je Jihlavě. Jaký k tomuto kroku měl panovník důvod? Jan Urban se domnívá, že Přemysl žárlil na Smilův úspěch a nemohl připustit, aby „poddanské město Brod soutěžilo

¹¹⁰ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 34.

¹¹¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 81.

¹¹² I Chotěboř, podobně jako Havlíčkův Brod, má svůj původ uložený hlouběji v minulosti a nevznikla „na zeleném drnu“ v souvislosti s těžbou stříbra. Z pramenů totiž víme, že v roce 1265 pan Smil postoupil cisterciáckému klášteru ve Žďáru nad Sázavou každý desátý díl z výnosu, který mu poskytovala místní celní stanice. Přesto bylo okolí Chotěboře v souvislosti se stříbrnými nálezky kolonizováno mnohem později, než okolí Havlíčkova Brodu.; URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 44n.

¹¹³ Tamtéž, str. 37.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 35.

¹¹⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 83.

¹¹⁶ Tamtéž., str. 82n.

¹¹⁷ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 39.

s královskou Jihlavou.¹¹⁸ Po Smilově smrti tak Brodu řečené právo vzal a společně s ním také „Smilovým synům odňal četná práva, která Smil získal nebo si přisvojil, a nějaké blíže neurčené statky (snad šlo právě o doly a výnosy z nich.)“¹¹⁹ Kořeny tohoto sporu mezi panovníkem a pánem z Lichtenburka ovšem sahaly hlouběji do minulosti, neboť už na počátku 60. let si Smil z Lichtenburka vymohl „prohlášení, že brodští horní podnikatelé nespádají pod pravomoc moravských horních úřadů, a tím také brodského konkurenta – Jihlavy.“¹²⁰ Nepřísluší nám hodnotit panovníkovy kroky a ani je nijak obhajovat, nicméně celá událost v podstatě deklaruje postavení pánů z Lichtenburka v hierarchii šlechty Přemyslovy vlády – pokud by se totiž panovník necítil tímto rodem, resp. panem Smilem, ohrožen, pravděpodobně by se k takovým krokům neuchýlil, neboť by hrozilo, že ztratí důležitého spojence. Jak se k Přemyslovu činu postavili Smilovi synové, jichž se toto odebrání práva dotklo logicky citelněji než jejich otce, uvidíme v následující kapitole.

Budeme-li se snažit shrnout povšechnou rekonstrukci majetků Lichtenburků v této oblasti, můžeme konstatovat, že jejich pozemkové državy byly za života pana Smila z Lichtenburka nejednotné, ale přesto se díky objevu nalezišť stříbra tomuto rodu vlastnictví majetků v této lokalitě vyplatilo. Z těchto událostí pak mohli těžit Smilovi synové, kteří se snažili tuto lichtenburskou doménu více scelit.

2.2.3 Církev a Smil z Lichtenburka

V předchozích řádcích jsme se zabývali nejen majetkem rodu Lichtenburků v oblasti svrchu řečené Českomoravské vrchoviny, nýbrž i jejich rodinnými poměry, protože jak se ukazuje, obě záležitosti spolu úzce souvisí. Vzpomněli jsme manželku pana Smila z Lichtenburka, Alžbětu z Křižanova, a nastínili i její původ. Na tomto místě však považujeme za žádoucí připomenout vazby celého rodu, z něhož Alžběta pocházela, k žďárskému klášteru, neboť tento konvent představuje důležitý bod v životě Smilových a Alžbětiných synů, jimž je tato práce věnována. V případě pana Smila ovšem uvidíme, že se nejednalo jen o zmíněný klášter, který v jeho životě zaujal své místo. Než ale přejdeme k samotným lichtenburským vazbám k cisterciáckému žďárskému klášteru, bylo by jistě

¹¹⁸ Tamtéž, str. 40.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

vhodné připomenout dějiny jeho vzniku, neboť i tyto události souvisí s předchozím výkladem.

První pokus o založení cisterciáckého kláštera v této lokalitě provedl Jan z Polné, o němž jsme psali v souvislosti s Častolovem z Ronova. Stalo se tak ve 30. letech 13. století, kdy pán z Polné pozval na své panství cisterciácké mnichy z oseckého kláštera, aby zde, metaforicky řečeno, společnými silami založili nový klášter. K tomuto účelu jim věnoval vesnici Nížkov, ale i „*půdu, platy a další požitky k obživě konventu i na výstavbu klášterních budov.*“¹²¹ Přesto tehdejší otec-opat Slávek z důvodu nespokojenosti už po pěti letech povolal mnichy zpět do mateřského kláštera a fundace se stala neúspěšnou. Příčinou tohoto kroku byla Slávkova nespokojenost s tím, jakou majetkovou výbavu budoucí klášter dostal.¹²²

Po nezdařeném pokusu o založení kláštera se tohoto úkolu ujal rovněž vysoce postavený velmož, kterým nebyl nikdo jiný než již řečený Přibyslav z Křižanova. Šlechtic získal od Jana z Polné část lesa pro výstavbu kláštera za příslib, že donace kláštera proběhne i jménem Jana.¹²³ Podle Jindřicha Řezbáře, který Přibyslavovi přisuzuje jak vlastnosti rytíře, tak mnicha,¹²⁴ hlavní roli při zakládání nové fundace sehrál právě tento velmož, byť se o případném podniku radil se svou manželkou Sibylou. Přesto se ale historici obecně domnívají, že podpora duchovních i kulturních zájmů byla spíše v režii samotné Sibyly a nelze tak vyloučit, že to byla ona, kdo se podílel na „*záměru založit klášter cisterciáků.*“¹²⁵ S touto tezí se ztotožňuje i Pavel Elbl, který poukazuje na styky obou manželů, zejména paní Sibyly, s mendikantskými řády během pobytu šlechtického páru v Brně, kteří na Přibyslavovu manželku mohli mít vliv v tom smyslu, že přinášeli „*nové podněty náboženského cítění, ale i hospodářského života. Tyto řády byly v podstatě odkázány na nové hospodářské formy a peněžní vztahy...protože pouze jejich prostřednictvím se jim mohlo dostat prostředků umožňujících jejich život.*“¹²⁶ Předpoklad nepřímo potvrzuje i

¹²¹ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420. III. Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech.* Praha: Karolinum, 2018., str. 77.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž, str. 78.

¹²⁴ „*Pro svět rytířem byl pan Přibyslav, v nitru však mnichem...*“; ŘEZBÁŘ, J., *Cronica domus sarensis*, str. 29.

¹²⁵ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu III*, str. 78.

¹²⁶ ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 69.

Jindřich Řezbář, který ve své kronice doslova píše: „*Od ní založen byl náš klášter, a od Přibyslava...*“¹²⁷ To, že paní Sibylu uvádí kronikář na prvním místě, může vyjadřovat skutečnost, že založení kláštera se událo z popudu Sibyly, jež mohla být hlavní iniciátorkou fundace, stejně tak se ale mohlo jednat o „pouhý“ projev úcty k manželce zakladatele, neboť samotná Sibyla po smrti třetího manžela v klášteře žila jako bekyně.¹²⁸

Navzdory zjevné snaze se ani Přibyslavovi nepodařilo založení konventu tak říkajíc „dotáhnout do konce“, neboť zesnul „...*na počátku roku 1251, dříve než mohl přikročit k prvním pracím. Na smrtelném loži pověřil svého zetě, znojemského kastelána Bočka z Perneggu, aby v díle pokračoval a zamýšlenou fundaci dokončil...Pro umístění ústavu zvolil Boček ves Žďár, jež ležela na okraji někdejšího lesa Jana z Polné.*“¹²⁹ Boček, jak jsme zmínili výše, byl manželem Přibyslavovy prostřední dcery Eufemie. Tím, že klášter vznikl z popudu Přibyslava (případně Sibyly, která jej přežila a mohla mít nepřímý vliv i na své zetě co se záležitostí kláštera týče) se stal v podstatě předmětem zájmu i jeho dvou zetů¹³⁰, byť v případě pana Smila můžeme tušit i působení paní Alžběty, případně jiné motivace. Ať už byl (v různé míře) zájem o klášter ze strany obou mužů a jejich rodin motivován čímkoliv (kýmkoliv), jisté je, že žďárský klášter později získal postavení jakéhosi „rodinného“ konventu, v němž se pořádaly rodové sjezdy a řešily rodové záležitosti (při nejmenším ze strany Lichtenburků)¹³¹, ale také se stal místem posledního odpočinku některých příslušníků obou rodů, totiž jak pánů z Obřan, tak Lichtenburků. Ti zde totiž „*zřídili rodovou hrobku v kapli P. Marie, kterou založili.*“¹³² Samotné založení kaple provedl Smil z Lichtenburka, který věnoval konventu na její vznik 113 hřiven stříbra a dvě vesnice – Horní Bobrovou a Slavkovice (podrobněji o darech viz níže).¹³³ Podle Pavla Elbla cisterciáckí mniši tohoto kláštera k poslednímu odpočinku ukládali příslušníky

¹²⁷ ŘEZBÁŘ, J., *Cronica domus sarensis*, str. 25.

¹²⁸ FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005., str. 805.

¹²⁹ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu III*, str. 78.

¹³⁰ V případě Smila je ovšem zajímavá samotná confirmace konventu, neboť Přemysl Otakar II. v confirmační listině z roku 1252 nejmenuje ani jednoho příslušníka rodu Ronovců, naopak jsou jako klíčoví zakladatelé jmenováni Boček z Obřan, jeho manželka Eufemie a tchyně Sibyla společně se švagrovou Alžbětou. Tuto skutečnost si Tomáš Somer vysvětluje tím, že Smil z Lichtenburka v době založení kláštera ještě nebyl s Alžbětou ženatý. Pro své tvrzení našel oporu i v pramenné základně.; SOMER, T., *Smil*, str. 184n.

¹³¹ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu III*, str. 84.

¹³² FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, str. 805.

¹³³ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu III*, str. 84.

rodu Lichtenburků konkrétně do „severní kaple boční lodi...tumby jižní zdi“¹³⁴ a příslušníky rodu z Obřan do „do jižní kaple...tumby v severní zdi konventního chrámu...“,“¹³⁵ tedy do jiných míst, než pány z Lichtenburka.

Jaký byl tedy vztah Smila z Lichtenburka k žďárskému klášteru? Lze předpokládat, že podobně jako Jan z Polné¹³⁶ mohl Smil vnímat založení vlastního kláštera jako určité „nasazení koruny“ svým dosavadním úspěchům v oblasti zabezpečování rodu ve smyslu předávání adekvátního dědictví. Této myšlence ovšem odporuje fakt, že Smil se sám zakladatelem kláštera nestal, alespoň ne z vlastní iniciativy. Navzdory tomu můžeme ale usuzovat, že jistý kladný vztah vůči řádu pan Smil zřejmě zaujímal – jako doklad tohoto tvrzení můžeme vnímat založení ženského cisterciáckého konventu v Pohledu.

Obec Pohled se nachází nedaleko Havlíčkova Brodu a klášter cisterciáček zde založily sestry pocházející z rodu Vítkovců, Kateřina, Ludmila, Jitka a Gertruda,¹³⁷ dcery šlechtice Vítka z Klokot.¹³⁸ Založení tohoto kláštera se pan Smil nebránil¹³⁹ – ačkoliv byl Pohled v držbě poddaných pana Smila, konkrétně bratrů lichnického purkrabího (tehdy již po smrti) a jeho ženy,¹⁴⁰ schválení prodeje statků leželo na panu Smilovi a jeho synech, protože k těmto majetkům měl stále určitý nárok pramenící z jeho panského postavení.¹⁴¹ Smil z Lichtenburka nejen že k prodeji svolil, čímž umožnil vznik tohoto kláštera, ale také „se pro klášter v Pohledu vzdal všech svých práv k místu samému a podílel se na náhradě za patronátní právo tamního kostela. V případě Pohledu byla jeho role o to významnější, že nový klášter vznikl na Smilově panství a s rodem Lichtenburků zůstal i nadále v úzkých vztazích...“¹⁴² Potvrzením o založení fundace ze strany lichtenburského rodu zároveň

¹³⁴ ELBL, Pavel. *Cisterciácký klášter ve Žďáru nad Sázavou* in: POJSL, Miloslav. *Cisterciáci na Moravě. Sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátku Velehradu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006., str. 147.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu III*, str. 77.

¹³⁷ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420. II. Fundace 13. a 14. století*. Praha: Karolinum, 2014., str. 335.

¹³⁸ SVITÁK, Zdeněk. *Počátky kláštera cisterciáček v Pohledu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, roč. 45, č. C43 (1996), str. 6.

¹³⁹ Otázkou je, zda měl pán z Lichtenburka na výběr, protože podle Zdeňka Svitáka Jutta v době, kdy Smil vydal patřičnou listinu, již fundaci začala zakládat.; SVITÁK, Z., *Počátky kláštera cisterciáček*, str. 9.

¹⁴⁰ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu II*, str. 335.; SOMER, T., *Smil*, str. 169.

¹⁴¹ SVITÁK, Z., *Počátky kláštera cisterciáček*, str. 9.

¹⁴² CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu II*, str. 336.

sestry pro klášter nepřímo získaly i ochranu.¹⁴³ Jak můžeme vidět, Smil vzniku kláštera nejen nebránil, ale díky danému potvrzení fundace na lichtenburský rod přešla i zakladatelská práva ke klášteru.¹⁴⁴

Jistou náklonost ale kromě cisterciáckého řádu projevoval pán z Lichtenburka také Řádu německých rytířů, který do této oblasti přišel už za Jana z Polné.¹⁴⁵ Smil z Lichtenburka totiž tomuto řádu věnoval kostel v Havlíčkově Brodě, a to zhruba v 50. letech 13. století, možná pod vlivem „*návratu ze Sambie (Samlandu), kde bojoval ve znamení kříže po boku řádových bojovníků proti pohanským Prusům.*“¹⁴⁶ Příchod Řádu německých rytířů mimochodem dnešními slovy „zčeřil vody“ v okolí Havlíčkobrodsko, neboť s sebou přinesl spor o kostely v obcích Dlouhá ves a Mittelberg s vilémovským klášterem, v němž se (aniž by překračoval své pravomoci) angažoval i pan Smil.¹⁴⁷

Vraťme se ale zpátky do Žďáru. Výše jsme nastínili historické začátky zdejšího cisterciáckého kláštera, z nichž je zřejmé, že se pan Smil na samotném zakládání nepodílel. Přesto ho s klášterem pojily jisté rodové vazby, které se projevovaly především v darech určených tomuto klášteru. Je ovšem nutné říct, že dochované prameny k těmto událostem tvoří „*obraty přijímeckých listin cisterciáckých klášterů,*“¹⁴⁸ v nichž se nepochybně projevila určitá vděčnost dárci, proto na tyto prameny nelze nahlížet zcela nekriticky.¹⁴⁹ Přesto na základě výše uvedené zmínky o pohledském klášteru lze soudit, že panu z Lichtenburka cisterciácký řád nebyl zcela vzdálený a také lze díky statkům, eventuálně jiným výsadám darovaných tomuto klášteru alespoň naznačit, jaký vztah k tomuto klášteru Smil z Lichtenburka zaujímal.

Za obecný důkaz Smilovy přízně vůči žďárskému klášteru bývá uváděna skutečnost, že daroval nejen tomuto, ale i dalším cisterciáckým konventům (konkrétně klášterům sídlícím v Sedleci a v Mnichově Hradišti) „*desátek z jeho stříbrných dolů v Brodě, Šlapanově, Bělé a Přibyslavi,*“¹⁵⁰ přičemž se o tyto platby měly jednotlivé kláštery rozdělit. I tak se ale

¹⁴³ SVITÁK, Z., *Počátky kláštera cisterciáček*, str. 10.

¹⁴⁴ CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu II*, str. 336.

¹⁴⁵ SOMER, T., *Smil*, str. 163.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 163 - 166.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 160.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 53.; srov. SOMER, T., *Smil*, str. 187n.

podle Urbana nejednalo o nezanedbatelnou sumu, protože kláštery pana Smila po tomto daru „*velebili jako knížecího donátora*.“¹⁵¹ Je nutné ovšem upozornit na fakt, že pán z Lichtenburka nevěnoval klášterům daný výnos z dolů, nýbrž část ze svého podílu z výnosů. Podle Somera tak skutečná finanční částka, kterou kláštery dostaly, činila asi ½ procenta z celkových výnosů pana Smila.¹⁵² Kromě tohoto daru poskytl pán z Lichtenburka žďárskému klášteru také patronátní právo v Chotěboři, kde následně na tomto základě „*mohli pobývat dva až tři bratři*.“¹⁵³ Společně s patronátním právem získal konvent ale také jednu desetinu příjmu z cla vybíraného touto obcí.¹⁵⁴ Dalším darem klášteru ze strany Smila z Lichtenburka, o němž prameny hovoří, měla být vesnice Bobrůvka (rok 1262). Iniciativa pro toto darování ale vzešla ze strany Alžběty, nikoliv jejího manžela – ostatně se také jednalo původně o její majetek – což samotný Smil nechává zapsat i do listiny. Podobné pozadí můžeme tušit i za dalším darem z roku 1264, vesnicí Slavkovice,¹⁵⁵ a také za obdarováním ze zimního období roku 1269, kdy klášter obdržel vesnice Jiříkovice a Radňovice, ačkoliv toto poslední obdarování je výjimečné v tom, že spolu s vesnicemi se pan Smil zřekl „*všech platů a dávek, které by od nich mohly být vyžadovány z pozice Smila jako donátora*“,“¹⁵⁶ v čemž můžeme vidět důkaz náklonosti k tomuto konventu.¹⁵⁷

Jak je z výše uvedeného patrné, Smil z Lichtenburka se sice nemohl počítat mezi zakladatele žďárského kláštera, ale díky Alžbětě z Křižanova získal rod Lichtenburků jistý vztah k tomuto klášteru a jak uvidíme v následujících řádcích, v životě Smilových synů zaujímal vcelku důležité postavení.

Cílem této kapitoly věnované panu Smilovi bylo především přiblížit jak rodové vztahy Lichtenburků, tak i jejich majetky z pohledu toho, jak jejich vývoj ovlivnil, nebo alespoň mohl ovlivnit, život Smilových synů. Jak je pravděpodobně patrné, problematika různých aspektů obrazu lichtenburského rodu je složitá a podat její kompletní obraz by zasloužilo samostatnou monografii – důkazem tohoto tvrzení je také publikace Jana Urbana věnovaná

¹⁵¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 54.

¹⁵² SOMER, T., *Smil*, str. 188.; O problematice těžby stříbra viz výše.

¹⁵³ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, str. 805.

¹⁵⁴ SOMER, T., *Smil*, str. 189.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 188n.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 190.

¹⁵⁷ Tamtéž.

tomuto rodu. Přesto doufáme, že i toto pouhé nastínění problematiky zejména z hlediska rodových majetků a vztahů jak mezi členy rodu Ronovců, potažmo Lichtenburků, tak i mezi Lichtenburky a členy jiných rodů bude sloužit jednak jako vhodný odrazový můstek pro porozumění událostem, které zasáhly do života Smilových synů a s nimiž se museli vypořádat, jednak jako základní stavební kámen k porozumění vztahu mezi Lichtenburky a českými panovníky, zejména ovšem Jindřichem Korutanským.

3. Pokračovatelé rodu. Smilovi synové Jindřich, Smil II., Oldřich a Rajmund z Lichtenburka

Smil, „z boží milosti rytíř“, budeme-li parafrázovat název kapitoly z monografie Jana Urbana,¹⁵⁸ naposledy vydechl někdy během roku 1269, o čemž nás zpravuje Jindřich Řezbář.¹⁵⁹ Tomáš Somer následně na základě dalších pramenů upřesňuje, že se tak vzhledem k dataci listin, které Smil buď sám vydal, nebo na nich svědčil, či je v nich zmíněn, muselo stát během jara či léta, neboť v létě roku 1269 „*město Brod přišlo o právo nuceného skladu*“¹⁶⁰ (a jak víme z předchozích řádků, s touto událostí se museli vypořádat již Smilovi synové) a také v listině z 10. září 1269, byť je její datace problematická, nalezneme jméno tohoto šlechtice v rámci zmínky o jeho skonu.¹⁶¹ Pro nás je však důležitější, že poté, co se Smil rozloučil se zdejším světem, se pomyslnou hlavou rodu, při nejmenším v této linii, stal jeho nejstarší syn Jindřich.¹⁶² Než se ale podíváme přímo na Jindřichovu osobu, zejména v letech vymezených v cílech této práce, považujeme za podstatné provést krátký exkurz do politické a částečně i hospodářské situace celého království, neboť tyto „velké“ dějiny souvisí s naším zkoumáním.

3.1 České království v letech 1269 – 1289

3.1.1 Spor Přemysla Otakara II. s Rudolfem Habsburským a bitva na Moravském poli

Přemyslu Otakarovi II. se podařilo během 60. a první poloviny 70. let 13. století konsolidovat svou říši, která zahrnovala oblast Českého království, Rakous, Korutan, Kraňska, Štýrska a sahala až k italskému městu Pordenone. Král se ocitl na vrcholu. Jenže právě zde můžeme hledat zásadní počátky událostí, které vedly až k nešťastné bitvě na Moravském poli. Přemysl, možná opojen mocí, ale spíše snahou upevnit své postavení a budovat autoritu vladaře, totiž narazil na odpor nejen české šlechty, jejíž ctižádost narůstala a nejednou se tak dostávala do konfliktu s představami českého krále.¹⁶³ Podle

¹⁵⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 46.

¹⁵⁹ ŘEZBÁŘ, J., *Cronica domus sarensis*, str. 65.

¹⁶⁰ SOMER, T., *Smil*, str. 201.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 122.

¹⁶³ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 110n.

našeho názoru vhodně popisuje situaci Vratislav Vaníček, který píše: „*V důsledku toho vzniká vnitřní napětí – panské rody chtějí i nadále spolurozhodovat, ale mechanismus Přemyslovy vlády to omezuje, protože zase preferuje zájmy koruny.*“¹⁶⁴

Vypůjčíme si na tomto místě i Šustovo shrnutí celé situace vycházející z pramenné základny: „*Jinde ze souhrnu výtek vyzírá spíše zjev panovníka v jádře ušlechtilého a věru vzácného, který však zbloudil z cesty, odciziv se svému lidu a tím na sebe přivolal hrozný trest.*“¹⁶⁵ Je patrné, že na Přemyslův konflikt se zemskou aristokracií nelze nahlížet černobíle. Na druhou stranu ale také víme, že kurz Přemyslovy politiky se zkrátka obrátil směrem, který se stejně sebevědomé šlechtě zcela jistě nezamlouval.¹⁶⁶ Konkrétní příklad ostatně můžeme nalézt i v rodě Lichtenburků, kteří tuto změnu pocítili na vlastní kůži (více níže). Co přesně tedy vedlo k porážce panovníka a interregnu v Českém království zkraje 80. let?

Již jsme nastínili spor mezi chápáním institutu panovníka mezi Přemyslem Otakarem II. a tuzemskou šlechtou. Připočteme-li však k těmto rozbrojům ještě události v Říši, můžeme shledat, že Přemyslovy snahy mu v tomto ohledu spíše přitížily, než aby mu pomohly. Počátky nastolení budoucího přemyslovského rivala na říšský trůn se odehrály už v roce 1271. Tehdy byl totiž zvolen novým papežem Ital Tebaldo Visconti, známý pod jménem Řehoř X. Nový papež si kladl za cíl „*zachovat pro vládu křesťanů Palestinu*“,¹⁶⁷ pročež potřeboval na říšském trůnu panovníka, od něž může v této věci očekávat podporu. Vzhledem k uplynulým událostem minulých let, kdy se papežský stolec cítil ohrožený ze strany štaufského rodu a nyní se hrozba ztělesňovala v rostoucí moci Karla z Anjou, považoval Řehoř X. za nutné obstarat spojence, který by byl schopen a ochoten s papežem spolupracovat, ale zároveň nepocházel ze silného rodu, ani neměl příliš velké majetkové zázemí.¹⁶⁸

¹⁶⁴ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české III (1250 – 1310)*. Praha – Litomyšl: Pasek, 2002., str. 173.

¹⁶⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha, 1935., str. 5.

¹⁶⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 119.

¹⁶⁷ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 140.

¹⁶⁸ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský*. Praha: Vyšehrad, 2007., str. 37.

Na druhé straně si říšská knížata, unavená z faktického interregna,¹⁶⁹ uvědomovala potřebu panovníka, který bude schopen právně a mírotvorně konsolidovat Říši.¹⁷⁰ Proč tedy nezvolit Přemysla Otakara, panovníka, který by tyto podmínky splňoval? V učebnicích dějepisu se často objevuje zjednodušené zobecnění, jež říká, že se říšská šlechta obávala vlivu a moci, kterou by český král v této pozici disponoval. To je pravda, nicméně podle Vanička ale leží jádro této problematiky i jinde, a sice v zahraniční orientaci českého krále. Přemysl by vzhledem ke směřování své expanze a zahraniční politiky nebyl schopen uspokojit požadavky říšské šlechty.¹⁷¹

Volba nového římského krále byla určena ke dni 29. 9. 1273, na dobu, kdy se obecně předpokládalo, „že Přemysl bude zabaven uherskými záležitostmi.“¹⁷² Ve volbě měli proti sobě stanout dva kandidáti, a sice nám dobře známý Rudolf Habsburský a Siegfried, hrabě z Anhaltu. Podle Šusty byl druhý kandidát zvolen za účelem přesvědčení tradičních českých spojenců (kurfiřtů braniborského a saského) k příjezdu do místa volby, Frankfurtu nad Mohanem,¹⁷³ což mělo otevřít jednání o volbě samotné.¹⁷⁴ Výsledek volby je nám známý – novým římským králem se stal Rudolf Habsburský. S jeho volbou také začal „diplomatický boj“¹⁷⁵ mezi ním a českým králem. Onen střet ale přerostl do války, v jejímž konci sehrál podstatnou úlohu i odboj některých českých rodů vzniklý pod vlivem okolností a mezinárodních tlaků i již zmiňovaného Přemyslova postoje vůči české šlechtě. Válečný konflikt byl nakonec vyřešen pomocí rozhodčího řízení, které se odehrálo v roce 1276. Výsledkem byla smlouva, mezi jejíž body patřilo mimo jiné dohodnutí dvou vzájemných sňatků. Přemyslova dcera Kunhuta si měla vzít Rudolfova syna Hartmana a syn českého krále Václav zase dceru říšského krále Gutu.¹⁷⁶ Jak se v této válce, resp. šlechtickému odboji během ní, zachovali Lichtenburkové, uvidíme v následujících řádcích.

¹⁶⁹ V popisované době se o moc v Říši „přetahovali“ dva panovníci, a sice Richard Cornwallský, který ovšem umírá už v roce 1272, a Alfons X. Kastilský, který pro změnu do Říše ani nevstoupil. Jako vzdorokrál do opozice proti Richardovi ale zvolen byl.; VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 140.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž., str. 141nn.; blíže k problematice a jejímu zachycení v pramenech tamtéž, str. 142.

¹⁷² Konkrétně další česko-uherskou válkou; Tamtéž, str. 148.

¹⁷³ Tamtéž., str. 149.

¹⁷⁴ ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 107.

¹⁷⁵ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 150.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 161 – 169.

Přemysl Otakar II. se po uzavření dohody s Rudolfem musel vypořádávat s pokračujícím šlechtickým odbojem, který reprezentovaly zejm. rody Vítkovců a Rýzmburků a odehrával se mezi lety 1276 - 1277.¹⁷⁷ Další třetí plochu mezi Přemyslem a Rudolfem pak představovala suverenita českého krále, kterou se Přemysl při potírání odboje snažil obhájit.¹⁷⁸ Odboj byl sice ukončen díky královu tažení do jižních Čech na jaře 1277 a skončil pro rod Vítkovců ve výsledku dobře,¹⁷⁹ nicméně k přímému střetu s Rudolfem stejně došlo. Pro českého krále osudná bitva se odehrála 26. 8. 1278, na den sv. Rufa, u vesnice Suché Kruty v oblasti tzv. Moravského pole. Přemysl Otakar II. v této bitvě padl, čímž Rudolf Habsburský definitivně získal převahu a otevřela se mu cesta k hegemonii ve středoevropském prostoru.¹⁸⁰

3.1.2 Braniboři v Čechách a první roky vlády Václava II.

Český král padl, což představovalo vcelku svízelnou situaci pro České království a mladého následníka trůnu Václava, protože tomu bylo v době řečených událostí pouhých sedm let a vykonávat královský úřad tak bylo nereálné. Na popud královny-vdovy Kunhuty se o poručnictví přihlásil Přemyslem dříve ustanovený Ota V. Dlouhý, markrabí braniborský. Když ovšem markrabě vstoupil do Čech, počínání jeho vojenských oddílů vzbudilo vlnu nevole, a to jak u české šlechty, tak i u Kunhuty. Ve snaze vyřešit situaci se tak obrátila na Přemyslova spojence, který si rovněž mohl činit poručnická práva¹⁸¹, a to na Jindřicha IV. Probusa, vratislavského vévodu. Touha po zisku poručnictví obou mužů nahrávala ke střetu.¹⁸²

Rudolf Habsburský mezitím na podzim během několika málo týdnů obsadil celou Moravu. Po jednáních s královnou Kunhutou, které proběhlo v sedleckém klášteře, došlo k smírné dohodě. Po dobu pěti let mělo být rozděleno území Čech a Moravy, přičemž poručnictví nad nezletilým Václavem a s ním správu Čech převzal Ota V., Rudolf si ponechal Moravu. Kunhutě byly přiznány statky na Opavsku a jistá česká zboží – dohromady z nich měla dostávat 3000 hřiven stříbra jako vdovské zajištění. Ani Jindřich Vratislavský ale nevyšel

¹⁷⁷ Tamtéž., str. 173n.

¹⁷⁸ Tamtéž., str. 179.

¹⁷⁹ Tamtéž., str. 184n.

¹⁸⁰ Tamtéž., str. 193n.

¹⁸¹ Stejně jako Ota V. byl totiž Přemyslovým příbuzným.; CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 48.

¹⁸² Tamtéž.

zcela zkrátka, neboť mu byla přiznána dočasná správa Kladska¹⁸³ a Broumovska.¹⁸⁴ Kromě toho ale došlo také k definitivním dohodám o sňatcích dětí jednotlivých aktérů – Václavovi byla definitivně určena Guta a Rudolfovi se nádavkem podařilo dojednat i sňatek své dcery Hedviky s Otovým bratrem. Tato skutečnost Rudolfovi vynesla příbuzenství s dalším volitelem římského krále a v celkovém součtu se tak mohl teoreticky opírat o sňatkové spojení všech světských kurfiřtů.¹⁸⁵ Co se ale dělo dál?

Ještě v listopadu roku 1278, nebo v lednu 1279 proběhla svatba malého Václava s Gutou Habsburskou v Jihlavě či Čáslavi¹⁸⁶ a poté se oba snoubenci/manželé opět rozdělili. Kralevic byl svěřen pod ochranu pražských měšťanů (a šlechtice Řehoře z Dražic) poté, co Ota Braniborský vojensky obsadil královské hrady.¹⁸⁷ Problém ovšem poměrně záhy začala představovat skutečnost, že přes Otovu snahu se mu nedařilo uplatnit se jako panovník. Braniborskému markrabímu se rovněž podařilo poštvat si proti sobě církve a neshody s Kunhutou vedly k internaci kralevice Václava Otou Braniborským, a to nejdříve na Pražském hradě (leden 1279), následně na Bezdězu (únor 1279) a nakonec v Braniborech (mezi přelomem srpna a září a listopadem 1279). S Otovým rozhodnutím nezmohla nic ani česká šlechta, která proti těmto krokům protestovala.¹⁸⁸ Pro Otu totiž Václav představoval důležitou osobnost, jak upozorňuje Kateřina Charvátová: „*Potřeboval mít Václava ve svých rukou, izolovaného od ostatních vlivů, neboť jen Václav byl argumentem pro jeho vládu v Čechách.*“¹⁸⁹

V zahraničí zůstal budoucí král Václav II. až do roku 1283 (nepočítáme-li krátké intermezzo v roce 1282, kdy ho Ota V. nakrátko přivezl do Čech. Jeho matka Kunhuta se v tomto mezidobí uchýlila nejprve do Znojma a poté na Opavsko, konkrétně do Hradce nad Moravicí, kde si vytvořila dvůr nevelkého rozsahu tvořeného především zástupci tamní šlechty. Mezi nimi se ovšem někdy v roce 1280 objevil i Závíš z Falkenštejna, který se

¹⁸³ Tamtéž., str. 49.

¹⁸⁴ JAN, Libor. *Václav II. Král na stříbrném trůnu.*, Praha: Argo, 2015., str. 32.

¹⁸⁵ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 49.

¹⁸⁶ Více k problematice viz JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 32n.; srov. CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 50n.

¹⁸⁷ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 34.

¹⁸⁸ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 50 – 56.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 54.

nejspíše ve velmi krátké době po svém vstupu ke královninu dvoru stal jejím milencem a později¹⁹⁰ i manželem.¹⁹¹

Dlouhodobé držení mladého královice za hranicemi Českého království se v kombinaci s poručnickou vládou i vnitřními nepokoji a hladomorem¹⁹² pro vyšší šlechtickou vrstvu ukázalo být, jemně řečeno, nevyhovující. Z tohoto důvodu tak její zástupci začali vyjednávat s Otou Braniborským o králevicově návratu. Předními postavami těchto snah se stali biskup Tobiáš z Bechyně, z šlechtického prostředí pak Purkart z Janovic a Zbyslav z Třebouně. Jedním z podstatných obrátů tohoto jednání byl sněm, který proběhl 21. – 22. 5. 1281 a na kterém zástupci české šlechty prokázali značnou dávku sebereflexe. Ke konci podzimu 1281 se zástupci české šlechty sešli k jednání s braniborským markrabím ve Frankfurtu nad Odrou, přičemž v tomto poselstvu můžeme zaznamenat mimo jiné i jméno Jindřicha z Lichtenburka, společně s jeho ronovskými příbuznými. K dohodě v rámci tohoto setkání ovšem nedošlo, naopak se jednání o návratu mladého královice protáhla až do roku 1282. Tehdy pak v rámci výsledné dohody získal Ota Braniborský „*do zástavy část severních Čech s městy Žitavou, Děčínem, Mostem a Ústím (nad Labem) a dále s některými hrady v čele s Bezdězem, to vše v celkové hodnotě 20 000 hřiven, a vedle toho ještě další peníze na hotovosti.*“¹⁹³ I když tímto krokem česká nobilita poněkud hazardovala s řečeným územím, návrat legitimního českého panovníka za to stál. Králevic Václav se tak do Čech vrátil na jaře roku 1283, konkrétně 24. května.¹⁹⁴

Ačkoliv se jednalo o zjevně radostnou událost, alespoň jak nám ji líčí s větším i menším odstupem od událostí kronikáři,¹⁹⁵ zcela radostné a prosperující období České království ještě nečekalo. Václav nastoupil na český trůn ve stále velmi nízkém věku, kdy nemohl samostatně vládnout, proto bylo nutné stanovit někoho, kdo bude vládnout za něj. Komu tuto výsadu ale dopřát? A jakým způsobem se ke králi dostat? Motivaci k těmto krokům zachycuje podle Vaníčka už Dalimilova kronika a také Alexandreida, jejichž verše lze shrnout slovy: „*Nezletilost krále dávala šance na vzestup ambiciózních osobností. Kdo*

¹⁹⁰ Více k problematice viz JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 71n.

¹⁹¹ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 60nnn.

¹⁹² Hladomor postihl české země mezi lety 1281 a 1282, přičemž přispěl i ke snaze šlechty s Otou vyjednávat.; Tamtéž, str. 69.

¹⁹³ Tamtéž, str. 69n.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 66 – 70.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 70n.

ovládal královský dvůr, rozhodoval o obsazování dalších úřadů, ovlivňoval průběh soudních procesů a majetkové záležitosti.¹⁹⁶ Do panovníkova okolí se tak pochopitelně snažily protlačit různé šlechtické skupiny¹⁹⁷, přičemž v popředí těchto snah můžeme v počátku zaznamenat ty šlechtice, kteří se zasloužili o Václavův návrat – např. již zmiňovaný Purkart z Janovic, Jan z Michalovic, nebo Zdislav z Lemberka.¹⁹⁸ Podle Šusty můžeme spatřovat v okolí Václava II. po jeho návratu šlechtice zastávající významné dvorské funkce, díky nimž v podstatě vládli, kromě výše zmíněných jmen se jednalo o biskupa Tobiáše, Zdislav ze Šternberka, Beneš z Vartenberka nebo Sezima z Krašova. Vyloučit ale pro nedostatek pramenů nelze ani zástupce jiných mocných rodů, Ronovců nebo Vítkovců.¹⁹⁹

Stejné úsilí ale vyvíjelo i další uskupení, které tvořili šlechtici spjatí s osobou Záviše z Falkenštejna, v té době druhem královny vdovy Kunhuty. Podle Libora Jana přijela Kunhuta na pozvání svého syna do Prahy snad v počátku prosince 1283, přičemž měla tzv. „připravit půdu“ i pro Záviše a jeho příchodu ke královskému dvoru.²⁰⁰ Právě tato událost předznamenala válku mezi oběma skupinami, jejímž „jádre[m] (...) byla snaha o prosazení vlastního vlivu na dvoře mladého Václava II.“,²⁰¹ o níž máme písemné záznamy z května roku 1284. V rámci těchto bojů mělo dojít k puči, během něhož byli dosavadní královi úředníci a „nahrazení Vítkovci a jejich straníky.“²⁰² Jenže tato náhrada úředníků se neobešla bez jejich odporu: „Skupina odstraněných hodnostářů se však s takovým postupem nesmířila a zaštitěna hrady zvedla proti novým pořádkům odpor (...)“²⁰³ Válku mezi oběma uskupeními si můžeme představit tak, že proti sobě stála spojení dvou skupin, přičemž jedna z nich (Vaníček ji nazývá „vítkovskou“²⁰⁴) kontrolovala dvorské

¹⁹⁶ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 387.

¹⁹⁷ Problematika šlechtického uskupení a pohledů na uniformitu viz Tamtéž, str. 386.; srov. ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 331n.

¹⁹⁸ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 63.

¹⁹⁹ ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 330n.

²⁰⁰ Tamtéž, str. 66.

²⁰¹ ROBERT, Antonín. *Lenní institut a jeho funkce při smíření v diplomacii Václava II.* in: NODL, Martin, ed. a WIHODA, Martin, ed. *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2008., str. 111.

²⁰² JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 67.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 389.

úřady, „*zatímco druhá vyvolala odboj*.“²⁰⁵ Vyvrcholení onoho šlechtického sporu pak můžeme spatřovat právě ve výše uvedených záznamech z května roku 1284, přičemž je tvoří dvě listiny shodného znění vydané jménem jednoho i druhého mocenského uskupení.²⁰⁶ Pozoruhodný je obsah těchto listin, který bude ale rozebrán níže v souvislosti s Lichtenburky.

Můžeme podotknout, že i díky přispění Václavovy matky získal Závíš z Falkenštejna nejen u královského dvora, ale také na samotného vládce zásadní vliv. Svě postavení navíc upevnil i sňatkem s Kunhutou, který se odehrál někdy mezi lety 1283 – 1285.²⁰⁷ Stoupající hvězda vítkovského šlechtice a především působení na Václava ale nemohlo tzv. „nechat chladným“ tchána mladého krále Rudolfa Habsburského.²⁰⁸ Na Václavově svatbě s Gutou (resp. po konzumaci manželství), ke které došlo v Chebu v roce 1285, snad v rámci společných jednání přislíbil nějakou formu podpory Mikuláši Opavskému namířenou proti Závíšovi.²⁰⁹ Kromě toho ale také Rudolf udělil České země Václavovi v léno, čímž de facto demonstroval fakt, koho považuje za skutečného vládce Čech a Moravy. Po obřadech ale Václavovu zákonitou manželku odvezl s sebou, nejspíše kvůli výskytu pána z Falkenštejna u pražského dvora.²¹⁰

Na tomto místě by bylo vhodné připomenout roli Závíše z Falkenštejna u českého dvora. Jak totiž upozorňuje Vratislav Vaníček, pán z Falkenštejna se pasoval (nebo byl pasován díky svému styku s Kunhutou) do role vychovatele mladého krále, ale neplnil povinnosti, které by mu přinášel konkrétní dvorský úřad. Díky svému vlivu na mladého krále pramenícího z tohoto postavení tak mohl být pro Rudolfa nebezpečný, protože hrozilo, že pod vlivem Závíše by mohl Václav II. opustit tábor Rudolfových spojenců,²¹¹ byť je vazby rodové vazby díky výše zmiňované svatbě. Tolik k dokreslení důvodu, jež vedl k další odluce mladých manželů hned po naplnění sňatku.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 66n.

²⁰⁷ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 78.

²⁰⁸ Tamtéž, str. 84.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 78nn.

²¹⁰ Tamtéž, str. 82nn.

²¹¹ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III.*, str. 390n.

Mohlo by se zdát, že postavením Záviše otřese smrt královny vdovy Kunhuty v roce 1285, nicméně ani tato událost je nezviklala. Zdá se, že Záviše s Václavem naopak spojila, neboť při nejmenším Václav choval k zesnulé královně vřelé city a snad byl i svému otčímovi vděčný za výchovu, které se mu od něj jako partnera jeho matky dostalo. Nasvědčovala by tomu i společná cesta na Moravu, která se odehrála na podzim roku 1285 a jejím cílem bylo „*zaučovat Václava do státnických záležitostí*.“²¹² Kromě tohoto kroku se ale Václavův nevlastní otec odhodlal ještě k dalšímu kroku, a to k osamostatnění se českého království ze sféry habsburského vlivu, čehož chtěl Záviš dosáhnout posílením spojení s uherským rodem vládnoucích Arpádovců.²¹³ Ono osamostatnění ale probíhalo i v jiné linii, a sice ve snaze získat zpátky země, které byly římským králem odňaty Přemyslu Otakarovi II. Reakcí na český požadavek navrácení Korutanského vévodství bylo ze strany Rudolfa udělení tohoto území v léno tyrolským hrabatům, konkrétně Menhartovi II. Korutanskému, a posláni Guty Habsburské k českému dvoru, k čemuž došlo v roce 1287. Václavova manželka měla být společně se svým chotěm korunována českou královnou²¹⁴, přičemž tento akt měl demonstrovat ukončení Závišova vlivu na českou politiku – od té chvíle se měl Václav jako český král rozhodovat sám.²¹⁵ Nedlouho po Gutině příjezdu na pražský dvůr došlo k postupnému narušování křehkého míru uvnitř českého státu za přispění Habsburků, kteří „*se snažili znovu aktivizovat své spojence mezi šlechtou*.“²¹⁶ Zapomínat ale nesmíme ani na vliv, který na českého krále měla církev a především jeho manželka Guta Habsburská.²¹⁷ V rámci těchto událostí se Záviš z Falkenštejna zdánlivě stáhl do pozadí, ovšem svého osobního postavení se vzdát nehodlal. Naopak, možná i ve světle Rudolfových kroků, se rozhodl je posílit, a to spojením s uherskými Arpádovci,

²¹² Tamtéž., str. 397.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ V této souvislosti je nutné podotknout, že zmíněnou informaci obsahuje dochovaný zbytek formulářové sbírky pražské metropolitní kapituly. Nalezneme v něm informace k události, které měly předcházet Gutinu příjezdu do Prahy, ovšem Libor Jan se domnívá, že se, i vzhledem k události, o nichž máme zprávy, zejm. skutečnému datu korunovace, se snad jednalo spíše o „*(...) tematické cvičení písařů královské kanceláře či žáků svatovítské školy*.“ Co z této informace ale můžeme vydedukovat, je skutečnost, že vyslání Guty do Prahy mohlo mít i politický důvod, totiž to, že se jako Václavova manželka měla zasloužit o ovlivnění mladého panovníka ve prospěch prohabsburské politiky a působit jako určitá protisíla vůči Závišovi z Falkenštejna. Tuto tezi ostatně snad lze potvrdit historkou o očišťování a posléze spáleném šálu i celkovou Gutinou „*výchovou*“, v rámci níž jí byl pán z Falkenštejna líčen jako „*mág*“.; JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 91nn.

²¹⁵ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 398n.

²¹⁶ Tamtéž, str. 400.

²¹⁷ LIBOR, J., *Král na stříbrném trůnu*, str. 92n.

když se začal ucházet o Alžbětu, sestru uherského krále. Závišův úmysl oženit se s uherskou princeznou²¹⁸ nicméně schválil i Václav II.²¹⁹ Závišova výprava do Uher proběhnuvší na podzim 1287 ale skončila nezdarem, když ji během cesty v oblasti Železných hor přepadl se svou družinou Jindřich z Lichtenburka (více o události viz níže). Druhá se nicméně vydařila, neboť pán z Falkenštejna do Uher doputoval a během prvních měsíců roku 1288²²⁰ se Alžběta stala jeho manželkou. Zpátky do Čech se manželský pár vrátil během léta téhož roku a podle Zbraslavské kroniky se s Alžbětou uchýlil na hrad Svojanov.²²¹

Zdá se, že Závišovy ambice se staly spouštěčem jeho budoucího pádu. Dlouhodobý pobyt mimo královský dvůr se tak podepsal na pevnosti pozice tohoto šlechtice. Jeho protivníci z doby války proběhnuvší po Václavově návratu do Čech, stejně jako odpůrci shromáždění kolem královny Guty totiž využili Závišovy nepřítomnosti a konali. Václavovo okolí hanělo Záviše ve snaze jej před králem očernit. Jenže Václav už nebyl mladým jinochem, který svého otčima obdivoval. Podle Kateřiny Charvátové totiž český král „*vyrostl, možná i díky Závišovi, v racionálního, pragmatického politika, který si začal uvědomovat, stejně jako jeho otčím, že pro oba dva není na Pražském hradě dost prostoru.*“²²² Kromě toho se chtěl Václav z hlediska zahraniční politiky ubírat jiným směrem, než Záviš, a jistě si tak uvědomoval možnost třecích ploch mezi nimi, které by toto směřování mohlo doprovázet. Pomalu ale jistě se schylovalo k Závišovu zatčení. To proběhlo na základě domluvy krále s šlechtickými představiteli včetně některých Závišových příbuzných. Po zajištění otčima představovala jednu z prvních Václavových činností, dnešními slovy řečeno, reorganizace panovnického dvora. Důležité dvorské úřady opustili Závišovi stoupenci a jejich místa zaujali šlechtici loajální vůči králi. Z našeho hlediska je důležité, že ve Václavově okolí, byť ne přímo v dvorském úřadu, nalezneme Jindřicha z Lichtenburka, jak uvidíme v následujících řádcích. Na zatčení pána z Falkenštejna reagovali šlechtici různě, vesměs lze ale říct, že větší část jeho podporovatelů se přiklonila na stranu krále ve snaze získat

²¹⁸ Co tímto krokem Záviš sledoval? Podle Vaníčka šlo jednak o jistou roli spojovatele formující se protihabsburské koalice, jednak o osobní ambice zisku knížecího titulu. Jako kníže se ostatně Záviš tituloval během svého pobytu v Uhrách a pravděpodobně by tento titul žádal i pro své současné i budoucí potomky.; Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž, str. 398nn.

²²⁰ Více k problematice datace Závišova sňatku viz CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 104.

²²¹ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 94nn.

²²² CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 101.

pro sebe výhody, menší část, pravděpodobně jen Závišovi nejbližší příbuzní, byli ochotni bojovat za jeho osvobození a práva. Na tomto základě vzplála v jižních Čechách vzpoura, již se účastnila pouhá část Vítkovců. Hlavní útočné síly byly vedeny na plenění biskupských statků, protože osoba Tobiáše z Bechyně byla vzbouřenci chápána jako zodpovědná za uvěznění jejich druha.²²³

Samotný soudní proces se Závišem a jeho bratry proběhl snad v červenci roku 1290. Pán z Falkenštejna byl shledán vinným v blíže nespecifikovaném obvinění a odsouzen k smrti. Jeho bratři dopadli u soudu podstatně lépe, neboť byli odsouzeni „*ke ztrátě statků*“.²²⁴ Konečné dny a týdny života Záviše z Falkenštejna líčí kronika Otokara Štýrského, podle které byl někdejší poručík mladého krále součástí vojenského tažení do jižních Čech, v němž Mikuláš Opavský z pověření krále Václava požadoval navrácení královských hradů pod pohrůžkou Závišovy smrti. Tímto způsobem „dobýval“ mnoho hradů, než se vojsko dostalo k Hluboké. Závišův bratr Vítek, snad z nedůvěry ve vykonání činu, jímž Mikuláš vyhrožoval, snad díky jistotě v podobě rukojmí Čeňka z Kamenice, bratra Tobiáše z Bechyně, odmítl hrad vydat. Mikuláš proto nařídil Záviše popravít a život někdejší velké osoby českého královského dvora definitivně vyhasl.²²⁵

3.2 Jindřich z Lichtenburka hlavou rodu

Již jsme zmiňovali, že Jindřich z Lichtenburka byl nejstarším synem pana Smila. Jeho původ je v tomto směru poměrně nejasný, neboť vzhledem k nastíněným skutečnostem nemohla být jeho matkou paní Alžběta z Křižanova²²⁶ – Jindřich tak musel být potomkem ze Smilova prvního manželství, o němž ovšem nemáme dochované přímé pramenné zprávy a můžeme tak pouze soudit na základě událostí, které již byly popsány, stejně jako na základě nepřímého svědectví jiných pramenů. Na první pohled se ona informace o matce tohoto šlechtice může zdát nepodstatná, nicméně je možné, že by právě tato zpráva přinesla další kousek do mozaiky zobrazující lichtenburský rod a pomohla objasnit některé sporné nebo nevyjasněné skutečnosti. Na druhou stranu, ať už se Jindřich narodil jakékoliv

²²³ Tamtéž, str. 100 – 107.

²²⁴ Tamtéž, str. 110.

²²⁵ Tamtéž, str. 109n.

²²⁶ Jindřich se ostatně ve svědečných listinách vyskytoval už od 50. let 13. století, což rovněž svědčí v neprospěch teorie o tom, že byl synem Alžběty z Křižanova; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 118.

ženě, zřejmé je, že ještě za života svého otce se stal další významnou personou lichtenburského rodu.

Nejstarší syn pana Smila spatřil světlo světa někdy v roce 1235.²²⁷ První svědectví v listině můžeme nalézt v roce 1257, kdy společně se strýcem Častolovem v listině „*vyjádřil souhlas s otcovým darováním desátků ze stříbrných hor cisterciáckým klášterům*“.²²⁸ Tento souhlas vyžadoval podle Jana Urbana „*nejen teoretickou, ale i faktickou zletilost*“,“²²⁹ tudíž budeme-li vycházet z všeobecně přijímaného data narození, bylo Jindřichovi asi 22 let. Další významnou skutečnost v tomto ohledu představoval rok 1256, v němž Smilův syn vstoupil do manželství. A toto manželství nebylo jen tak ledajaké, protože si bral dceru tehdejšího nejvyššího komorníka, jihočeského velmože Bavora ze Strakonic, jménem Domaslava.²³⁰ Tento sňatek podle našeho názoru velmi dobře ilustruje postavení Lichtenburků v hierarchii tehdejší šlechty – Jindřich, dodejme ale, že stejně jako Domaslava, musel představovat výhodnou partii z hlediska bohatství a majetků (byť v této době ještě rodová větev tolik rozrostlá nebyla, očekávat další syny a tím pádem dělení majetku bylo jistě na místě, jenže rodové državy dokázaly uživit více synů) a díky němu i postavení v tehdejší šlechtické obci, které bylo důstojné pro dceru jednoho z nejvyšších úředníků královského dvora. Stejně jako pro Jindřicha a jeho rod mohlo být výhodné vstoupit do příbuzenského svazku s mocným velmožem a mít tak potenciálně otevřený přístup, nebo alespoň usnadněnou cestu pro kariéru u Přemyslova dvora. Druhé vysvětlení tohoto svazku ale můžeme hledat i v rodové historii. Podle Jana Urbana totiž Ronovci s řečeným rodem „*udržovali přátelské a příbuzenské styky již dříve*.“²³¹ V pozadí tohoto sňatku nicméně můžeme tušit vliv Jindřichova otce Smila, který v této době stále řídil rodovou politiku. Určitou překážkou svatbě mohlo představovat vzdálené příbuzenství Jindřicha a Domaslavy,²³² na něž mohlo být díky kanonickému právu nahlíženo jako na

²²⁷ SOMER, Tomáš. *Nové poznatky k rodině Smila z Lichtenburka*. In: *Genealogické a heraldické listy*. 29, č. 1 (2009)., str. 11.

²²⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 118.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ URBAN, J., *Postavení Lichtenburků*, str. 207.

²³² S ohledem na neznámou totožnost Jindřichovy matky nelze s jistotou říct, zda se toto příbuzenství vyskytlo ze strany matky, nebo otce. Vzhledem k výše citované pasáži z Urbanova článku se ale tento fakt nejspíš nezdá být překvapivým a ukazuje spíše na příbuzenství ze strany Jindřichovy matky. Skutečnost, že se snoubenci nacházeli ve 4. nebo 5. stupni příbuzenství může i nemusí svědčit i o tom, že nebylo možné zřetelně určit konkrétní příbuzenskou linii.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 118., srov. SVOBODA,

incest, proto snoubenci k sňatku potřebovali papežský dispens.²³³ Jindřich díky Domaslavě dosáhl nejen posílení rodového vlivu díky spojenectví s rodem Bavorů ze Strakonic, ale také prvního syna. Chlapec dostal jméno Hynek a do dějin později vstoupil pod přízviskem Krušina z Lichtenburka. U sňatku s Domaslavou ovšem nezůstalo. Zřejmě po její smrti se Jindřich později oženil podruhé, a sice s jistou Matyldou, s níž měl další děti.²³⁴

Snad díky prvnímu sňatku, možná díky otcově postavení, jak se domnívá Jan Urban, získal Jindřich z Lichtenburka nejpozději v roce 1261 jisté postavení u královského dvora. U něj se prokazatelně objevoval až do roku 1267, přičemž od roku 1263 vykonával úřad nejvyššího maršálka.²³⁵ V témže roce se společně se svým otcem účastnil i založení cisterciáckého kláštera Zlatá koruna na jihu Čech.²³⁶ Jak píše Miroslav Svoboda, „*budoucímu významu nového kláštera odpovídala i skladba přítomných nejvýznamnějších mužů země (...)*“²³⁷ Pro nás je toto zhodnocení podstatné z důvodu toho, že na příslušné listině se mezi prvními jmenovanými světskými svědky nachází právě Smil z Lichtenburka se svým synem Jindřichem.²³⁸ Zdá se, že Jindřich v podstatě vystupoval ve stínu svého otce (čemuž nasvědčuje i neužívání predikátu v listinách, nýbrž „jen“ prostého „*syn Smila z Lichtenburka*“²³⁹), ale zároveň se od něj zřejmě měl co učit. Smil jej také mohl připravovat na budoucí roli hlavy rodu.

Jindřich se tedy stal představitelem Lichtenburků možná už ke konci 60. let 13. století, prokazatelně jím však byl v 70. a 80. letech téhož století.²⁴⁰ Po smrti svého otce se musel v průběhu let vypořádat hned s několika věcmi. V první řadě na jeho bedrech ležela starost o rodový majetek, jenž spravoval i jménem svých bratrů,²⁴¹ v souvislosti s tím nesmíme opomenout ani zhoršení vztahů s králem Přemyslem. Stejně tak mu zcela jistě nebyla

Miroslav. *Páni ze Strakonic: vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010., str. 45.

²³³ SVOBODA, M., *Páni ze Strakonic*, str. 45.

²³⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 118.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ SVOBODA, M., *Páni ze Strakonic*, str. 66.

²³⁷ Tamtéž, str. 67.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 118.

²⁴⁰ Tamtéž, str. 122.

²⁴¹ O nich více níže, nicméně vzhledem tomu, že druhý nejstarší bratr Smil II. se narodil nejspíše až kolem roku 1253, v době smrti svého otce byl nezletilý – a stejně jak i jeho zbylí dva bratři a sestra.; SOMER, T., *K rodině Smila z Lichtenburka*, str. 12., Tamtéž, str. 17.

lhostejná rodová politika svázaná s politickou situací v českém království, a to až už se jednalo o události vedoucí k pádu železného a zlatého krále, jako o dění v 80. letech. Kromě řečeného jej vázaly také jisté povinnosti spojené s projevy zbožnosti, o nichž jsme se zmiňovali výše a které se vázaly k jeho postavení mocného šlechtice.

Podívejme se nyní blíže na lichtenburské majetky. Na tomto místě si opět vypomůžeme citací z monografie Jana Urbana, který o osobnosti Jindřicha z Lichtenburka napsal: „*jeví se jako drsný, sebevědomý magnát, citlivý na rodové výsady a postavení rodu.*“²⁴² Nelze se proto divit, že poté, co král Přemysl, pravděpodobně po dlouhodobějších neshodách, odňal lichtenburskému Havlíčkovu Brodu tzv. právo nuceného skladu, které se dotklo konkrétně „*sukna, olova, slanečků a jiného kupeckého zboží*“²⁴³ a představovalo jistě nemalé výnosy pro město i panský rod, a synům pana Smila vzal blíže nespecifikovaná práva a statky, vztahy Lichtenburků vůči českému králi značně ochladly.²⁴⁴ Konkrétní projevy této změny lze spatřovat ve sporadickém výskytu Jindřicha z Lichtenburka u Přemyslova dvora, protože jeho jméno v listinách můžeme dokumentovat jen v roce 1271, a sice v listině vztahující se k počátku a konci tzv. třetí česko-uherské války.²⁴⁵ Nejpozději v polovině roku 1272 se ovšem Jindřich od panovníka distancoval zcela, stejně jako představitelé dalších významných šlechtických rodů.²⁴⁶ Obecné důvody ochabnutí vztahu k českému králi jsme nastínili výše. Důležité je ale poukázat na skutečnost, že Jindřich navzdory tomuto „*příkoří*“ dále stál věrně za svým králem, a to i za situace, kdy na rodě Lichtenburků ulpěl jistě velmi nepříjemný stín podezření z podílu na útěku Jindřicha z Kyseka,²⁴⁷ který ve svém důsledku rovněž přispěl k jejich odchodu z královské blízkosti.

²⁴² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 120.

²⁴³ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 40.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 119.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 120nn.; srov. SVOBODA, M., *Páni ze Strakonice*, str. 72.

²⁴⁷ Jindřich z Kyseka byl uherský magnát, který v období politické nestability v Uhrách hledal azyl na dvoře českého krále. Vzal si za manželku sestru Jindřicha z Lichtenburka neznámé jména, čímž se rod spojil s dalším mocným magnátem. Český král ovšem po smrti Štěpána V. poskytl azyl jistému Jiljímu, který zastával úřad bratislavského župana a nabídl Přemyslovi možnost kontroly nad západním Slovenskem. Bratislavský župan byl ale zároveň nepřítel Jindřicha z Kyseka a ten v důsledku jednání Přemysla Otakara II. s Jiljím prchl zpět do Uher, kde ve snaze vlichotit se královně-vdově Alžbětě Kumánské vyzradil Přemyslovy plány nad ovládnutím části Uher. Ze spoluúčasti na útěku byli obviněni právě Lichtenburkové, a to z pozice příbuzných tohoto uherského magnáta., URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 120n.

Předchozí události ale neznamenaly pro lichtenburský rod vzdání se nároků na svá práva. Král si jistě uvědomoval, vzhledem k výše popsaným okolnostem, nutnost ústupku. V roce 1276 vrátil Lichtenburkům správu města²⁴⁸ a posléze v roce 1278, díky svízelné politické situaci, v níž se ocitl český král Přemysl, vydali Lichtenburkové havlíčkobrodským měšťanům „*horní a městské právo, podle něhož se právní postavení Brodu začalo blížit postavení královských měst.*“²⁴⁹ Na jednu stranu tento krok může možná působit odvážně, vezmeme-li v potaz předchozí výklad, na stranu druhou je ale nutné si uvědomit, že Přemysl vzhledem k chystanému střetu s Rudolfem Habsburským nemohl dopustit neúčast lichtenburských vojenských oddílů pod svými prapory. Samotné přípravy na válku se navíc v danou chvíli jistě jevily důležitější, než to, zda má poddanské město stejná práva, jako město královské.²⁵⁰ Kromě nemožnosti řešit vydání práva pod tlakem okolností je ale nutné uvést na pravou míru i fakt, že Přemyslu Otakarovi nejspíš ani nic jiného nezbývalo. Na rozdíl od jiných šlechticů mu totiž lichtenburský rod zachoval věrnost při vzpouře proti jeho osobě z roku 1276. Ostatně, sám Jindřich byl podle Jana Urbana pověřen funkcí rozhodčího z české strany nad uzavřením mírové dohody mezi Přemyslem a Rudolfem Habsburským, byť on sám nebyl na jednání přítomen.²⁵¹ Celá problematika ovšem poodhaluje jiný podstatný aspekt, o němž jsme hovořili již v souvislosti s Jindřichovým otcem, a sice ten, že se lichtenburskému rodu věrnost vládnoucímu dynastovi vyplácela. Ve svém důsledku můžeme tuto epizodu z lichtenburských dějin vnímat podobně.

Nebyly to samozřejmě pouze souboje o postavení města Brod, čím se Jindřich z hlediska majetku zabýval. Problematika vztahující se k hradu Žleby již byla částečně nastíněna, budeme-li brát v potaz tezi, že hrad začal vznikat v 80. letech 13. století. Ať hrad vznikl ještě za života Smila z Lichtenburka, nebo později, důležité je, že okolí hradu představovalo jednu z nejstarších a nejdůležitějších lichtenburských držav. Ostatně, leželo na severu jejich dominia a jako takové tak zřejmě představovalo určitou ochranu, zvláště s pevným hradem Lichnicí v zádech. Po vzniku Žleby „*byla z lichnického panství vyňata jeho západní polovina a okolí Příbrami.*“²⁵² Stavbu nového hradu v těsné blízkosti

²⁴⁸ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III.*, str. 173.

²⁴⁹ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 40.

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123n.

²⁵² Současný název je Uhelná Příbram.; URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 46.

Lichnice můžeme vysvětlit dvěma důvody. Prvním je snaha posílit ochranu severní hranice panství, druhým pak snaha rozdělit rodový majetek mezi příslušníky rodové větve – v případě Jindřicha tedy zabezpečit vlastní děti, ale zároveň i své bratry. Lichnici a původní zbylé panství totiž získal Oldřich z Lichtenburku.²⁵³ Nicméně Jindřich po smrti svého otce zdědil také hrad Ronovec. Pro naši potřebu je důležité vědět, že díky tomuto dědictví později přešel do vlastnictví i Jindřichových synů, a sice žlebské rodové větve.²⁵⁴ Zlomovou událost z hlediska vývoje majetku tak představovalo až výše uvedené udělení práva, na němž se podíleli i Jindřichovi tehdy ještě nezletilí bratři.²⁵⁵

O poslední bitvě Přemysla Otakara II. je pojednáno výše. Podobně jako u jiných šlechtických rodů nelze pro nedostatek pramenů zcela s jistotou tvrdit, zda se Lichtenburkové bitvy u Suchých krut v srpnu 1278 účastnili, ale jak jsme poukázali výše, při nejmenším tuto skutečnost lze předpokládat. Stejně tak můžeme říct, že se chování příslušníků tohoto rodu a jejich oddílů při samotné bitvě zřejmě nelišilo od chování jiných šlechtických rodů a jejich družin.²⁵⁶ Z hlediska naší sondy jsou ovšem podstatnější události, které po bitvě na Moravském poli následovaly.

Lichtenburkové před svrchu řečenou bitvou udělili práva městu Havlíčkův Brod – a tato práva si také nechali potvrdit od poručíka nezletilého Václava, Oty Braniborského. Ten havlíčkobrodské výsady nejen potvrdil, ale „*dokonce Lichtenburkům učinil další ústupky*“.²⁵⁷ Navzdory vzniklé situaci, z níž obdobně jako další představitelé šlechty tehdejší doby mohli Lichtenburkové těžit²⁵⁸, zaznamenáváme přítomnost Jindřicha z Lichtenburka z kraje 80. let (konkrétně v roce 1281) v družině pánů, která požadovala návrat královice, a to společně s Markvartici a především Ronovci (jednalo se o družinu Purkarta z Janovic a biskupa Tobiáše z Bechyně).²⁵⁹ Můžeme soudit, vzhledem k přítomnosti zástupců jiné větve rodu, že tak bylo učiněno ve shodě s ostatními příbuznými a považovat tak Jindřichův pobyt ve Frankfurtu nad Odrou jako důsledek širší rodové politiky.

²⁵³ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 46.

²⁵⁴ Tamtéž, str. 43.

²⁵⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 125.

²⁵⁷ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 40n.

²⁵⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 125n.

²⁵⁹ Tamtéž, str. 128.

Nesmíme ale opomenout ani vnitřní záležitosti rodu. Rok před návratem budoucího krále Václava II. totiž proběhl první (listině dochovaný) rodový sjezd v cisterciáckém žďárském klášteře. Vyjma vyřešení sporu, který měli bratři Hynek a Čeněk s klášteřem ohledně hranic svých panství a který je zaznamenán v příslušné listině²⁶⁰, je zajímavé sledovat personální složení celého sjezdu. Kromě přibyslavských bratrů se setkání účastnili i jejich bratřanci Jindřich, Smil, Oldřich a Rajmund z Lichtenburka a další, převážně moravští příbuzní, a sice Gerhard z Obřan, Kuna ze Zbraslavi a Kunštátu se svými syny Bočkem a Bohušem, Hrabíš z Bobrové se syny Idíkem, Všebořem a Mikulášem, dále Vítek ze Švábenic a dva jeho synové Boček a Gebhard. Další účastníky tvořil jistý Ludvík z Medlic a blíže nespecifikovaní ostatní.²⁶¹ Pozoruhodné na svědcích listiny je skutečnost, že prvním jmenovaným ve svědečné řadě byl právě Jindřich z Lichtenburka, následován Gerhardem z Obřan. Oba jsou jmenováni jako *dominus*, tedy pán, ostatní účastníci nikoliv. I toto slovo může odkazovat na vážnost, jíž se oba dva v rodě těšili a potvrdit jejich vůdčí postavení.²⁶² Kromě daného slova ukazuje na jejich výsadní postavení už samotné zařazení na počátek svědečné řady v listině. Skutečnost, že Jindřich je v tomto případě jmenován před Gerhardem z Obřan může sice souviset s významnějším postavením pana Jindřicha v hierarchii šlechtické vrstvy, stejně tak ale může jít i o jisté uznání věkové – Gerhard byl totiž při nejmenším o jednu dekádu mladší než Jindřich.²⁶³ Pro nás je ale podstatnější jiná věc, a sice potvrzení Jindřicha z Lichtenburka jako vůdčí osobnosti této větve rodu. Na základě této informace můžeme dovodit (a možná i potvrdit Urbanovu výše zmíněnou myšlenku), že s lichtenburským majetkem nejspíše nakládal díky své pozici především Jindřich. Zásluhy za udržení lichtenburského panství pro své bratry i potomky tak lze připsat především jemu.

²⁶⁰ Čeněk i Hynek klášteru v tomto sporu ustoupili, za což získali možnost být zde pohřbeni: „*quod eadem ecclesia per nos in ipsis metis nunquam impeti debeat, adjicientes, ubicunque mortui fuerimus vel ipsis fratribus eiusdem monasterii eorum obitus fuerit denunciatus, juxta sueconcludinem fratrum in ipsa ecclesia eligimus sepeliri.*“; Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, II, Josef Emler (edd), Praeae 1882-1892., str. 562 – 563, č. 1305.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Z hlediska statutu světských osob se jednalo v hierarchickém žebříčku o přiznání postavení srovnatelného např. s vyššími královskými úředníky, nižšími hrabaty nebo purkrabími; VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 516.

²⁶³ Miroslav Plaček klade Gerhardovo narození za rok 1240, snad kolem roku 1246/1247. Jindřich z Lichtenburka se narodil zřejmě v roce 1235, jak je psáno v první části podkapitoly.; PLAČEK, Miroslav a FUTÁK, Peter. *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha: Lidové noviny, 2006., str. 60n.

Vraťme se ale zpátky na pole zemské politiky tohoto rodu. Výše jsme zmiňovali válku mezi šlechtou, k níž došlo po definitivním příjezdu Václava II. do Čech a jeho převzetí moci. Jakou roli v této válce sehráli Lichtenburkové? Představitelem rodu, jak jsme si rovněž ukázali výše, byl Jindřich z Lichtenburka. A právě jeho jméno se vyskytuje na straně vydavatele v jedné z listin vydané 24. května roku 1284, která potvrzuje uzavření míru mezi znesvářenými skupinami a která také jménem svých vydavatelů slibuje „*panu Václavovi, pánu a vládci království českého a markrabství moravského „lenní závislost“*“²⁶⁴ a *věrnost*.“²⁶⁵ Věrnost a lenní přísahu samozřejmě neslibují jen jmenovaní páni, ale přísahají i jménem všech svých jednotlivých bratrů, přátel a příbuzných.²⁶⁶ Důležité je v tomto kontextu poznamenat, že písemné závazky věrnosti nebyly v českém prostředí zvykem a toto konkrétní ustanovení tak znamená v jistém směru průlom ve vztahu krále a šlechty.²⁶⁷ Ze znění listiny vyplývá, že při nejmenším Jindřich (je otázkou, zda do sporů zasáhli, či se v nich nějakým způsobem angažovali i jeho bratři a Jindřich jako hlavní persona vystupující za rod navenek tímto způsobem v listině reprezentuje i je, nicméně jak uvidíme později, osobně se kloníme spíše k tezi, že Smil II., Oldřich ani Rajmund se šlechtické války aktivně neúčastnili) v rámci sporu aktivně působil a měl na něm svůj podíl. Na čí straně Lichtenburk ale vlastně stál?

Jméno Jindřicha z Lichtenburka nalezneme mezi spojenci pana Záviše z Falkenštejna, k nimž patřil mimo jiné i jeho příbuzný Hynek z Dubé, Vítek z Krumlova, Hroznata z Úžic, Jaroslava ze Šternberka nebo Ojře z Lomnice.²⁶⁸ Jak je z tohoto krátkého výčtu patrné, Jindřich z Lichtenburka se řadil po bok dalších významných šlechticů dané doby. Navíc skutečnost, že se jeho jméno nachází v listině na desátém místě, hned za muži, které lze díky jejich hodnostem, resp. zastávání dvorských úřadů, označit za přední velmože českého království (nepočítáme-li Záviše z Falkenštejna, jehož jméno figuruje hned na třetí pozici navzdory tomu, že, jak víme, žádný dvorský úřad nezastával) svědčí o faktu, že

²⁶⁴ JAN, Libor. *Lenní přísahy a přísahy věrnosti na dvoře posledních Přemyslovců* in: WIHODA, Martin, ed. a MALAŤÁK, Demeter, ed. *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku: problémy, názory, otázky: sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2006., str. 102.

²⁶⁵ „...promittimus d. Wenczlao, domino et heredi regni Bohemie et marchionatus Morauiae, fidelitatem et homagium...“; RBM II, str. 570, č. 1317.

²⁶⁶ „(...) vniuersi et singuli fratres, amici et cognati nostri (...)“; Tamtéž.

²⁶⁷ JAN, L., *Lenní přísahy*, str. 108.

²⁶⁸ RBM II, str. 570, č. 1317.

nebyl považován za bezvýznamného²⁶⁹. Pozorného čtenáře nicméně pravděpodobně zarazí skutečnost, v jaké společnosti se jméno mocného Lichtenburka objevuje. Naposledy jsme se totiž s jeho jménem setkali ve zcela opačné skupině, totiž mezi šlechtickou výpravou vyjednávající návrat mladého krále Václava zpět do Čech, přičemž tato zásluha je připisována skupině velmožů kolem Purkarta z Janovic a Tobiáše z Bechyně. Co mohlo pána z Lichtenburka vést k „výměně kabátu“, tomu, že se přidal k opačnému táboru?

Možným vysvětlením může být to, že Jindřich, jistě už jako zkušený politik, dokázal odhadnout měnící se situaci, která se pomalu vychylovala na stranu pána z Falkenštejna, zvláště po intervenci královny Kunhuty. Kromě toho můžeme teoreticky uvažovat i o určitém neuspokojení Jindřichových ambicí, neboť po příchodu Václava II. se ani jeho jméno, ani jméno jiných jeho blízkých příbuzných neobjevuje na žádném významném dvorském postu²⁷⁰ (otázka je, jestli o to ale Jindřich vůbec stál). Tato tvrzení ovšem nemůžeme podložit prameny, proto považujeme za vhodnější upozornit na jiný důvod, a sice na příbuzenské vztahy. Výše jsme uvedli, že Jindřichovou chotí se stala Domaslava, dcera Bavora ze Strakonice. Ačkoliv Jindřichova žena pocházela z rodu, který představoval spíše soupeře Vítkovců,²⁷¹ podstatná je pro nás jiná informace. Díky tomuto svazku víme, že Lichtenburkové navazovali jisté vztahy k jihočeským rodům. Dokladem tohoto tvrzení je pak i sňatek nejstaršího Jindřichova syna Hynka (budoucí Krušina z Lichtenburka) s neznámou dcerou Závíše z Falkenštejna.²⁷² Podle Jana Urbana nicméně k tomuto spojení došlo až během roku 1285, tedy po popisovaných událostech. Navzdory tomu lze podle našeho názoru přemýšlet v intencích obrátě rodové politiky. Pokud Jindřich z Lichtenburka jako ostřílený velmož vycítil Závíšovu šanci na vzestup, připadá nám vcelku logické, aby se snažil dostat se do tábora Závíšových stoupenců a nabídnout mu podporu s přidanou hodnotou oproti ostatním – tedy kromě materiální podpory pramenící z bohatství i důvěru, možnost se na něj spolehnout. Vrcholem tohoto úsilí by pak byl sňatek Hynka Krušiny s dcerou jednoho z nejmocnějších mužů království, což slibovalo

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Urban tuto absenci vysvětluje tak, že se Jindřich po vzoru svého otce i děda držel stranou královského dvora z hlediska zastávání konkrétních úřadů.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 129.; JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 63.; VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 387.

²⁷¹ Vzpomeňme např. šlechtický odboj proti Přemyslu Otakarovi II., v němž tyto dva rody stály proti sobě, více viz VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 171nn.

²⁷² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 129.

možnost jistých výhod pro lichtenburský rod. Zdá se, že zpočátku se k těmto výhodám také přibližovali, a to tehdy, když Hynek získal post tetínského purkrabího. Díky svým povahovým vlastnostem si ale pan Krušina zřejmě příliš důvěry nezískal a u této výhody se také skončilo.²⁷³ Z tohoto pohledu se tak nabízí mnohem prozaičtější vysvětlení, které by navíc korespondovalo i s dalším vývojem událostí – Jindřich ve snaze udržet se v okolí králova dvora a v přízni Václava (na základě vzoru, který pravděpodobně měl v otci Smilovi a možná i dědovi Jindřichovi) zkrátka využil příležitosti a spojil se s mužem, jehož vliv na krále byl nesporný. Toto spojenectví pak bylo korunováno i vzájemným sňatkem dětí obou velmožů. Ani toto spojenectví, resp. Jindřichův „pobyt“ v táboře Závaše z Falkenštejna, ovšem nemělo dlouhého trvání.

Jan Urban datuje příslušnictví k podporovatelům pána z Falkenštejna mezi roky 1284 – 1286.²⁷⁴ Důkazem pro toto tvrzení je mu listina z října roku 1285, v níž Jindřich z Lichtenburka svědčí společně s dalšími velmoži králi Václavovi při darování statků ve východních Čechách Závaši z Falkenštejna²⁷⁵ a jeho synovi Janovi (Ješkovi).²⁷⁶ Konkrétně se jednalo o města Poličku, Lanškroun a o hrad Lantšperk se všemi vesnicemi a právy, resp. lesy, půdou a poli, které k nim náležejí, a jež kdysi vlastnili Oldřich z Drnholce a Heřman z Ústí.²⁷⁷ Na tomto příkladu můžeme doložit, že ačkoliv pán z Lichtenburka žádný úřad nezastával, v okolí krále Václava se pohyboval, a snad právě díky Závaši z Falkenštejna. Jeho jméno se ve výčtu svědků nachází sice až na šestém místě, nicméně jedná se o pozici za významnými úředníky, z čehož lze usuzovat, že i Jindřichovo postavení na Václavově dvoře navzdory již zmiňované absenci dvorského úřadu nebylo bezvýznamné. Ve prospěch této teze svědčí i fakt, že je jeho jméno uvedeno před Hynkem z Dubé, dalším významným představitelem rodu Ronovců. Zároveň je ale nutné upozornit, že před jménem pána z Lichtenburka se objevuje i jméno Purkarta z Janovic (resp. Vitenberka)²⁷⁸, to může vypovídat o jeho návratu mezi okruh šlechticů sdružených kolem Václava II. - tedy o tom, že mír uzavřený v roce 1284 po nějakou dobu platil. Listina byla

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ RBM II, str. 586 - 587, č. 1358.

²⁷⁷ „(...) civitatem nostram Policz cum omnibus villis et juribus ad eandem civitatem spectantibus, insuper castrum Lantsperch, ciuitatem Landescron, tenerunt et habuerunt in ipsa prouincia quondam Vlricus de Durrenholz et Hermannus de Ostch, cum agris, terris, siluis etc. (...)“; Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

vydána v Praze, což zároveň svědčí o nepřítomnosti Jindřicha na rodových statcích. Proč je tato informace důležitá uvidíme později.

Jindřich z Lichtenburka se u dvora Václava II. ale vyskytoval i během dalších událostí. Jindřichovo jméno nalezneme v listině ještě z roku 1284 (konkrétně se jednalo o den svátku Zvěstování Panny Marie²⁷⁹), v níž král Václav II. potvrzuje práva klášteru v Nepomuku, která byla tomuto klášteru udělena již jeho dědem Václavem I.²⁸⁰ Pán z Lichtenburka na této listině svědčí společně s Albertem z Žeberka, přičemž se zde objevuje poněkud zvláštní zápis svědků, výslovně se totiž píše: „*urození a bystří muži, pan Albert z Žeberka etc., Jindřich z Lichtenburka, etc.*“²⁸¹ Domníváme se, že skutečnost, že zde chybí před Jindřichovým jménem slůvko „pán“, neodráží snížení jeho významu, nýbrž se jedná o stylistický jev, při němž je písařem vynecháno slovo jasné z kontextu – ostatně, hovoří se zde o urozených a bystrých mužích, nelze tak nechat čtenáře na pochybách o původu svědků tohoto aktu. Nicméně to, že písař zaznamenal vedle jména šlechtice Alberta z Žeberka za zkratkou „a další“ i jméno Jindřicha z Lichtenburka si lze vyložit dvěma způsoby: buď tak, že Jindřich se těšil tak vážnému postavení, že schovat jeho jméno do zkratky „a další“ by mohlo být z jeho strany považováno za urážku, nebo tak, že oba dva zastupovali dvě samostatné šlechtické skupiny. Vzhledem k datu vydání listiny by bylo lákové připojit se k druhé variantě, zde ale narazíme na drobný problém – Albert z Žeberka se totiž vyskytuje mezi vydavateli listiny z 24. května 1284 na straně Závíše z Falkenštejna, v níž se nacházel i Jindřich. Z tohoto důvodu se nám zdá být jako vysvětlení logičtější to, že oba muži byli hierarchicky na stejné úrovni, a proto písař zaznamenal obě jejich jména.

Kromě výše uvedené listiny svědčil pán z Lichtenburka králi Václavovi společně s nejmenovanými dalšími osobami i v případě směny královských statků s břevnovským klášterem, o níž informuje listina z 2. února 1287 (konkrétně se jednalo o svátek Očištění Panny Marie). Celá věc výměny byla dle znění příslušné listiny v procesu, ale aby řečený kontrakt nabyl trvalé platnosti, král s břevnovským konventem uzavřel zmíněnou smlouvu

²⁷⁹ Též Zvěstování Páně, svátek připadá podle katolického kalendáře na 25. březen.

²⁸⁰ RBM II, str. 1072 – 1073, č. 2492.

²⁸¹ „(...) *nobiles viri et strenui, d. Albertus de Scheberk etc. Heinmannus de Luchtenburk et cetera.*“; Tamtéž, str. 1073.

a opatřil ji svou pečeti, čímž nabyla právní platnost. Vzhledem k tomu, že se jednalo o „*vynikající statky*“²⁸², bylo toto potvrzení z hlediska budoucího zisku patrně na místě.²⁸³ Jindřich z Lichtenburka je jmenován sám a na prvním místě, další svědky listiny obsahuje jen formální zkratka etc. Z tohoto pohledu tak můžeme usuzovat, že Jindřich se ze všech přítomných svědků těšil nejváženějšího postavení. Pro nás je ovšem zajímavá jiná věc, a sice skutečnost, že se Jindřich během února vyskytoval v blízkosti krále. Pohlédneme-li na věc v kontextu výše uvedených listin, zdá se, že opuštění okolí kolem krále z konce 70. let skončilo s návratem Václava II. z Braniborska, navzdory tomu, že Jindřich z Lichtenburka na rozdíl od jiných neobdržel žádný výnosný úřad. Přesto se ale na Pražském hradě pohyboval a byl přítomen u králových rozhodnutí jako svědek, alespoň v té míře, jak nás o ní zpravují listiny. Budeme-li vycházet z Urbanova přesvědčení o přítomnosti Jindřicha z Lichtenburka v „táboru“ pána z Falkenštejna pouze do roku 1286, jak jsme uvedli výše, vyplývá nám z těchto poznatků jediné – Jindřich z Lichtenburka si na panovnickém dvoře vybudoval svou pozici, díky níž už nepotřeboval setrvávat v okruhu tchána svého syna Hynka. Důkazem pro toto tvrzení jsou nám hned dvě události, a sice přepadení průvodu Závíše z Falkenštejna na cestě do Uher a také účast u složení lenního holdu Kazimíra Opolského.

První jmenovanou událost zachycuje Zbraslavská kronika: „*Když tedy již konal s velikým zástupem započatou cestu mimo Železné hory, jeden český šlechtic, jménem Haiman z Lichtemburka, na zprávu o tom nepřátelsky ho stíhal a napadl a zajav vozy obral ho o všechno bohatství, které si na cestu připravil. Závíš pak obrátiv se dal se na útěk a tak se s hrstkou svých uchýlil do Opatovic a tam unikl rukám pronásledovatelovým.*“²⁸⁴ Více informací nám kronika neposkytuje a jiné prameny mlčí úplně, a tak nezbyvá než se o důvodu přepadení dohadovat. Jan Urban za touto epizodou spatřuje snad nedořešenou otázku věna Závíšovy dcery, které nedostal jeho syn Hynek Krušina,²⁸⁵ v tomto ohledu se tak mohlo jednat o odplatu a snahu získat aspoň část majetku, který rodu Lichtenburků

²⁸² „(...) talibus villis (...)“; RBM II, str. 1067, č. 2480.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ PETR ŽITAVSKÝ a OTTO. *Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae*. Překlad František Heřmanský a Rudolf Mertlík. Praha: Svoboda, 1976., str. 62.

²⁸⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 130.

náležel. Podle našeho názoru tuto verzi nelze vyloučit, nicméně nám připadá zvláštní, že by se takové výpravy neúčastnil Hynek Krušina, protože otázka věna se týkala především jeho, neboť to ve svém důsledku byl on, kdo majetek tímto způsobem do rodu přinesl. Důležitou otázkou zůstává také skutečnost, jak se Jindřich o Závišově cestě dozvěděl, pokud se oba dva pohybovali v jiném okruhu lidí, jak bylo řečeno výše. Zbraslavská kronika k tomuto problému pouze praví, že Jindřich o cestě dostal zprávu, nikoliv však od koho. Na základě takto kusé informace by představovalo těžkou cestu snažit se rozklíčovat, od koho se Lichtenburk o výpravě dozvěděl, protože možností je vícero – při svém pobytu na královském dvoře mohl toto zaslechnout, stejně tak se o průvodu a jeho přesné cestě mohl dozvědět i z oficiální audience u krále Václava (víme, že Václav dal Závišovi k sňatku požehnání), nebo jej mohl zpravit dobrý přítel, stejně tak i jeho snacha, neb nesmíme zapomínat, kterou ženu si vzal za manželku Hynek Krušina. Nicméně se domníváme, že ono přepadení by těžko mohlo Jindřichovi projít bez vědomí krále Václava. V zemi zatím panoval mír, a tak mohl být jeho čin vnímán negativně i s důsledky – otázkou ale je, do jaké míry bylo možné mocného šlechtice, kterým lichtenburský pán bezpochyby byl, skutečně potrestat. Jenže Závišova pozice se pomalu začínala bortit a kořeny, nebo lépe řečeno první projevy mohlo představovat i toto přepadení. Jindřich z Lichtenburka se mohl snažit dokázat svou věrnost králi, resp. prohabsburské straně, neboť víme, že ve válce, v níž proti sobě stanuli Vítkovci a Albrecht Habsburský a odehrávala se na česko-rakouském pomezí, resp. v pohraničí obou zemí.²⁸⁶ Stejně tak je ale nutné říct, že za tímto Jindřichovým činem mohly stát i osobní spor obou šlechticů v jiné než majetkové rovině, o němž se nám nezachovaly bližší zprávy. Vzhledem k výběru cesty Závišova průvodu se ale osobně kloníme spíše k vysvětlení Jana Urbana, případně k ukázce podpory prohabsburské strany, která mohla lichtenburskému rodu v budoucnu přinést užitek, byť skutečné důvody vedoucí k tomuto přepadení zůstanou nejspíše jen v rovině spekulací.

²⁸⁶ Na straně Albrechta Habsburského stál kromě Jindřicha z Lichtenburka také Purkart z Janovc a rod zavínuté střely, Benešovi. Jindřichovo jméno je uvedeno v příměří z 20. 5. 1288 ve Znojmě, přičemž Vítkovci a další zastupovali v tomto smíru českého krále.; Tamtéž.

O druhé události, o níž jsme se výše zmínili, víme z dochované listiny. Tato byla vydána 10. ledna 1289 v Praze a Kazimír, vévoda Opolský, v ní slibuje feudální věrnost.²⁸⁷ Václava nazývá svým pánem a slibuje mu „s pohotovou oddaností neúnavné poddanství své věrnosti“,²⁸⁸ přičemž se odvolává mj. na svého otce Vladislava a jeho vztah s Přemyslem Otakarem II., díky němuž získal majetky.²⁸⁹ Vzhledem k významnosti tohoto aktu je výčet svědků listiny, resp. přivěšených pečeti jednotlivých osob, velmi rozsáhlý. Na prvním místě je jmenován Kazimír Opolský, následující biskupy Tobiášem Pražským a Teodorem Olomouckým, dále se nachází další polští šlechtici a také Mikuláš Opavský a další církevní představení.²⁹⁰ Dále se z listiny dozvídáme, že „*tyto věci byly vykonané v Praze na hradě v přítomnosti baronů a mých šlechticů*“,²⁹¹ po této formulaci následuje výčet jednotlivých přítomných, a to i mužů (patrně) z Kazimírova doprovodu, neboť jsou vyjmenováni jednotliví polští šlechtici zastávající různé dvorské i purkrabské úřady (Ješek, purkrabí Bytomský, Michal, maršálek aj.). Podobně jako v jiných listinách je jméno Jindřicha z Lichtenburka zmiňováno až po všech úřednících českého královského dvora, mezi něž patřil např. Albert z Žeberka (maršálek), Zdeslav ze Šternberka (pražský purkrabí), Beneš z Vartenberka (královský komoří) atd. Navzdory tomu, že je Jindřichovo jméno „odsunuto“ až na pozdější pozici (jedná se o 40. jméno ve výčtu, počítáme-li i přivěsitele pečeti), pořád se nachází mezi předními muži království. Před jeho jménem je bez toho, aby držel dvorský úřad, uveden jen Purkart z Janovic (Wittenberka), Jindřichovo jméno stojí v čele ostatních přítomných šlechticů.²⁹² Můžeme tak usuzovat, že vzhledem k tomu, že se pán z Lichtenburka účastnil této významné akce, stále představoval jednoho z předních mužů království. Jindřichův výskyt v okolí krále by tak nepřímo mohl vypovídat o činech lichtenburského rodu v otázce zatčení pána z Falkenštejna. Jakou roli v tomto kontextu ovšem lichtenburský rod sehrál nelze s jistotou říct. To ostatně potvrzuje i Urban, který upozorňuje na to, že v době zatčení Záviše z Falkenštejna stáli Lichtenburkové na straně Václava II., ale to, jakým způsobem se v potlačení odporu

²⁸⁷ RBM II, str. 628 – 630, č. 1466.

²⁸⁸ „(...) cum prompta deuotione sue fidelitatis seruitium indefessum.“; Tamtéž, str. 628.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ Tamtéž, str. 629 – 630.

²⁹¹ „Acta sunt hec Prage in castro et palatio regio in presentia personarum superius expressarum, et in presentia baronum et nobilium meorum, ...“; Tamtéž, str. 630.

²⁹² Tamtéž.

Vítkovců po tomto aktu angažovali, nemůžeme s jistotou říct. Určitým vodítkem může být přítomnost Jindřichova bratra Oldřicha v družině Mikuláše Opavského, o tom ale později.²⁹³

Nebyla to ale pouze domácí politika, v níž byl Jindřich aktivní. Dokladem pro toto tvrzení je listina z 22. 7. 1289 vydaná na Ronovci (Sommerburgu), v níž Jindřich propouští brodskému rychtáři Wertherovi vesnici „*Macourov (...) s poli, loukami, pastvinami, rybníky atd. k naplnění práva a osvobození od všech poplatků (...)*“²⁹⁴ do dědičného držení.²⁹⁵ Jedinou podmínkou je, že pokud budou v okolí Macourova nalezena stříbrná ložiska, bude podíl z výnosu rozdělen na dvě stejné části a každá z nich spravedlivě připadne Wertherovi a Jindřichovi.²⁹⁶ Svědky listiny v tomto směru tvoří především příbuzní pana Jindřicha, konkrétně jeho syn Hynek (Krušina), Častolov z Borové a bratr Rajmund. Kromě nich listina obsahuje výčet jmen okolních drobných šlechticů, vazalů lichtenburského rodu. Z nich můžeme jmenovat např. Přibyslava z Rataje, Budislava ze Sobětuch, nebo Blecha z Hostovlice.²⁹⁷ Zarazit nás může absence zbylých Jindřichových bratrů. Smil II. byl v této době již po smrti a Oldřich na Ronovci v této době nepobýval. Ostatně, nebylo to ani tolik potřeba, protože jak jsme již psali, hlavou rodu s právem rozhodovat o majetku (byť v nedílu, jak upozorňuje Urban²⁹⁸) byl stále Jindřich, a i když je v listině uvedeno, že toto rozhodnutí bylo společné,²⁹⁹ poslední slovo k prodeji měl jistě tento nejstarší bratr.

Jindřich z Lichtenburka svou hlavní kariéru završil v průběhu 90. let 13. století, kdy kromě funkce hlavy lichtenburského rodu „*(...) byl také hlavním představitelem Ronovců, kteří spolu s Markvartici představovali po ústupu Vítkovců nejvlivnější šlechtickou skupinu na královském dvoře.*“³⁰⁰ Tento post ale nezastával sám, nýbrž i s Hynkem z Dubé, který byl bratrancem pána z Lichtenburka, jak na tomtéž místě uvádí Urban. Jindřichův život skončil v roce 1296, přežil tak svého mladšího bratra Smila. Jeho smrti je věnována krátká zmínka

²⁹³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 131.

²⁹⁴ „*Macerow (...) cum agris, pratis, pascuis, piscacionibus etc. pleno iure absque omnis census solutione (...)*“; RBM II, str. 637 – 638, č. 1476; str. 637.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ Tamtéž, str. 638.

²⁹⁷ Tamtéž.

²⁹⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 133.

²⁹⁹ RBM II, str. 637 – 638, č. 1476; str. 637.

³⁰⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 133.

ve Žďárské kronice: „*V čase tom zemřel i Heyman, ten šlechtic proslulý velmi, který byl synem Smila, jenž sídlo měl na Lichtenburku.*“³⁰¹ Jindřich byl pohřben vedle svého otce Smila právě ve Žďárském klášteře.³⁰²

Před závěrem této podkapitoly si dovolíme odvolat se na popis užívaných pečeti Jindřicha z Lichtenburka, který pro Urbanovu monografii sestavila Hana Pátková. Porovnáme-li jednotlivé pečeti Jindřichovy, zjistíme, že se od sebe v podstatě příliš neliší, přesto se na jednotlivých exemplářích nachází odlišné znaky. Tomuto se nelze příliš podívat, protože jak upozorňuje Karel Maráz, je možné, že Jindřich pečeti střídal, nebo si nechal zhotovit nový typář, podobný tomu starému, protože pečeti se u jednotlivých osob v raném období jejich užívání ještě neustálilo.³⁰³ Na pečeti, která byla přivěšena červenou a fialovou nití, se nachází „*gotický štít skloněný vpravo, hrncovitý helm s vlevo viditelným řemením. V klenotu rozvětvená kyta přeložená rybou. Pole odděleno dvojitou linkou a kruhem z bodů. Opis gotickou majuskulou: +SIGILLVM hEnRICI DE LVChTINBVRC. Vnější okraj linka. Roku 1289 vosk tmavší.*“³⁰⁴ Naopak můžeme ale nalézt i pečeť, jež byla výše popisované co do obsahu podobná, nicméně přivěšená k listině pomocí pergamenového proužku.³⁰⁵ Všechny v monografii uváděné pečeti byly okrouhlé, lišila se ale jejich velikost – výše popisovaná pečeť byla velká zhruba 49 mm, zatímco ostatní, přivěšené prostřednictvím pergamenového proužku, byly menší, jejich průměr se pohybuje mezi 23 - 35 mm.³⁰⁶ Vysvětlení lze nalézt v Urbanově monografii, neboť první popisovaná pečeť náležela k privilegiím městu Brodu vydaných Lichtenburky v roce 1278³⁰⁷ a snad se její vzhled měl skutečně blížit pečeti panovníka,³⁰⁸ čímž byl jistě posílen význam obsahu listiny, obzvlášť v pohnuté době popsané výše. Pozoruhodná je ale ještě jedna skutečnost. Srovnáme-li pečeti užívané Jindřichem s těmi, které používal jeho otec Smil, nalezneme poměrně zajímavou změnu. Zatímco pečeť pana Smila byla tzv. pěší, to znamená, že je na ni její vydavatel vyobrazen „*(...) stojící rytíř s taseným mečem v pravici, na kterém je*

³⁰¹ ŘEZBÁŘ, Jindřich, *Cronica domus sarensis*, str. 79.

³⁰² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 134.

³⁰³ MARÁZ, Karel. *Sfragistika: Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014., str. 110.; Tamtéž, str. 114.

³⁰⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 376n.

³⁰⁵ Tamtéž, str. 377.

³⁰⁶ Tamtéž, str. 376n.; Tamtéž, str. 380.

³⁰⁷ Tamtéž, str. 118.

³⁰⁸ MARÁZ, K., *Sfragistika*, str. 110.

*patrně přivázaný šlojír. Levou rukou se opírá o gotický štít nesoucí rodové znamení – dvě zkřížené ostrve o šesti sucích. Na hlavě má hrncovou přilbu s klenotem, dvěma kapry.*³⁰⁹

Na pečetích používaných Jindřichem ale nalezneme, nehledě na velikost, jen rodový erb Ronovců, případně další atributy, které odkazují k jeho stavu (helmice). Jak si tuto skutečnost vysvětlit? V tomto případě je nutné se ještě jednou vrátit ke kontextu doby. Musíme si uvědomit, že v době, v níž žil pan Smil žil, nebylo užívání pečeti ještě pevně zavedenou institucí a samotné užívání bylo prakticky po celé 13. století praktikováno vesměs jen nejvýznamnějšími rody.³¹⁰ Jako takové si do jisté míry mohli určovat, jak bude jejich pečeť vypadat. Tomáš Somer za zobrazením Smila na jeho pečeti vidí „jeden z mála skutečných projevů jeho svobodné vůle,³¹¹ přičemž vyobrazení tohoto šlechtice může odkazovat k jeho osobnosti a zálibě v rytířských turnajích.³¹² Analogicky k tomuto objasnění můžeme přistupovat i k používaným pečetím pana Jindřicha. Budeme-li vycházet z toho, co jsme uvedli, mohl by obsah pečeti odkazovat na skutečnosti, které byly pro tohoto příslušníka rodu Lichtenburků důležité a určitým způsobem podstatné – odkaz na to, z jak významného rodu pocházel, na to, že je jeho rod spojený s institutem rytířství a snad také na to, že jeho rod má starobylý původ.

Jak je patrné z výše uvedeného, uvažovat nad tím, jakým způsobem mohl Jindřich z Lichtenburka přímo ovlivnit přínos rodu pro Jindřicha Korutanského vzhledem k datu, kdy zemřel, nelze – stalo se tak o více než dekádu dříve, než Jindřich Korutanský mohl převzít moc v Českém království. Přesto podle nás představuje osobnost Jindřicha z Lichtenburka ve svém důsledku důležitou roli v pozdějších událostech. Díky obratné politice vedené jak smírnou cestou (tedy sňatkem – spojením s významnými šlechtickými rody), tak válečným úsilím (viz pohraniční česko-rakouská válka) a snaze udržet rodový majetek pokračoval Jindřich v budování lichtenburského dominia podobně jako jeho otec, lze tak snad nadneseně říct, že pokračoval v jeho stopách. Svým potomkům i nevlastním bratrům předával rozsáhlé rodové panství, které se mu navzdory problémům, v nichž se zmítaly České země po Moravském poli, podařilo udržet pro další generace. Jeho bratři i synové tak vstupovali do konce vlády Přemyslovců s pevnou majetkovou základnou, o níž

³⁰⁹ SOMER, T., *Smil*, str. 77.

³¹⁰ Tamtéž, str. 78.

³¹¹ Tamtéž, str. 79.

³¹² Tamtéž, str. 79n.

se mohli opřít. Stejně tak je ale důležitý i nehmotný odkaz. Vždyť Jindřich po dlouhou dobu působil jako významná autorita lichtenburského rodu, budoval si postavení v okolí krále i bez výnosného úřadu (čímž by se na králi v podstatě stal v jistém smyslu závislým³¹³) a s tím ruku v ruce ostatně i jméno svému rodu – potomkům i bratrům. Domníváme se, že z jeho odkazu a z toho, jakým způsobem dokázal navázat na práci svého otce, který jsme se snažili přiblížit v této podkapitole, následně těžili i další příbuzní z rodu Lichtenburků. To, jak tento odkaz dokázali Jindřichovi bratři využít při spolupráci s Jindřichem Korutanským, uvidíme později. Zastavme se ale ještě u Smila II. z Lichtenburka a prozkoumejme, zda i on mohl k vytváření tohoto dědictví jistou měrou přispět.

3.3 Smil II.

V předchozích kapitolách jsme pojednali o rodině Smila z Lichtenburka, přičemž jsme se již zabývali jeho druhým manželstvím s Alžbětou z Křižanova a naznačili jsme, kteří potomci z něj vzešli. Připomeňme si rodové vztahy mezi bratry ještě jednou a explicitně. Jindřich se narodil z prvního manželství pana Smila z Lichtenburka s neznámou šlechticnou, zbylí bratři Smil (II.), Oldřich a Rajmund pocházeli ze Smilova druhého manželství s Alžbětou z Křižanova. Smil II. se musel narodit patrně kolem roku 1253, tedy krátce po svatbě Smila a Alžběty.³¹⁴

Zdálo by se, že poněkud neobvykle se Smilovo jméno poprvé objevilo mezi svědky listiny, o níž již byla řeč v souvislosti se Smilem z Lichtenburka, totiž listiny, kterou je Žďárskému klášteru potvrzeno darování vsi Bobrové „*se všemi jejími příslušenstvími, půdou obdělavatelnou i neobdělavatelnou, lesem, loukami, krmením, rybolovem, lovem trvalou podmínkou převzetí.*“³¹⁵ Na listinu upozorňuje mimo Jana Urbana³¹⁶ i Tomáš Somer,³¹⁷ a sice v souvislosti s Alžbětou z Křižanova, neboť za tímto darem žďárskému klášteru lze tušit právě její osobu, jak jsme psali výše. Pro nás je ale listina zajímavá z jiného hlediska. Budeme-li vycházet z pravděpodobného data Smilova narození, vyjde nám, že je ve

³¹³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 133.

³¹⁴ SOMER, T., *Smil*, str. 186.; srov. URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 122n., Tamtéž, str. 74.

³¹⁵ „(...) *cum omnibus suis pertinenciis, cultis, incultis, silvis, pratis, pascuis, piscacionibus, venacionibus, perpetuo, contulimus, possidendam.*“; RBM II, str. 137n., č. 354.

³¹⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 122.

³¹⁷ SOMER, T., *Smil*, str. 90.

svědečné řadě této listiny jmenován asi jako devítiletý chlapec. Tuto zvláštnost, na níž jsme narazili už v úvodní větě tohoto odstavce, vysvětluje ve své dizertační práci Somer, který podotýká, že vzhledem k samotnému daru a vlastnictví vsi paní Alžbětou není překvapivé, že se v pozici svědků objevují lidé, kteří byli součástí rodiny přímých zakladatelů.³¹⁸ Na prvním místě vystupuje paní Alžběta a hned za ní následuje syn Smil, poté je jmenována Alžbětina sestra Eufemie, „zakladatelka řečeného kláštera“,³¹⁹ se svými syny Smilem a Gerhardem, ale také purkrabí hradu Lichnice.³²⁰ Jak je patrné, výběr svědků nebyl náhodný a vyjadřoval jistý záměr, který můžeme interpretovat tak, že Smil měl mít v budoucnu jako Alžbětin syn ke klášteru „blíží“, větší práva, než její nevlastní syn Jindřich, který z rodiny zakladatelů nepocházel.³²¹ Druhou možností je, že Alžběta tímto krokem sledovala jiný cíl, a sice platnost Smilova souhlasu i v budoucnu, tedy to, aby se později proti tomuto daru nepostavil a nezpochybňoval jej. Shrneme-li tyto myšlenky, možná se tímto krokem Alžběta snažila zajistit péči o klášter i do budoucna, nebo si naopak chtěla pojistit souhlas svého syna s tímto darem. Možná se jednalo o snahu získat pro svého syna „výhodu“ do života – již jsme uvedli, že patřit k zakladatelské rodině a aktivně se podílet na založení kláštera i dalších činností s tímto spojenými bylo pro šlechtice té doby při nejmenším vhodné. Pouštíme se ale na velmi tenký led spekulací, protože uvedení Smilova jména jako svědka mohlo mít stejně tak dobře i zcela jiné důvody.

Pokud jsme v případě Jindřicha z Lichtenburka pracovali s relativně dostačujícím množstvím pramenů, u Smila II. toto říct nemůžeme. Jeho jméno se vyskytuje kromě výše jmenované listiny jen v dalších čtyřech³²² a už po roce 1288 z pramenů mizí úplně. Vzhledem k tomu, že nemáme dochované žádné zprávy o jeho potomcích, můžeme téměř s jistotou říct, že zemřel bezdětný. Dalším podstatným jevem je pak to, že pokud se Jindřich z Lichtenburka aktivně účastnil politického dění, o Smilovi II. zase můžeme říct,

³¹⁸ Tamtéž, str. 186n.

³¹⁹ „*fundatrix praedicti claustrii*“; RBM II, str. 138, č. 354.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ SOMER, T., *Smil*, str. 187.

³²² Pro zkoumané období se jedná o tři listiny, čtvrtá, v níž se Smilovo jméno objevuje, je již zmiňované privilegium pro město Brod z roku 1278. V tomto dokumentu vystupoval Smil II. po boku svých bratrů, pravděpodobně vzhledem k charakteru listiny.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 122.

že se okruh jeho aktivit omezil na hospodářské činnosti spjaté s lichtenburskou doménou.³²³

Již jsme zmínili, že Jindřich z Lichtenburka jako hlava rodu pořádal ve Žďárském klášteře rodové sjezdy. Z dochovaných listin vyplývá, že dvou těchto setkání se účastnil i Smil II. z Lichtenburka. První sjezd proběhl v roce 1283 a o jednání, jež se na něm odehrálo, je pojednáno výše. Smila II. nicméně nalezneme v listině za jmény jeho bratra Jindřicha, poté pana Gerharda z Obřan a dalších moravských pánů a jejich synů: Kuny z Kunštátu (a ze Zbraslavi) a jeho synů Bočka a Bohuše, Hrabiše z Bobrové³²⁴ a jeho synů Idíka, Všeбора a Mikuláše. Po těchto pánech konečně následuje Smilovo jméno a spolu s ním jsou připomínáni jako svědkové jeho bratři Oldřich a Rajmund.³²⁵ Na postavení svědků je na první pohled zarážející jedna skutečnost. Kromě Lichtenburků jsou všichni ostatní příbuzní vyjmenováni po rodinách, tedy vždy otec a synové. Jenže toto byla běžná praxe zejména tehdy, pokud syn neměl vlastní predikát a bylo potřeba jednoznačně (nezapomínejme, že se jedná o právní dokument, který by měl být co nejjasnější kvůli pozdější nezpochybnitelnosti) určit, ke komu patří. Z hlediska pozice v listině je tak zřejmé, že Smil se jako mladší bratr hlavy rodu netěšil takovému postavení, jako jeho moravští příbuzní. I to je ale pochopitelné, protože výše jmenovaní muži představovali, stejně jako Jindřich z Lichtenburka, hlavní reprezentanty svého rodu na tomto setkání. Je tak zcela logické, že jméno druhého nejstaršího bratra z lichtenburské čtveřice nalezneme až za nimi. To, že je Smil II. jmenován před svými bratry podle nás svědčí spíše o věkové posloupnosti než o určování postavení. Samotné postavení vlastně potvrzuje to, co jsme demonstrovali už v kapitole o Jindřichovi z Lichtenburka. Jindřich byl oficiální hlavou rodu, jeho bratři, včetně Smila, zastávali pozici příslušníků jmenovaného rodu a jako takoví museli být mezi svědky zařazeni až na zadní místa, aby mohl být zdůrazněn význam rodin (v tomto případě) moravských. Na druhou stranu, svádět může myšlenka, že by byli tito tři muži odsouváni na zadní pozice kvůli tomu, že byli Jindřichovi nevlastní bratři. Tato teze se nám ale nezdá příliš pravděpodobná, spíše se skutečně jednalo o zdůraznění významu ostatních účastníků a přesného určení svědků.

³²³ Tamtéž, str. 122n.

³²⁴ Budoucí pán ze Švábenic, jednalo se o druhého manžela Alžběty z Křižanovic.; ELBL, P., *Rytíř z pomezního hvozdu*, str. 98.

³²⁵ RBM II, str. 562 – 563, č. 1305.

Poslední jmenovanou myšlenku může ostatně potvrdit listina vydaná u příležitosti druhého rodového setkání, které proběhlo ve Žďáru v roce 1287. Z listiny, která byla vydaná téhož roku 12. dubna, se dozvídáme, že „*Anežka ze Švábenic, sestra pana Gerharda z Obřan, na základě dohody se svým manželem Vítkem a svými syny po své smrti dává do vlastnictví (odkazuje) polovinu vesnice Křižanov abatyši a konventu Pramene sv. Marie Panny ve Žďáru.*“³²⁶ Tento akt má ale ještě podmínku, a sice tu, že pokud by se v budoucnu rozhodl některý z jejích synů polovinu vsi odkoupit zpátky, klášter mu ji musí prodat za přesně určenou sumu.³²⁷ V čem je pro nás tato listina podstatná, když se týká hospodářského daru jiného rodu?

Jako svědci listiny vystupují mezi jinými i Oldřich a Rajmund z Lichtenburka, ale nalezneme zde především jméno Smila II. Smil II. totiž tuto listinu opatřil společně s Gerhardem z Obřan a Vítkem ze Švábenic, tedy bratrem a manželem paní Anežky, svou pečeti. Zdá se, že v tomto směru v podstatě zastoupil svého staršího bratra Jindřicha, jehož jméno na této listině vůbec nefiguruje. Zůstane zřejmě nezodpovězenou otázkou, zda se Jindřich sjezdu účastnil a pokud ano, z jakého důvodu jej musel opustit. V případě, že by ze sjezdu musel naléhavě odjet a bylo nutné narychlo sehnat jiného svědka, není nepravděpodobné, že by jako druhého nejstaršího člena rodu účastníci pořádali právě Smila. Přesto ale mohli oba výše zmínění muži přivěsit své pečeti na dokument sami, protože svědci tohoto aktu existují a jsou zastoupeni napříč příbuznými, tedy nepochází jen z jedné rodiny. Z tohoto důvodu se domníváme, že Smil II. z Lichtenburka na rodovém sjezdu nejen zastupoval hlavu rodu, nýbrž byl sám považován za významnější osobnost. Pokud by jí nebyl, těžko by mohl mít vlastní pečeť, pomocí které by tento akt mohl potvrdit.³²⁸ Skutečnost, že se Smilovo jméno nachází až za Gerhardem z Obřan a Vítkem ze Švábenic může, ale také nemusí nutně explicitně vypovídat o postavení tohoto Lichtenburka ve společenské hierarchii. Jistě zde určitá posloupnost jmen na základě postavení platila, stejně tak ale mohli být na prvním místě zmínění přímí příbuzní paní Anežky a až po nich Smil II., který byl Anežčiným bratrancem z matčiny strany. Jak

³²⁶ „*Agnes dicta de Swaweniz, soror domini Gerardi de Obersez, de consensu Witigonis mariti sui et filiorum suorum mediam partem villae Chrizan abbati et conventui Fontis s. Mariae virg. de Sar confert post mortem suam possidendam (...)*“; RBM II, str. 603, č. 1404.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ „*Sigila: Gerardi de Obersez, Witigonis de Suawenicz et Zmilonis de Luchtenburch.*“; Tamtéž.

ostatně vypovídá obsah listiny, Anežka z Obřan své rozhodnutí činí po poradě s manželem a svými syny, bylo by tak pravděpodobně nevhodné uvádět Vítkovo jméno až na posledním místě. Nicméně, pro nás je podstatný fakt, že Smil II. z Lichtenburka byl rovněž majitelem pečetidla, kterým mohl stvrzovat uzavřené smlouvy. Ačkoliv se pohybujeme ke konci 13. století, kdy se vlastnictví pečetidel a obecně užívání pečeti začíná pomalu rozmáhat, stále se jednalo o jev nepříliš běžný a především dostupný jen vyšším šlechtickým vrstvám, jak jsme psali výše. Z této skutečnosti tak můžeme vyvodit, že Smilovo postavení, stejně jako Jindřichovo, nebylo bezvýznamné navzdory tomu, že hlavou rodu jako mladší nebyl, a nelze říct, že žil zcela ve stínu svého nevlastního bratra – pokud by tomu tak bylo, nejspíše by nevystupoval se svou pečeti sám za sebe. Na druhou stranu musíme uznat, že tato událost se lichtenburského rodu nedotýkala přímo, neboť nebyl darován jejich majetek, a tak nelze hovořit o nějakém zásadním aktu, při němž by Smil II. vystupoval samostatně z pozice suverénního představitele lichtenburského rodu.

Poslední dostupná listina, v níž se Smilovo jméno objevuje, je listina z roku 1288. Vydaná byla 16. července ve Vilémově a týká se dohody, kterou uzavřel Vilémovský klášter s bratry Smilem II. a Oldřichem z Lichtenburku ohledně klášterního zboží.³²⁹ Konkrétně se jednalo o „*dvě zpustošené obce kláštera Vilémovského, z nichž jedna má název Opočnice, ale druhá Voleč, které jsou umístěné za řekou Labe.*“³³⁰ Jmenované vsi jsou oběma bratrům klášterem (resp. jeho představeným, opatem Jaroslavem) udělené, ovšem s několika podmínkami. Bratři vesnice přebírají po dobu svého života, což znamená, že po jejich smrti se majetky měly navrátit zpátky klášteru. Smil a Oldřich se zároveň přijímají, „*že nám nijak nebude dovolené buď nějaký podíl z nich prodat, nebo dát v léno, nebo dávat do zástavy, nebo převádět do cizího vlastnictví z panství zmíněného kláštera, ale že je samotné zalidníme dobrými osadníky a vzděláme našimi náklady a použijeme správným způsobem.*“³³¹ Bratři se kromě řečeného také zavazují, že budou klášter ochraňovat a nijak jej nepoškodí ani skrz majetky, ani skrz poddané. Na konci listiny ještě jednou potvrzují,

³²⁹ RBM II, str. 625, č. 1456.

³³⁰ „(...) *duas desolatas villas monasterii Wilhelmoviensis, quarum uni Opochnyce, alteri vero Bolicii nomen est, que site sunt trans flumen Albeam, (...)*“; Tamtéž.

³³¹ „(...) *quod villas easdem vel aliquam portionem earum vendere vel infeudare aut obligare sive alienare a dominio prefati monasterii non licebit nobis ullatenus, sed ipsas colonis bonis populabimus, aut nostris impensis excolemus, et exfructuabimus justo modo.*“; Tamtéž.

že po jejich smrti obě vesnice případnou zpátky klášteru se všemi věcmi, které jim budou příslušet.³³²

Zajímavé jsou z hlediska této listiny hned dvě věci, které spolu ovšem úzce souvisí. První je poloha statků, které Lichtenburkové tímto způsobem získali a druhá důvod, proč se o jejich správu vůbec snažili. Obě vesnice totiž leží mimo jejich hlavní dominium, Opočnice se nachází u Městyse Králové, zhruba deset kilometrů od Poděbrad, zatímco Voleč leží u Rohovládovy Bělé na Pardubicku. V kapitole zabývající se Smilem z Lichtenburka a jeho rodinnými vazbami jsme lehce přiblížili, které majetky rod Ronovců spravoval v 1. polovině 13. století a také to, které oblasti tvořily jejich dominium. Jak je ale patrné, žádné z držných statků se územně neblížily k těmto v listině zmiňovaným vesnicím. Proč tedy Smil s Oldřichem o tyto vesnice stáli? Myslíme, že je možné vyloučit snahu získat tyto vesnice do dědičné držby a tím i rozšiřování lichtenburského dominia. V příslušné listině je totiž hned na dvou místech řečeno, že po smrti obou bratrů se mají tyto majetky vrátit do správy vilémovského kláštera, stejně tak bratrům listina ani nezakládá právo zcela volně s majetkem disponovat – naopak, jejich možnosti jsou v tomto směru značně omezené. Nepochybně ze správy těchto vsí museli mít Lichtenburkové nějaký výnos, nicméně v intenci přivlastnění si vilémovských vesnic podle nás uvažovat nelze, protože právně je tato případná aktivita ošetřena. Uvažovat tak lze jiným směrem, a sice jistou vzájemnou „výpomocí“, která se nám jeví pravděpodobnějším vysvětlením obsahu svrchu řečené listiny. Jistě bylo v zájmu lichtenburského rodu udržovat s klášterem dobré vztahy a máme doklady o tom, že mezi nimi a vilémovským klášterem kontakty probíhaly. Klášter od nich totiž v roce 1281 odkoupil vesnice Malejov a Heřmanice³³³ a jak uvidíme v dalších kapitolách, tyto prodeje nebyly jediné. Vzhledem k tomu, že zmíněné vesnice jsou označovány jako zpustošené (*desolatas*), zdá se, že klášter nebyl schopen se o ně nějakým způsobem starat, možná byly vypleněné v období braniborské správy nebo po něm. Toto řešení mohlo být výhodné pro obě strany – lichtenburští bratři mohli klášteru pomoci osadit opuštěné vsi, do nichž klášter nemohl nebo nebyl schopen přivést nové osadníky, přičemž Lichtenburkové s osazováním již měli zkušenosti. Smil s Oldřichem zase mohli během svého života profitovat z osazených vsí a získávat z nich dávky. Nelze tak za

³³² Tamtéž.

³³³ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 45.

dohodou hledat úplné dobrodiní, jako spíše oboustranně výhodnou dohodu, čímž se ve výsledku ukazuje schopnost Lichtenburků hospodařit.

V závěru této kapitoly by podle nás bylo vhodné v jistém směru zpřesnit Urbanův názor na osobu pana Smila. Jan Urban ve své monografii totiž píše: „*Druhý z bratrů Smil byl buď chatrného fyzického či duševního zdraví, nebo podědil strýcovu nevýbojnou a skromnou povahu; můžeme tak soudit z nepříliš častého výskytu jeho jména v listinách.*“³³⁴ Na základě bádání a výpovědi pramenů se osobně přikláníme spíše k druhé verzi jeho teze, neboť si myslíme, že v případě duševní choroby by Smil z Lichtenburku nemohl vystupovat jako svědek v listinách, ale především by nedisponoval svou pečeti. Je pravda, že se v listinách objevuje společně se svými bratry,³³⁵ to ale může ukazovat i na jednotu rozhodování lichtenburského rodu. Urban zároveň uvádí, že povaha listin, na nichž svědčil či se jinak podílel pan Smil, byla spíše hospodářská a také že „*se spolupodílel na řízení rodových statků.*“³³⁶ V takovém případě výskyt Smilova jména na listinách společně se jmény bratrů mohl svědčit i o jednomyslnosti jejich rozhodování, tedy o tom, že se na majetkových záležitostech společně dohodli a toto rozhodnutí deklarovali tím, že na listinách svědčili či se jinak podíleli dohromady. Tím ostatně mohla být svým způsobem ošetřena i budoucnost, neboť společné svědectví značilo jistou integritu názorů, jež by někdo mohl v následných časech zpochybňovat. Kromě toho mohlo toto společné působení navenek demonstrovat jednotu rodu. Z tohoto důvodu se tak přikláníme spíše k tomu, že Smil podědil neprůbojnou povahu a jako takovému mu mohla vyhovovat spíše správa rodinného majetku. Nezapomínejme, že Jindřich se angažoval ve „vysoké“ politice, což vyžadovalo mimo jiné mnoho cestování. Mohl samozřejmě svěřit správu spolehlivému nižšímu šlechtici, ale proč ji nesvěřit spolehlivému příbuznému, v tomto případě bratrovi, s nímž ho pojí rodinné pouto? I proto se domníváme, že příbuzenské vztahy vlastní/nevlastní sourozenec u tohoto rodu nehrály velkou roli.

Samozřejmě nemůžeme vyloučit ani skutečnost, že Smil II. mohl být skutečně nevalného fyzického zdraví, které mu znemožňovalo vést život plný cest a bojů. Na druhou stranu, správa panství jistě také nějaké cesty vyžadovala, a tak Smil zcela indisponován být

³³⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 122.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ Tamtéž, str. 123.

nemohl. A pokud mohl vykonávat cesty po lichtenburské doméně, proč by se nemohl zúčastnit i nějakého boje či tažení? Otázkou také je, jak velká by ona případná indispozice byla, pokud budeme brát v potaz i věk, v němž Smil opustil tento svět. Buď jak buď, nezbyvá než v otázce osobnosti tohoto Lichtenburka uznat, že jeho skutečnou osobnost se nám pravděpodobně nikdy nepodaří poznat. I tak je důležité připomenout, že ani Smil se vzhledem k délce svého života přímo nezapojoval do bojů o uvolněný přemyslovský trůn v období mezi lety 1306 – 1310. Smil II. se v listinách přestal objevovat po roce 1288, a tak lze uvažovat, že někdy po tomto datu zemřel. Budeme-li vycházet ze Somerova zpřesnění jeho příchodu na svět, můžeme naznat, že se tak stalo zhruba kolem jeho 35 let věku, snad o něco později. Díky tomuto nám tak ani jeho věk neposkytne indicii k rozluštění stanovených otázek, protože smrt kolem 35 let není v případě středověkého člověka ničím příliš výjimečným.

Ačkoliv je význam Smila II. pro Jindřicha Korutanského ve své podstatě nepřímý, stejně jako v případě jeho staršího bratra Jindřicha, ani tak není nezanedbatelný. Díky jeho hospodářským schopnostem a pomoci při správě majetku se i on podílel na uchování lichtenburského dominia, z jehož majetků pak mohli čerpat jeho mladší bratři Oldřich a Rajmund. Možná, že díky tomu, že se nepodílel na „velké politice“ o Smilovi nejen nemáme dostatek informací, ale také mohou svým způsobem „zapadnout“ jeho kvality. I tak se ale domníváme, že i on přispěl k udržení lichtenburského majetku, a to svou dobrou správou řečených statků, což mohlo tvořit jeden z klíčových faktorů k tomu, aby lichtenburský rod mohl navázat spolupráci s Jindřichem Korutanským, jak uvidíme v následujících řádcích.

3.4 České království v letech 1290 – 1310

Děni v českých zemích jsme opustili ve chvíli, kdy dochází k popravě Závěše z Falkenštejna a Václav II. se dostává na dráhu úplné a samostatné moci. Popisované dvacetiletí nemělo nouzi o významné události, a to jak v období vlády Václava II., tak v období (byť krátké) vlády Václava III. i dalších panovníků. Na těchto změnách a procesech se v různé míře podílely i zkoumané osoby této práce. Proto považujeme za příhodné si na tomto místě alespoň některé události připomenout a také nastínit, co těmto událostem předcházelo.

Záviši z Falkenštejna nelze upřít jednu věc, a to tu, že se mu během poručnické vlády podařilo uklidnit domácí poměry po braniborské správě natolik, že Václav „*přebíral k prosperitě směřující království, které mohlo být v budoucnu při dobré správě oporou panovnické moci a předpokladem české expanze.*“³³⁷ Jenže po smrti pána z Falkenštejna se situace pomalu vydávala na starou cestu. Potenciální problémy nepředstavoval jen střet s Vítkovci, ale také změny v uskupení představitelů v prostředí ostatní šlechty, v jejichž důsledku mohla být ohrožena křehká rovnováha. Mezi samotnými rody sdružených do různých skupin bylo možné pozorovat jisté napětí. Jak upozorňuje Kateřina Charvátová, „*Čechy i Morava potřebovaly ke svému zklidnění pevnou ruku, jež by po letech vážných i drobnějších pŕetek konečně nastolila skutečný zemský mír.*“³³⁸ Jak se s touto situací vypořádal Václav II.? Díky radě ze strany Rudolfa Habsburského předal „*řízení země zkušenému politikovi, bamberskému biskupu Arnoldovi.*“³³⁹ S jeho pomocí projevoval Václav snahu získat zpět pod svou správu bývalý majetek českého krále, ale také podnikl další kroky – dbal na potrestání rušitelů míru, čímž v kombinaci s vojenskými silami „*postupně dosahoval klidu v zemi,*“³⁴⁰ dále také postupem času obsadil důležité dvorské i zemské úřady šlechtici, kteří byli věrni jeho osobě a s nimiž mohl v případě potřeby počítat,³⁴¹ jak jsme uvedli výše. Zároveň se ke konci 13. století na Václavově dvoře vyskytuje „*forma slibu věrnosti vládci*“³⁴² jakožto „*typ lenní přísahy.*“³⁴³ Tyto kroky přispěly k možnosti promýšlet zahraniční politiku a orientovat se na oblast Polska, kde se mimo jiné pomalu rozmáhal boj o to, komu se podaří sjednotit tuto oblast.³⁴⁴ Václav z kroků, které podnikla jeho diplomacie i vojsko mezi lety 1290 - 1292, „vytěžil“ oblast Kladska, Broumovska a také Krakovska.³⁴⁵ Kromě řečeného se mu rovněž podařilo uzavřít spojení s knížetem Bolkem Plockým, které mělo v budoucnu podpořit jeho politiku

³³⁷ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 115.

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ Tamtéž, str. 116.

³⁴¹ Tamtéž, str. 115n.

³⁴² ROBERT, A., *Lenní institut*, str. 109.

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Podrobněji k problematice viz CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 125 – 130.

³⁴⁵ Ještě o rok dříve (1289) došlo k výše zmíněnému lennímu slibu ze strany Kazimíra Bytomského.; Tamtéž, str. 126nnn.

orientující se na Malopolsko, a to díky dohodnutému sňatku Bolka s Václavovou starší sestrou Kunhutou.³⁴⁶

Nebyly to ale pouze snahy o ovládnutí nových území, které doprovázely počátek 90. let 13. století. V polovině července 1291 totiž v německém Špýru zemřel dosavadní římský král a Václavův tchán Rudolf Habsburský.³⁴⁷ Velmi krátce po jeho skonu se Václav snažil získat území Chebska, které mu mělo připadnout jako „*záruka Gutina věna*,“³⁴⁸ což se mu podařilo díky dohodě s falekrabětem Ludvíkem.³⁴⁹ Rudolfovou smrtí ale také došlo k novému rozložení mocenských sil ve střední Evropě, kdy pomyslný prim začali znovu ze světských vládců hrát vévodové bavorští a vévoda rakouský, ale také český král. Rudolfův syn Albrecht Habsburský se sice považoval za legitimního nástupce svého otce, jenže možnost jeho vlády budila u říšské šlechty po dosavadních zkušenostech s jeho osobou obavy.³⁵⁰ Stejně tak se ani někteří kurfiřti (konkrétně světští) nehrnuli do toho, aby Albrechta podpořili svým hlasem, a to včetně českého krále.³⁵¹ Podle Vratislava Vaníčka byl sice Václav ochoten se za Albrechta postavit, jak slíbil dříve jeho otci při pobytu v Erfurtu, ale za cenu poměrně výrazných ústupků ze strany Habsburků, které se týkaly mj. „*částečné obnovy českých pozic v alpských zemích*.“³⁵² Jak ale upozorňuje Kateřina Charvátová, přesné znění požadavků ze strany krále Václava neznáme. Naopak ale víme, že k dohodě mezi oběma muži nedošlo. Naopak ale Václav II. uzavřel dohodu s nehabsburským kandidátem Adolfem Nasavským, který byl také nakonec v roce 1292 novým římským králem zvolen.³⁵³

To, že se Václav ve volbě postavil za Adolfa Nasavského, mu otevřelo dveře k novým ziskům v oblasti Malopolska, a to díky tomu, že nový římský král byl za své zvolení Václavovi zavázán, a tak mohl český král předpokládat Adolfovu přízeň. V létě roku 1292 tak český král „*začal organizovat novou výpravu do Sandoměřska ovládaného*

³⁴⁶ Tamtéž, str. 130.

³⁴⁷ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 131.

³⁴⁸ Tamtéž, str. 133.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 423n.

³⁵¹ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 137.

³⁵² VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 425.

³⁵³ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 138nn.

Vladislavem Lokýtkem.³⁵⁴ Během cesty při zastávce v Opoli „přijal lenní hold“³⁵⁵ hned čtyř tamních knížat – Přemysla Ratibořského, Měška Těšínského, Bolka Opolského a Kazimíra Bytomského, dále pokračoval přes Krakov do Sandoměře. Celá akce vyústila ve vítězství, neboť Václavovo vojsko dobylo Sandoměřsko a Vladislav Lokýtek se stal Václavovým zajatcem.³⁵⁶

Vyhlídky českého krále na získání polské koruny se zhatily v roce 1295, kdy za podpory hnězdenského arcibiskupa Jakuba Šwińky tento titul získal Přemysl Velkopolský. Přemysl byl korunován králem v polském Hnězdně,³⁵⁷ ale musíme upozornit, že dle Kateřiny Charvátové „vláda nyní již polského krále Přemysla II. však nezahrnovala celé polské území. Jejím jádrem se stalo Velkopolsko, se kterým se pojilo Gdaňské Pomorí. Malopolsko stejně jako slezská knížectví zůstaly stranou tohoto politického celku.“³⁵⁸ Jenže ani Přemysl se z titulu netěšil dlouho, neboť hned následujícího roku byl zavražděn. Zanechal po sobě malou, nezletilou dceru, která díky své maceše Markétě po smrti otce odešla do Braniborska. Řečenou dcerou byla Richenza,³⁵⁹ budoucí Alžběta (Eliška) Rejčka, druhá manželka Václava II.

Situace se v jistém směru komplikovala i v Říši. Adolf Nasavský nedisponoval rozsáhlým vlastním majetkem, jeho finanční poměry nevytěžilo ani „korunní zboží“,³⁶⁰ jež mu jako římskému králi náleželo. Z tohoto důvodu tak zůstával po volbě římským králem finančně závislý na kurfiřtech, jež ho zvolili. Jenže Adolf chtěl tento stav změnit. K tomu, aby se mohl z finančního hlediska „osamostatnit“ a vést politiku nezávislou na mínění kurfiřtů, potřeboval ovládnout odpovídající území, o něž by se mohl mocensky opřít. Volba padla na Durynsko a Míšeňsko, které se mu „jevily jako nejsnáze dostupné.“³⁶¹ Kroky, které podnikl k ovládnutí Míšenska, ale znamenaly porušení slibu, jež dal Adolf před volbou králi Václavovi. Českému králi totiž „bylo přislíbeno v obsazování tohoto léna přednostní

³⁵⁴ Tamtéž, str. 142.

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Tamtéž, str. 144.

³⁵⁸ Tamtéž, str. 145.

³⁵⁹ Tamtéž, str. 144nn.

³⁶⁰ Tamtéž, str. 146.

³⁶¹ Tamtéž.

právo.³⁶² Tato událost přispěla k Václavovu rozčarování z římského krále a v kombinaci s Gutinou intervencí a snahou stmelit svou rodinu přispěla k tomu, že se Albrecht Habsburský s Václavem II. smířil. To následně Albrechtovi pomohlo při povstání proti jeho osobě, které proběhlo v Rakousku v roce 1295. Ačkoliv se proti Albrechtovi začala formovat koalice jeho nepřátel, Václav II. zůstal neutrální, čímž ve výsledku pomohl svému švagrovi vzpouru potlačit. Adolf Nasavský ve světle těchto událostí, vědom si skutečnosti, že se v otázce Míšeňského českého krále při nejmenším velmi dotkl, snažil se své kroky napravit. Na základě dřívějších dohod proto usiloval o uzavření sňatku svého syna s českou princeznou Anežkou, Václavovou dcerou, a to i jistými ústupky vůči českému králi. Svatba mladých snoubenců v srpnu roku 1296 skutečně proběhla, nicméně brzy po ní malá Anežka zemřela. Tím nebylo ze strany Václava nutné zůstat v táboře Adolfa Nasavského, neboť jej k němu nepojily žádné příbuzenské svazky.³⁶³ Jak píše Kateřina Charvátová, „*Václavu II. již nic nebránilo přejít zcela na stranu Albrechta Habsburského.*“³⁶⁴

Další významnou událostí, kterou ve výčtu významných okamžiků v životě Václava II. nemůžeme vynechat, je jeho korunovace, která se odehrála ve svátek Letnic v roce 1297. Podle Libora Jana se jednalo o jednu z „*nejnádhernějších a nejdražších slavností celého evropského 13. století.*“³⁶⁵ Vzhledem k velkoleposti a významnosti tohoto aktu lze předpokládat, že se této události účastnili mezi ostatními šlechtici i v té době žijící lichtenburští bratři, totiž Oldřich a Rajmund. Radost z celé události Václavovi ale s největší pravděpodobností nevydržela příliš dlouho. Dva týdny po korunovaci královského páru totiž pražský královský dvůr zasáhla zpráva o smrti Václavovy manželky Guty a také jejich posledního dítěte, ke které došlo v případě Guty Habsburské dva týdny po korunovaci královského páru, v případě novorozeněte buď ještě za jejího života, nebo v blízké době po její smrti.³⁶⁶

³⁶² Tamtéž, str. 147.

³⁶³ Mezi švagry po volbě nového říšského krále panovaly chladné vztahy, více viz CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 140.; Tamtéž, str. 147nn.

³⁶⁴ Tamtéž, str. 149.

³⁶⁵ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 241.

³⁶⁶ Tamtéž, str. 242nn.; srov. CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 160n.

Samotná korunovace ovšem nepředstavovala pouze osobní událost pro českého krále, nýbrž se pravděpodobně stala i jistou „*demonstrací sil protinasavského tábora*“³⁶⁷ a to z důvodu účasti protivníků dosavadního římského krále. Jmenovat můžeme např. Albrechta Habsburského, Fridricha Čackého, nebo štyrské Meinhardovce.³⁶⁸ Odpůrcům Adolfa Nasavského vadila především jeho politické směřování (konkrétně ovládnutí Míšeňska), ale také „*zápasy na západě říše poté, co se nechal najmout anglickým králem Eduardem I. k boji proti Francii a jejímu panovníkovi, Filipu IV. Sličnému*.“³⁶⁹ Václav II. zůstával v táboře spojenců Albrechta Habsburského, ovšem za svou pomoc si nechal zaplatit – Albrecht svému švagrovi slíbil ponechat určitá území (konkrétně Pliseňsko a Chebsko), stejně jako mu potvrdit jisté výsady, které od jeho předchůdců obdrželi čeští králové. Kromě toho měly Václavovi připadnout i určité důležité hrady v oblasti Horní Falce v hodnotě 50 000 hřiven stříbra, a to jako říšská zástava. Český král také v únoru roku 1297 v rámci schůzky ve Vídni, kde bylo dohodnuto výše zmíněné, uzavřel spojenectví s uherským králem díky svému synu Václavovi – ten byl totiž zasnouben s dcerou Ondřeje III. Další události na sebe nenechaly dlouho čekat. Mohučský arcibiskup po nepodařeném pokusu svolat volební sněm do Frankfurtu přesunul toto jednání s volbou do Mohuče. Ke konci června roku 1298 byl na mohučském sněmu pěti ze sedmi kurfiřtů Adolf Nasavský sesazen a místo něj zvolen Albrecht Habsburský.

Ačkoliv si Adolf Nasavský výsledek řečeného sněmu nenechal líbit, osud rozhodl jinak. V bitvě, kterou Adolfova vojska svedla 2. 7. 1298 u Göllheimu proti vojskům Albrechta Habsburského, skončila pro sesazeného římského krále tragicky. Nejen, že bitvu prohrál, ale přišel během bitvy o svůj život. Navzdory tomu, že díky výsledku řečené bitvy byl Albrecht Habsburský jediným kandidátem na post římského krále, „*trval rakouský vévoda na nové volbě*.“³⁷⁰ Ta se skutečně uskutečnila, a to ve Frankfurtu nad Mohanem. V rámci této volby byl Albrecht opětovně zvolen, tentokrát všemi kurfiřty. To mu do budoucna posvěcovalo legitimitu volby. Volba nového římského krále byla následně také 24. 8. 1298 stvrzena korunovačním aktem v Cáchách. Jak se ovšem poměrně záhy ukázalo, Albrecht mnohé ze svých předvolebních slibů nesplní. V případě Václava II. se jednalo především o

³⁶⁷ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 246.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 165.

³⁷⁰ Tamtéž, str. 167.

pohled na postavení českého krále vůči králi římskému. Tuto rozdílnost demonstroval říšský sněm v Norimberku, na němž Albrecht od svého švagra požadoval, aby ho z hodnosti arcibiskupa u stolu obsluhoval s královskou korunou usazenou na hlavě. Václavovi nevadila samotná obsluha, ale skutečnost, že by tak měl činit s královskou korunou, kterou považoval „za symbol své osobní hodnosti.“³⁷¹ Obě strany nakonec dospěly k dohodě, nicméně Václav si nejspíše na základě této příhody uvědomil, že svému švagrovi zcela důvěřovat nemůže.³⁷²

Výše jsme zmínili Václavovu politickou orientaci na Polsko. Po smrti Přemysla II. Velkopolského stanuli proti sobě dva vévodové, a to Vladislav Lokýtek a Jindřich Hlohovský. Lokýtkovi se podařilo ovládnout větší část Velkopolského území i Gdaňského Pomoří a to i díky části tamní šlechty. K aktu královské korunovace, jímž by získal titul polského krále, ovšem nepřistoupil, nýbrž užíval titul kníže Polského království.³⁷³ Zároveň také uzavřel s Jindřichem dohodu „o rozdělení Velkopolska.“³⁷⁴ Kateřina Charvátová nicméně soudí, že Václav II. si uvědomoval hrozbu, kterou Lokýtek představoval pro jeho zájmy v Polsku. Přesto se do otevřeného boje nepustil a raději se spolehl na umění své diplomacie. To se mu vyplatilo, protože jak jsme uvedli výše, Jindřich Hlohovský se postavil na jeho stranu, což demonstrovala Jindřichova účast na Václavově korunovaci.³⁷⁵ Celková situace a finanční tíseň, která neumožňovala vést účinný boj s Jindřichem Hlohovským po zhoršení vzájemných vztahů, Vladislava Lokýtku donutila vyjednávat s Václavem II. V důsledku dohod uzavřených mezi lety 1297 - 1299 získal český král za úplatu 5000 hřiven nárok na oblast Sandoměřska a Krakovska, poté za úplatu 4000 hřiven další Lokýtkovy državy.³⁷⁶ Události se poté na konci 13. století daly do dalšího pohybu. Okolo příchodu nového roku 1300 byl nad Lokýtkem vyhlášen interdict, „čímž v podstatě otevřel cestu k jeho sesazení.“³⁷⁷ Začátkem roku 1300 byl pak Václav II. polskou šlechtou zvolen vládcem Velkopolska s vidinou toho, že mu podaří sloučit zemi

³⁷¹ Tamtéž, str. 167.

³⁷² Tamtéž, str. 165nn.

³⁷³ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 168.

³⁷⁴ VANÍČEK, V., *Velké dějiny III.*, str. 440.

³⁷⁵ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 168.

³⁷⁶ O svá území přišel Vladislav Lokýtek v důsledku nesplnění dohody s českým králem. Za to, že mu Václav II. poskytne oněch 4000 hřiven a další platy se měl Lokýtek do Vánoc roku 1299 dostavit do Prahy a přijmout své země od českého krále v léno Lokýtek ale do Prahy nedorazil.; Tamtéž, str. 169.

³⁷⁷ Tamtéž.

rozdrobenou na jednotlivá knížectví. Český král si nicméně uvědomoval dopad rozhodnutí přijmout výsledek polského sněmu a požádal o svolení k rozšiřování držav římského krále. Albrecht k této územní expanzi svolil a „*udělil (...) českému panovníkovi a jeho dědicům v léno vše, co v budoucnu získá ze zemí Vladislava Lokýtky.*“³⁷⁸ Cesta za polskou korunou se tímto začala Václavovi otevírat.³⁷⁹

K podpoře těchto nároků ovšem po Václavovi šlechta žádala, aby se ovdovělý Václav oženil s dědičkou velkopolského území, dcerou Přemysla II. Velkopolského Richenzou. K zasnubám došlo v roce 1300, poté však mladá Richenza další tři roky pobývala v Budyni nad Ohří pod dohledem Václavovy tety, vévodkyně Griffiny. Český král mezitím strávil zhruba polovinu roku 1300 v Polsku na válečném tažení,³⁸⁰ odkud se vrátil až v prosinci téhož roku už jako korunovaný polský král. Ačkoliv nemůžeme hovořit o sjednocení celého polského území, faktem zůstává, že pod vládou českého krále Václava se ocitla „*výrazně větší část historických polských zemí,*“³⁸¹ tedy část větší, než se do té doby podařilo jiným.³⁸²

Velmi stručné nastínění dosavadního vývoje prvních deseti let Václavovy vlády může čtenáři přinést jistou otázku, a sice kde na všechny tyto velké a nepochybně nákladné kroky Václav bral peníze. Pomineme-li dávky a platy z královských majetků, patrně nejdůležitější část představovaly také příjmy z horního regálu. Jak víme z předchozích kapitol, zhruba od poloviny 13. století se na českém území začaly objevovat významná naleziště stříbra, z počátku zejména v oblasti Vysočiny (Jihlava, Havlíčkův Brod), z nichž finance čerpal jak Přemysl Otakar II., tak jeho syn Václav. Ovšem už ke konci 70. let byla na pozemcích sedleckého kláštera u Kutné Hory objevena nová ložiska, a to velmi bohatá. Počáteční těžba byla přerušena politickými událostmi dané doby, o nichž jsme se již zmiňovali (smrt Přemysla Otakara II., správa českého království Otou V. Braniborským), přičemž k jejímu obnovení došlo až ve druhé polovině osmdesátých let 13. století poté, co

³⁷⁸ Tamtéž, str. 170.

³⁷⁹ Tamtéž, str. 169n.

³⁸⁰ Takto líčí události Petr Žitavský ve Zbraslavské kronice. Jak ale upozorňuje Kateřina Charvátová, současná polská historiografie na celou událost nahlíží jiným způsobem – podle polských historiků totiž Václav přicházel na polské území jako panovník zvolený polským sněmem, tedy většinou šlechty. Z tohoto důvodu se s odporem setkával „spíše lokálně.“; Tamtéž, str. 172n.

³⁸¹ Tamtéž, str. 174.

³⁸² Tamtéž, str. 170 – 174; Tamtéž, str. 180.

se podařilo stabilizovat poměry v zemi. Na místě tohoto ve své době nejvýznamnějšího těžebního místa postupně vyrostlo město, které dnes známe pod názvem Kutná Hora. Z podílu královské urbury tak Václav mohl teoreticky získávat finance nejen pro svou politiku. Problém ovšem nastal v okamžiku, kdy se českému králi nedostávalo hotovosti, která byla potřeba pro různé výdaje. Taková situace měla z pohledu krále dvě možná řešení, buď si „*půjčoval peníze pod příslibem jejich zaplacení z dalšího vytěženého kutnohorského stříbra*“,³⁸³ nebo výnosy z urbury pronajímal za poskytnutí finanční hotovosti.³⁸⁴

Podívejme se nyní na události prvních deseti let čtrnáctého století. Pravděpodobně většina historiků zabývajících se obdobím posledních Přemyslovců se shodne, že přelom třináctého a čtrnáctého století představuje pro přemyslovský rod pomyslný politický vrchol. Václavu II. se podařilo dosáhnout titulu polského krále, jak jsme psali výše, a když v roce 1301 vymřela v Uhrách dosavadní dynastie Arpádovců, české diplomacii se podařilo (nutno ovšem podotknout, že na naléhání uherské strany, samotný Václav II. ohledně přijetí uherské koruny váhal³⁸⁵) získat uvolněný uherský trůn pro syna českého krále, budoucího Václava III.³⁸⁶ „*Většina uherských magnátů*“³⁸⁷ totiž odmítla kandidaturu Karla Roberta z Anjou, a jak píše Karel Maráz, „*usilovně hledali jiného kandidáta, v jehož těle by kolovala uherská královská krev*.“³⁸⁸ Václav III. se tak odebral do Uher, kde několik let vládl jako Ladislav V.³⁸⁹

Ambice a především územní zisky českého království ovšem nemohl nechat bez povšimnutí římský král. Albrecht Habsburský sice souhlasil se získáním polských území původně patřících Vladislavu Lokýtkovi,³⁹⁰ nicméně vzhledem k vlastním plánům ve střední Evropě, které by byly významně ohroženy s rostoucí mocí přemyslovského rodu,

³⁸³ Tamtéž, str. 181.

³⁸⁴ Tamtéž, str. 180n.

³⁸⁵ Více viz Tamtéž, str. 189.

³⁸⁶ Tento krok podpořily zasnuby právě Václava III. a uherské princezny Alžběty z roku 1298. Mimo to svou roli sehrály i rodové vazby, a sice to, že Václavova babička (Kunhuta Haličská) pocházela z Arpádovské dynastie. Více k problematice viz JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 249.; Tamtéž, str. 304 – 307.

³⁸⁷ MARÁZ, Karel. *Václav III.: (1289-1306): poslední Přemyslovec na českém trůně*. České Budějovice: Veduta, 2007.; str. 33.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž, str. 35n.; srov. CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 191.

³⁹⁰ Libor Jan připomíná, že důležitou úlohu v tomto kroku sehrála pražská královská diplomacie reprezentovaná osobností Petra z Aspeltu.; JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 277.

nemohl nepodniknout jisté kroky vůči svému švagrovi. Na scéně se zároveň objevil ještě jeden hráč, a to papež Bonifác VIII. Papež totiž Václavovu politiku v podstatě toleroval tak dlouho, dokud českého krále potřeboval jako případného spojence ve svém sporu s římským králem Albrechtem.³⁹¹ Za to od Václava očekával, že přistoupí na dohodu a vzdá se vlády v Uhrách. Jenže když se v roce 1302 ukázalo, že toto očekávání se nenaplní, přistoupil Bonifác k razantnějším krokům. Když do Říma zavítal Václavův vyslanec Oldřich z Paběnic s prosbou o uznání Václava III. (resp. Ladislava V.) uherským králem, papež tuto žádost zamítl s tím, že o tomto problému bude rozhodnuto prostřednictvím soudu. Kromě toho také „*napadl Václavův polský královský titul a zakázal Václavovi II. titul polského krále používat.*“³⁹² Rozdílné mocenské zájmy Albrechta Habsburského a Václava II. i papeže a českého krále tak svedly dohromady oba tehdejší rivaly – římského krále i papeže, což vytvořilo základ pro protipřemyslovské spojení. Prvním významným aktem v tomto ohledu bylo vynesení rozsudku výše zmíněného soudu ve věci uherského panovníka v roce 1303, v němž právoplatným vládcem uherského království prohlásil papež Karla Roberta z Anjou i se všemi důsledky z tohoto prohlášení plynoucími pro Ladislava V.³⁹³

Václav II. se pochopitelně vůči tomuto nově vzniklému spojení snažil bránit a obrátil se proto na francouzského krále Filipa Sličného, neboť ono výše popsané spojení bylo zaměřeno i proti němu. První jednání měl dle Josefa Šusty iniciovat Petr z Aspeltu,³⁹⁴ nicméně podle Libora Jana k samotné dohodě ve smyslu uzavření spojenecké smlouvy nedošlo. K problematice se dochovaly jen dvě listiny (nepočítáme-li zprávu o tomto aktu od Otokara Štýrského³⁹⁵), jak upozorňuje Jan, „*formulářové kusy,*“³⁹⁶ které se navíc „*dochovaly ve formulářové sbírce krále Albrechta.*“³⁹⁷ Vzhledem ke konkrétnímu znění daných listin se Libor Jan domnívá, že se v tomto směru jednalo spíše než o reálné návrhy spojeneckých smluv o „*slohová cvičení kanceláře římského krále*“³⁹⁸ vzniklá na základě

³⁹¹ Více k problematice viz CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 193n.

³⁹² Tamtéž, str. 194.

³⁹³ Tamtéž, str. 196n.

³⁹⁴ Tamtéž, str. 197.

³⁹⁵ Tamtéž.; JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 337.

³⁹⁶ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 337.

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ Tamtéž, str. 339.

„fámy o jednání Čech s Francií.“³⁹⁹ Kateřina Charvátová v tomto směru upozorňuje na to, že vzhledem k charakteru daného pramene nelze s určitostí říct, jestli francouzský král obdržel daný text smlouvy tak, jak jej máme dochovaný, nebo byl text upraven a poslán v jiném znění.⁴⁰⁰ Podstatné je nicméně to, že k uzavření spojení mezi Českým královstvím a Francií nedošlo.⁴⁰¹

Po Bonifácově smrti na podzim roku 1303 se snažil Václav II. se svým švagrem dohodnout a uzavřít mír. Jenže Albrechtovy podmínky vyžadující naprosté pokoření českého krále a postoupení nejen získaného území, ale i výnosy z kutnohorské urburý nebyly pro Václava II. akceptovatelné. Když selhala tato diplomatická cesta, uvalil římský král na Václava říšskou klatbu, a to snad na konci měsíce června roku 1304. V této nelehké situaci hledal český král spojence, což se mu za cenu významných ústupků Askáncům a za cenu slibu sňatku své dcery Anny s Jindřichem Korutanským, synem Menharta II., podařilo. Na svou stranu získal i Ruprechta Nasavského.⁴⁰²

V Polsku zatím Vladislav Lokýtek sbíral síly a vyčkával své příležitosti získat zpátky ztracená území, kromě něj ale už někdy během roku 1302 vrcholí rozkol s Boleslavem Mazovským, Václavovým švagrem, v jehož důsledku snad přichází zpátky do českého království sestra českého krále Kunhuta. Nároky na část polských území ovládaných českým králem vznáší i další polská knížata, jmenovat můžeme Bolka Svídnického, nebo Jindřicha Hlohovského. Možná, že i pod vlivem těchto okolností si v květnu roku 1303 Václav II. vzal za manželku Alžbětu Rejčku, o níž již byla řeč. Se samotnou svatbou byla spojena i Rejččina korunovace českou královnou.⁴⁰³

Zůstaňme na chvíli ještě v roce 1303. Právě tehdy totiž Albrecht Habsburský usiloval o shromáždění dostatečně velkého vojska, s nímž by mohl vytáhnout proti českému králi, přičemž v tomto ohledu mohl slavit úspěch, když se mu podařilo na svou stranu získat dolnobavorské vévody Otu III. a Štěpána. Podpora těchto dvou vévodů představovala pro Václava nebezpečí zejména díky tomu, že jejich vévodství (dnešní Bavorsko) leželo v bezprostředním sousedství Čech. Jenže i v Uhrách nehrála situace Přemyslovcům „do

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 197.

⁴⁰¹ JAN, L., *Král na stříbrném trůnu*, str. 339.; srov. CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 197n.

⁴⁰² Václav, str. 197 – 200.

⁴⁰³ Tamtéž, str. 200 – 203.

karet“, neboť díky posilování strany Anjouovců ztráceli své pozice Přemyslovci. Josef Žemlička píše, že Ladislav V. se v podstatě „stával zajatcem ve svém království.“⁴⁰⁴ Uvědomíme-li si, že mladý Ladislav (Václav) byl v té době jediným dědicem přemyslovských zemí, nepřekvapí nás, že český král musel jednat. Nejspíše se už v té době připravoval na vpád římského krále, proto nepředstavovalo zvláštní obtíž sehnat zkraje léta roku 1304 vojsko a vytáhnout s ním do Uher,⁴⁰⁵ aby podpořil Ladislavovu vládu.⁴⁰⁶ Výsledkem tažení, během něhož pobýval Václav II. v Uhrách asi dva měsíce (hovoří se o tom, že výprava trvala od června do srpna roku 1303⁴⁰⁷) byl nejen návrat Václavova syna, ale také přivezení uherských korunovačních klenotů, což ovšem ve výsledku české věci v Uhrách uškodilo, protože tento akt pobouřil uherské panstvo natolik, že i zbývající podporovatelé přemyslovské vlády přešli na stranu Karla Roberta.⁴⁰⁸

Ani po návratu do českého království nečekaly na Václava II. šťastné chvíle. Albrecht Habsburský společně se svým synem Rudolfem formoval vojsko, s nímž hodlal na Čechy zaútočit hned ze dvou stran, nepočítáme-li útok z Uher, který měl být veden uherským vojskem doplněným o Kumány díky dohodě, kterou s uherskou šlechtou uzavřel Rudolf Habsburský v létě roku 1304. Tažení se ovšem uskutečnilo ve dvou vlnách, část vojska táhnuvši z Rakouska a Uher napadla Moravu. Albrecht s druhou částí vojska, která se sešla v Norimberku, ale do Čech vpadl až o měsíc později, kdy už pomalu nastával podzim. U Českých Budějovic se vojska sloučila a pokračovala do centra Čech. Za českým králem ale stála jeho šlechta a římský král u ní oporu nenalezl. To se stalo zejména díky napadení polských držav ze strany Vladislava Lokýtky vítanou pomocí, neboť s podporou polských oddílů za této situace Václav počítat nemohl. Habsburská vojska plenila střední i jižní Čechy a vyčkávala rozhodující bitvy, ale i Václav vyčkával, čímž donutil římského krále k akci. Albrecht tak vytáhl ke Kutné Hoře s cílem jí dobýt. Díky různým příčinám, mezi něž patřila otrava vody v řece, z níž Albrechtovo vojsko v ležení čerpalo vodu, zpráva o blížícím se vojsku krále Václava i blížící se zima, ale římský král nakonec tažení ukončil a

⁴⁰⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců. Skladba a fungování jejich pozdní monarchie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020., str. 300.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 205.

⁴⁰⁷ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 304.

⁴⁰⁸ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 207.

jeho oddíly začaly ustupovat. Následně v důsledku českých útoků se z ústupu stal úprk, čímž tažení do Čech definitivně skončilo.⁴⁰⁹

Události posledních let českého krále vyčerpaly jak po finanční, tak i po fyzické stránce. V Polsku navíc nabíraly na síle protipřemyslovské nálady, Vladislav Lokýtek ovládl oblast Sandoměřska i část Krakovska. Navzdory tomu se Václavovi podařilo získat na svou stranu oba výše zmíněné bavorské bratry, kterým Albrecht Habsburský nepostoupil slíbenou odměnu za pomoc v tažení, stejně tak se na pražském dvoře objevili korutanští vévodové za účelem definitivního dojednání sňatku s Annou Přemyslovnou. Ačkoliv se mu tak podařilo oslabit Albrechtovu pozici, Václav si nejspíše byl vědom ubývání sil v důsledku nemoci, a tak se snažil co nejvíce ulehčit „*nástup k vládě svému synovi*.“⁴¹⁰ Válka s Albrechtem tak skončila dohodou o uzavření míru, který obsahoval mnohé ústupky římskému králi. Samotné mírové smlouvy se ale Václav už nedožil, protože pozemský svět opustil 21. června roku 1305⁴¹¹ a konečná mírová smlouva byla uzavřena až Václavem III.⁴¹²

Vláda v českém i polském království tak přešla do rukou posledního muže z rodu Přemyslovců, Václava III. Vláda tohoto panovníka bývá spojována s obrazem rozmařilosti a hýření, k němuž měl být podle Josefa Žemličky vychováván ještě za života svého otce díky své pozici jediného mužského potomka, což se následně projevilo i v jeho činech popisovaných kronikáři.⁴¹³ Z pohledu Karla Maráze ale takto panovníkovu osobnost hodnotit nelze, protože pokud by „*skutečně byl Václav III. nezodpovědným floutkem a dobrodruhem, nic by mu nebránilo pustit se do uherského dobrodružství a snažit se vojenskou výpravou vydobýt své postavení zpět (...)*“⁴¹⁴ K tomu, na co Karel Maráz naráží, se dostaneme vzápětí, na tomto místě jen připomeňme to, co je důležité pro naši práci. V souvislosti s hýřivostí a rozmařilostí tohoto mladého vládce bývají připomínány jeho četné dary určitým šlechticům, v našem případě konkrétně Rajmundovi z Lichtenburka. Podle Jana Urbana se jedná o přehánění, ale dary tomuto Lichtenburkovi

⁴⁰⁹ Tamtéž, str. 207 – 210.

⁴¹⁰ Tamtéž, str. 211.

⁴¹¹ Tamtéž, str. 217.

⁴¹² Tamtéž, str. 210nn.

⁴¹³ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 274.

⁴¹⁴ MARÁZ, K., *Václav III.*, str. 49.

nezpochybňuje.⁴¹⁵ Skutečnost byla asi o něco méně „pikantní“, než nám ji popisuje zbraslavský kronikář.⁴¹⁶ Václav III. byl totiž z Uher zvyklý podporovat své stoupence odměnami, aby si udržel jejich přízeň. Stejně pak postupoval i v případě české šlechty, která navíc za mladým králem sama přicházela s výčtem svých zásluh, za které by měla být odměněna.⁴¹⁷

Jak bylo uvedeno výše, poté, co se Václav III. ujal vlády a uzavřel mír s Albrechtem, napjal své síly k obnově přemyslovské moci v Polsku, neboť snažit se o znovuzískání Uher se nejevilo vzhledem k dluhům zanechaných Václavem II. (důvody viz výše) schůdným. Václav III. své kroky v tomto směru podpořil tím, že své nároky na uherský trůn převedl na Otu Bavorského, ale také sňatkem s těšínskou kněžnou Violou, čímž de facto došlo ke zrušení závazků, které měl k Alžbětě Uherské.⁴¹⁸ Své síly se rozhodl napnout na Polsko, kde měl větší naději uspět nad Vladislavem Lokýtkem. Václav III. tak svolal zemskou hotovost s cílem vytáhnout do Polska, přičemž se „*spoléhal na podporu svých pánů*.“⁴¹⁹ Čeští šlechtici ale se svými oddíly na určené místo (tedy do Olomouce⁴²⁰) přijížděli jen neochotně, protože celá vojenská výprava měla značně zasáhnout i do jejich financí. Přesto se Václavovi podařilo vojsko sehnat a vytáhnout na Krakov.⁴²¹ Ačkoliv nemáme zprávy o tom, kdy přesně český král svolal zemskou hotovost, víme, že se české a moravské oddíly měly spojit v červenci roku 1306 v Olomouci. Zde byl český král během čekání na posily 5. srpna 1306 zavražděn útočníkem, jehož identitu dodnes neznáme.⁴²² S tímto panovníkem, jak známo, vymřela dynastie Přemyslovců po meči a nastalo období bojů o uvolněný český trůn.

Ještě před svým odjezdem do Olomouce stihl Václav III. podniknout, alespoň pro nás, dvě zásadní věci. První bylo provdání sestry Anny za Jindřicha Korutanského, k čemuž směřoval už jeho otec Václav II., a druhou pak svěření českého království po dobu Václavovy nepřítomnosti pod správu právě Jindřicha Korutanského. I tento akt povzbudil

⁴¹⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁴¹⁶ O důvodech k tomuto vyjadřování o Václavovi III. ze strany Petra Žitavského viz MARÁZ, K., *Václav III.*, str. 89.

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 275.

⁴¹⁹ Tamtéž, str. 276.

⁴²⁰ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 388.

⁴²¹ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 276n.

⁴²² MARÁZ, K., *Václav III.*, str. 67.

sympatie k tomuto muži v očích mnohých šlechticů (či chceme-li, veřejnosti, jak tuto skupinu nazývá Josef Žemlička).⁴²³ Zapomínat ale nesmíme na ideu kontinuity vládnoucí dynastie, které se Jindřichovi díky sňatku s Annou v podstatě dostávalo (více viz níže).⁴²⁴ S kandidaturou tak na sněmu v srpnu roku 1306 skutečně vystoupil a „z volebních jednání vzešel zprvu vítězně.“⁴²⁵ Jenže, jak píše Kateřina Telnarová, „Habsburkové se o český trůn také ucházeli.“⁴²⁶ Římský král i se svým synem se tak s nastalou situací nechtěli smířit a zahájili ofenzivu.⁴²⁷

Poté, co habsburská vojska překročila hranice království a táhla ku Praze ze dvou směrů, začali čeští šlechtici dosavadního krále Jindřicha pomalu opouštět. Důvod tohoto činu dle našeho názoru trefně popisuje Josef Žemlička, který píše: „*Následovala vyjednávání se šlechtou a měšťanskými vůdci, Habsburkové střídali cukr a bič.*“⁴²⁸ Jinými slovy, v kombinaci s politickým nátlakem, jenž byl spojen s vojenským pobytem habsburských vojsk v zemi, a zavázáním si vlivných šlechtických představitelů⁴²⁹ získal habsburský rod na svou stranu skupinu tehdejších významných šlechticů. Mezi ně můžeme počítat i Rajmunda z Lichtenburka, s nímž podle Jana Urbana Albrecht Habsburský „*počátkem října (1306) u Loun vyjednával*“⁴³⁰ a oba muži dospěli k vzájemné dohodě. S tímto přístupem byl poměrně brzy, a sice v říjnu roku 1306, zvolen českým králem. Jindřich Korutanský i s manželkou Annou spěšně opustil České království a uchýlil se do bezpečí vlastních zemí.⁴³¹

⁴²³ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 405.

⁴²⁴ Kontinuita měla být zajištěna díky privilegiu, jež měl Přemyslu Otakarovi II. vydat Richard Corwalský (viz níže), které ovšem není dochováno. Historikové se k existenci tohoto privilegia staví různě. Jiří Spěváček jej označuje jako „pochybné“, opatrněji se k této otázce staví Josef Žemlička, který jeho existenci explicitně nevyklučuje, ale spíše se přiklání k tomu, že neexistovalo (ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 406). K existenci tohoto privilegia se naopak přiklání Kateřina Telnarová.; SPĚVÁČEK, Jiří. *Jan Lucemburský (a jeho doba 1296 – 1346)*. Praha: Svoboda, 1994., str. 113.; srov. TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 84nn.

⁴²⁵ TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 86.

⁴²⁶ Tamtéž.

⁴²⁷ Tamtéž, str. 83.; Tamtéž, str. 86.; ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 280.

⁴²⁸ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 408.

⁴²⁹ Žemlička v tomto kontextu připomíná, že Rudolf slíbil „*převzít dlužní úvazky svých předchůdců*“, přičemž zejm. Jindřich z Lipé a Hynek z Dubé získali slib splacení dluhů, které v případě obou šlechticů byly vyčísleny na částku okolo 2000 hřiven stříbra. Podle něj ale nebyli sami, kdo podobný slib od Rudolfa Habsburského obdržel.; Tamtéž.

⁴³⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 147.

⁴³¹ ŽEMLIČKA, J. *Konec Přemyslovců*, str. 407n.

Pojem „vláda Rudolfa Habsburského“ často evokuje dvě věci: nepřiměřené šetření a sňatek s vdovou po králi Václavovi II. Sňatkem s Alžbětou Rejčkou získal Rudolf Habsburský naději na Polsko, neboť Alžběta byla jeho dědičkou.⁴³² Kromě toho ale také na základě předvolebních dohod uznal českým pánům práva a výsady, které tito nabyli v době panování posledních přemyslovských králů.⁴³³ Zmínit musíme i skutečnost, že Rudolfův otec Albrecht si velice rychle pojistil České království i pro své další syny (v případě, že by Rudolf zemřel) v roce 1307 tzv. znojenskou dohodou.⁴³⁴ V úvodu odstavce jsme uvedli jako hlavní asociaci s Rudolfovou vládou šetření. Tento aspekt souvisel s velkými dluhy, které zůstaly po Václavu II. a jeho synu Václavu III., přičemž Rudolf musel na splátky také tzv. „někde brát“. Jeho dílčí kroky se ovšem nezamlouvaly všem, neboť zejména královští dodavatelé (hovoří se zejm. o víně, obilí, oleji apod., které nechal český král dovážet výhodněji z Rakous) tímto rozhodnutím přicházeli o zisky.⁴³⁵

Ani Rudolf Habsburský se ovšem netěšil z českého trůnu dlouho. Smrt ho dostihla už v červnu roku následujícího po tom, v němž se stal českým králem, tedy 1307. Stalo se tak na vojenském tažení u jihočeských Horažďovic proti odbojným šlechticům, kteří odmítali uznat jeho volbu a hlásili se „*k nárokům Václavových dcer*.“⁴³⁶ Rudolf zde podlehl nejspíše útlavici a České království tak opět stanulo před volbou nového panovníka.

Česká šlechta stála před složitou otázkou. Nabízeli se totiž hned dva kandidáti, a to nám již známý Jindřich Korutanský, ale také mladší Rudolfův bratr Fridrich Habsburský. Oba muže podporovala jiná skupina českých šlechticů, což vedlo k proslulé politické vraždě Dobeše z Bechyně, straníka habsburské strany, kterou spáchali dva příslušníci lichtenburského rodu. Ona událost bude podrobněji rozebrána níže, nyní se spokojme s konstatováním výsledku těchto dohadů: vítězně z nich vzešel Jindřich Korutanský, který byl zvolen v srpnu roku 1307. Vzhledem k tomu, že se na území českého království nacházel Fridrich Habsburský s vojenskými oddíly a Jindřich Korutanský vlastním vojskem nedisponoval, byl nucen vojenskou podporu shánět jinde. Výsledkem byla dohoda s Eberhardem z Württembergu, který se za odměnu 4000 hřiven měl podílet na ochraně

⁴³² CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 261.

⁴³³ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 280.

⁴³⁴ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 410.

⁴³⁵ Tamtéž, str. 410n.

⁴³⁶ Jednalo se zejm. o Bavora III. ze Strakonice, Viléma Zajíce z Valdeka aj.; Tamtéž, str. 412.

království. Habsburkové se ale nehodlali království vzdát a boje mezi nimi a Jindřichem Korutanským pokračovaly až do roku 1308. Albrechtovi i Fridrichovi se navíc podařilo získat podporu Alžběty Rejčky, o jejíž věnná města se mohli opřít.⁴³⁷

Nové priority pro habsburský rod přinesla tragická událost, která se odehrála v začátku května roku 1308. Tehdy byl totiž zavražděn svým synovcem Janem Albrecht Habsburským. Touto událostí se otevřela cesta k římskému trůnu, který byl v danou chvíli pro Fridricha důležitější, než České království. Z tohoto důvodu tak uzavřel s Jindřichem Korutanským dohodu, v rámci níž se vzájemně „vyrovnali o Čechy a Moravu.“⁴³⁸ Fridrich umožnil Jindřichovi ujmout se vlády v obou zemích království tím, že rezignoval na všechna práva k řečeným zemím a Jindřich se na oplátku mimo jiné zavázal se s Habsburkem finančně vyrovnat. Tato dohoda byla uzavřena v létě roku 1308. Můžeme tak říct, že právě od této doby se Jindřich definitivně „ujal vlády v celých Čechách a na Moravě.“⁴³⁹

Přesto, jak víme, ani Jindřichova vláda v českém království netrvala příliš dlouho. Podle našeho názoru poměrně výstižně vystihuje vládu Jindřicha Korutanského Josef Žemlička, který píše, že „ve snaze vyhovět každému se (vláda) odcizovala všem.“⁴⁴⁰ Mezi šlechtou začaly vznikat různé panské koalice, v jejichž soupeření s „patricijskými špičkami“,⁴⁴¹ stejně jako soupeření mezi sebou, Jindřich „ztrácel orientaci.“⁴⁴² Dalo by se říct, že z tohoto soupeření vyšla nejlépe skupina, která se dokázala dostat do popředí, a Jindřicha podporovala. Nečinila tak ale z ušlechtilých důvodů, jako spíše z důvodu ziskových. Tito šlechtici, k nimž můžeme řadit vedle dalších Ronovců (pánů z Dubé, pánů z Lipé) také Vítkovce, Benešovice, Markvartice nebo Šternberky, totiž za to, že Jindřicha ve vládě „podpírali“ získávali různé výsady, pocty a majetky. Připočteme-li k těmto událostem ještě vzájemné soupeření kutnohorských a pražských patriciů a zděděné královské dluhy, které byly Jindřichovou vládou ve snaze udržet své postavení ještě prohlubovány, můžeme konstatovat, že Jindřichova vláda nebyla v tomto ohledu úplně lehkou záležitostí.⁴⁴³ Vyhrocenost poměrů v českém království ostatně demonstruje událost z 15. 2. 1309, kdy

⁴³⁷ Tamtéž, str. 415 – 418.

⁴³⁸ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 281.

⁴³⁹ Tamtéž.

⁴⁴⁰ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 423.

⁴⁴¹ Tamtéž.

⁴⁴² Tamtéž.

⁴⁴³ Tamtéž, str. 423nn.

německý patriciát zajal několik českých pánů, včetně Rajmunda z Lichtenburka. Jenže králův přístup k vládě nebyl udržitelný dlouhodobě. Zvlášť ve chvíli, kdy už český král neměl z čeho dávat, se začala část českého panstva pít po jiném řešení. Z důvodu obav z „*postupující anarchie v českém království*“⁴⁴⁴ se proti králi obracely i kláštery, a to zejména cisterciácké. Proti Jindřichovi Korutanskému se začala formovat silná opozice hledající jiné řešení.⁴⁴⁵

Důležitou úlohu v onom „novém řešení“ sehrála Eliška Přemyslovna, podle Kateřiny Telnarové nejspíš nespokojená s tím, jakým stylem její švagr vládl. Díky tomu se nebála „*upřednostnit vlastní zájmy a radikální vstup do opozice*.“⁴⁴⁶ První Eliščin krok se v tomto směru měl odehrát v červenci 1309,⁴⁴⁷ kdy se sešla ve „*svatovítské bazilice*“⁴⁴⁸ se zbraslavským opatem Konrádem.⁴⁴⁹ Tato schůzka představovala definitivní spojení Elišky Přemyslovny s protikorutanskými silami, ale také pomyslný bod zlomu, neboť hlavní strůjci hledání nového krále věděli, že s touto Přemyslovnou mohou tzv. „počítat“ v rámci svých plánů, tedy že je ochotna se vdát za jí vybraného muže.⁴⁵⁰ To totiž představovalo jedinou možnou cestu k jejímu „*nástupu na trůn*.“⁴⁵¹

Pro doplnění kontextu předchozích odstavců musíme alespoň stručně nastínit dění v Říši, neboť právě to sehrálo v níže popisovaných událostech klíčovou úlohu. Po smrti Albrechta Habsburského v roce 1308 vyvstala otázka, kdo se stane novým římským králem. Politická situace nebyla zcela nakloněna habsburské straně, jak píše Lenka Bobková, „*vůči Habsburkům panovaly jisté rozpaky*“,“⁴⁵² k tomu se své mocenské ambice snažil prosadit francouzský král Filip IV. Sličný, jenž na post nového římského krále prosazoval „*svého bratra Karla z Valois*.“⁴⁵³ Francouzský král v tomto ohledu doufal při nejmenším v podporu církevních kurfiřtů, jimž „*dopomohl svými intervencemi v Avignonu*

⁴⁴⁴ Tamtéž, str. 427.

⁴⁴⁵ Tamtéž, str. 425nn.

⁴⁴⁶ TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 98.

⁴⁴⁷ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 427.

⁴⁴⁸ KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna. Královna česká*, Praha: Vyšehrad, 2008., str. 25.

⁴⁴⁹ Tamtéž.

⁴⁵⁰ Tamtéž, str. 24nn.; srov. CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 264n.

⁴⁵¹ CHARVÁTOVÁ, K., *Václav II.*, str. 264.

⁴⁵² BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018., str. 37.

⁴⁵³ Tamtéž, str. 38.

*k metropolitnímu stolci.*⁴⁵⁴ Fridrich Habsburský ovšem i tak se svou kandidaturou vystoupil. Filip IV. Sličný se snažil na svou stranu získat také českého krále Jindřicha, jenže ten „*na jeho naléhání nereagoval*“⁴⁵⁵ a podobně si Jindřich Korutanský počínal i v případě Fridricha Habsburského. Váhavě se k otázce francouzského kandidáta stavěl i papež Kliment V. Ačkoliv si nechtěl pohněvat francouzského krále, byl si vědom skutečnosti, že říšská knížata s touto volbou nebudou souhlasit. Filip IV. nakonec ve světle těchto skutečností zaujal „*realistický postoj*“⁴⁵⁶ a souhlasil s výběrem jiného kandidáta na římský trůn, ovšem s tím, že tento kandidát bude přijatelný pro francouzskou korunu. Z vícečetných jednání kurfiřtů⁴⁵⁷ nakonec vzešel nový kandidát, lucemburský hrabě Jindřich.⁴⁵⁸ Volba nového římského krále se uskutečnila ve Frankfurtu nad Mohanem 27. listopadu roku 1308. Počet kurfiřtů při této volbě ale nebyl úplný, neboť k volbě se nedostavil český král. Šest kurfiřtů ale jednomyslně zvolilo novým říšským králem Jindřicha VII.⁴⁵⁹

Lucemburské hrabství, v němž Jindřich VII. vládl před svou volbou a o něž se jako římský král mohl opírat, ale neposkytovalo takovou mocenskou základnu, jakou by Jindřich VII. potřeboval k samostatné politice. Z tohoto důvodu se začal zajímat o možnosti „*získání bohatých Českých zemí.*“⁴⁶⁰ V tomto směru tak chtěl využít pravomoc, jež mu z pozice římského krále náležela, a to prohlásit České země za „*odumřelé říšské léno*“⁴⁶¹ a udělit je příslušníkovi lucemburského rodu.⁴⁶² O Jindřichových plánech se dozvěděla i protikorutanská opozice a její hlavní představitelé „*začali jednat.*“⁴⁶³ Podle Jiřího Spěváčka si opati Heidenreich a Konrád byli vědomi skutečnosti, že nový český král bude muset být schválen římským králem, stejně jako skutečnosti, že podpora římského krále

⁴⁵⁴ Tamtéž.

⁴⁵⁵ Tamtéž.

⁴⁵⁶ Tamtéž.

⁴⁵⁷ Více viz tamtéž.

⁴⁵⁸ Na tomto místě jen krátce připomeňme Jindřichův původ. Tento lucemburský hrabě vládl území, které „*formálně náleželo k říši*“, ale politickými a hospodářskými vazbami byl spojen spíše s Francií. Josef Žemlička v tomto kontextu připomíná Jindřichovy vazby na francouzský dvůr.; ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 282.

⁴⁵⁹ Tamtéž, str. 38 – 41.

⁴⁶⁰ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 282.

⁴⁶¹ Tamtéž.

⁴⁶² Tamtéž.

⁴⁶³ Tamtéž.

bude novému českému králi při nejmenším ku prospěchu. Tyto okolnosti umocnily snahu nalézt vhodného ženicha pro Elišku Přemyslovnu právě v okolí krále Jindřicha VII.⁴⁶⁴

Volba v tomto ohledu padla na Jindřichova syna Jana.⁴⁶⁵ Proběhlo hned několik jednání⁴⁶⁶ mezi českými opozičními vyslanci a Jindřichem VII. První z těchto setkání se odehrálo v létě roku 1309 a uskutečnili jej cisterciáckí opati Konrád Zbraslavský a Heidenreich Sedlecký, které doprovázel Petr Žitavský.⁴⁶⁷ Další schůzka proběhla v Norimberku v lednu roku 1310 a mezi jejími účastníky bychom našli Heidenreicha Sedleckého, který tuto schůzku inicioval, i české šlechtice (jmenovat můžeme Jindřicha z Rožmberka nebo Albrechta ze Žeberka). Po této schůzce vyslal Jindřich VII. do Čech komisi, jejímž úkolem bylo „*prozkoumat skutečný stav věcí*“.⁴⁶⁸ Tato komise ve složení Petra z Aspeltu, Bertholda z Hennebergu a Albrechta z Hohenlohe dle Lenky Bobkové „*splnila poslání*“,⁴⁶⁹ neboť naznačila vládu Jindřicha Korutanského jako neuspokojivou a v rámci vyjednání s některými českými šlechtici (jmenovitě např. s Janem z Vartenberka) jim umožnila přejít na stranu Jindřicha VII. Jindřich Korutanský se s danou situací snažil vyrovnat, „*povolal do Čech některé své věrné z Korutan*“,⁴⁷⁰ o vojenskou pomoc požádal i svého švagra Fridricha Míšeňského. Přítomnost cizích vojsk na území království ovšem Jindřichovi ve výsledku uškodila, protože s těmito kroky nesouhlasila česká šlechta.⁴⁷¹

Žádost o pomoc ze strany českého krále ale nebyla jediným krokem, který Jindřich v této věci podnikl. Jindřich Korutanský s manželkou Annou podle Kateřiny Telnarové věděli o roli Elišky Přemyslovny v opozičních plánech, a tak v lednu roku 1310, „*kdy se lucemburská kandidatura stala reálnou (...) nechala Anna Elišku střežit*“.⁴⁷² Napětí mezi oběma sestrami vyvrcholilo v květnu 1310, kdy Eliška z Pražského hradu v přestrojení uprchla a uchýlila se s pomocí Jana z Vartenberka do Nymburka.⁴⁷³ Důvodem k útěku jí

⁴⁶⁴ SPĚVÁČEK, J., *Jan Lucemburský a jeho doba*, str. 115.

⁴⁶⁵ BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny České IVa (1310 – 1402)*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2003., str. 22.

⁴⁶⁶ Tamtéž, str. 22.

⁴⁶⁷ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 43.

⁴⁶⁸ Tamtéž, str. 48.

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ Tamtéž, str. 49.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 99.

⁴⁷³ V tomto městě měla pobývat až do konce června 1310, kdy ji „*prolucemburská strana přivedla zpět do Prahy*“; BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 49.

měl být Jindřichův a Annin záměr provdat ji za bezvýznamného šlechtice, tuto myšlenku ale „*inicioval zřejmě míšeňský hrabě Fridrich*.“⁴⁷⁴

Nejdůležitější jednání se ovšem odehrálo až v červenci roku 1310 ve Frankfurtu nad Mohanem, kde zasedal říšský sněm. Na říšský sněm se vypravila delegace zahrnující „*jak přední české šlechtice, tak významné patricije z měst Prahy a Kutné Hory*.“⁴⁷⁵ Na tomto sněmu bylo definitivně dosaženo Jindřichova svolení se sňatkem Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského.⁴⁷⁶

Výsledkem tohoto příběhu byla Eliščina svatba s mladým lucemburským hrabětem Janem,⁴⁷⁷ přestože Jindřich dle Petra Žitavského původně prosazoval jako ženicha svého bratra Walrama.⁴⁷⁸ K sňatku došlo prvního dne měsíce září v roce 1310 ve Špýru.⁴⁷⁹ Ani ten ovšem nezaručoval mladému Janovi faktickou moc v českém království, nejdříve si ji totiž musel vydobýt na Jindřichovi Korutanském, který se pochopitelně snažil své postavení ubránit. Navzdory tomu, že ještě před příchodem Jana Lucemburského s vojskem ovládl Kutnou Horu i Prahu, se novému českému králi podařilo Prahu dobýt i za podpory českých šlechticů, již se k novému pánu postupně přidávali.⁴⁸⁰ Díky tomu, že s pomocí českého panstva Jindřich Korutanský počítat nemohl, jak jsme zmínili výše, a placená pomoc ze zahraničí se ukázala být nedostačující, podle Kateřiny Telnarové Jindřich s manželkou Annou „*pochopili, že boj o českou korunu prohrávají*.“⁴⁸¹ Poté, co Jan Lucemburský dobyl Prahu, se tak oba dva při tajném útěku vrátili do Tyrol.⁴⁸²

3.5 Oldřich z Lichtenburka

Třetí ze zmiňovaných bratrů dostal po narození jméno Oldřich. Stejně jako Smil II. se narodil z manželství Smila z Lichtenburka s Alžbětou z Křižanova, a to snad během 50.,

⁴⁷⁴ TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 99.

⁴⁷⁵ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 50.

⁴⁷⁶ Tamtéž, str. 53.

⁴⁷⁷ BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny IVa*, str. 23.

⁴⁷⁸ Lenka Bobková ovšem vidí důvod Jindřichovy opatrnosti v jiných aspektech, které byly spojeny s nestabilní situací v českém království. Českou královskou korunu nicméně podle ní chtěl získat pro syna Jana. Více viz BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 46.

⁴⁷⁹ BOBKOVÁ, L., *Velké dějiny IVa*, str. 23.

⁴⁸⁰ ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 281nn.

⁴⁸¹ TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 100.

⁴⁸² Tamtéž.

nebo na počátku 60. let, jak soudil Jan Urban.⁴⁸³ Problematiku datace manželství Smila a Alžběty jsme již popisovali v předchozích kapitolách, upřesněme proto pouze toto tvrzení podle nových poznatků – počítáme-li, že Smil II. přišel na svět krátce po sňatku svých rodičů, datum narození Oldřicha můžeme klást do druhé poloviny 50. let, nebo na počátek 60. let. Poslední údaj ostatně uvádí i Jan Urban jak v kapitole věnované Smilovým synům,⁴⁸⁴ tak ve svém genealogickém přehledu na konci citované monografie.⁴⁸⁵

Jméno Oldřicha z Lichtenburka můžeme ve větší míře v pramenech doložit zhruba od 90. let 13. století, přesto se na některých více či méně významných (díváme-li se na dané události optikou „hlavních“ politických dějin) událostech podílí mnohem dříve. Oldřichovo jméno můžeme nalézt ve výše zmiňovaném privilegiu vydaném pro město Brod společně se jmény jeho bratrů z roku 1278, poté je nalezneme i v listinách dochovaných z rodových sjezdů ve Žďárském klášteře.⁴⁸⁶ V těchto listinách můžeme nicméně pozorovat především v podstatě neměnné postavení pana Oldřicha, neboť ve všech je připomínám jako bratr Jindřicha či Smila, přičemž se jeho jméno nachází, pravděpodobně díky jeho věku před jménem Rajmundovým. Zajímavou se z našeho pohledu může jevit skutečnost, že v listině, která vznikla na druhém lichtenburském rodovém sjezdu je Oldřichovo jméno mezi svědky zmíněno hned na druhém místě, a to za Bočkem, synem pana Kuny.⁴⁸⁷ Co nám tato skutečnost ukazuje?

Vysvětlení můžeme hledat v „pravidle“, s nímž operujeme při interpretaci jiných listin, a sice se zápisem svědků podle jejich významu. Oldřich z Lichtenburka se tak zřejmě těšil vyššímu postavení než synové pana Vítka ze Švábenic, navzdory tomu, že díky obsahu listiny bychom mohli předpokládat na čelních místech spíše syny paní Anežky. Toto umístění Oldřicha ve svědečné řadě tak může deklarovat význam lichtenburského rodu i v rámci širší rodiny, alespoň co se týče její části, a částečně potvrdit domněnku o důvodu přivešení pečeti k této listině ze strany Smila II.

Vraťme se ale ještě zpátky do 90. let. Tehdy totiž můžeme Oldřicha z Lichtenburka nalézt v družině Mikuláše Opavského, přičemž mohl podle Jana Urbana být přítomen i u popravy

⁴⁸³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123.

⁴⁸⁴ Tamtéž, str. 135.

⁴⁸⁵ Tamtéž, str. 500 – 501.

⁴⁸⁶ Viz RBM II, str. 562 – 563, č. 1305; Tamtéž, str. 603, č. 1404.

⁴⁸⁷ RBM II, str. 603, č. 1404.

pana Záviše z Falkenštejna, stejně jako na již zmiňovaném tažení do jižních Čech.⁴⁸⁸ Jak přesně se k družině opavského vévody Oldřich vlastně dostal, se nejspíše nedozvíme. Roli v tomto ohledu mohl sehrát vliv jeho otce Smila, možná také do jisté míry i běžná praxe. Navzdory jistým neshodám mezi Lichtenburky a Přemyslem Otakarem II., které jsme popisovali výše, bylo běžnou praxí odesílat chlapce ve věku tzv. jinošství⁴⁸⁹ na výchovu ke královskému dvoru, pokud se rodiče nerozhodli vychovávat syna prostřednictvím vychovatele. I když se obě možnosti v realitě doplňovaly a mísily,⁴⁹⁰ nelze vyloučit, že i Oldřich strávil nějaký čas u Přemyslova dvora, na němž se mohl seznámit s budoucím vévodou Mikulášem.⁴⁹¹ Stejně tak se ale v Mikulášově okolí mohl objevit až jako dospělý muž a sám (či z popudu svého staršího bratra Jindřicha) se „přihlásit“ o službu v jeho družině; z hlediska rodových vazeb Lichtenburků (tím máme na mysli manželský svazek Hynka Krušiny a Závišovy dcery) by takový krok mohl deklarovat to, že lichtenburský rod stojí na straně krále Václava II.

V kapitole věnující se Smilovi z Lichtenkurka jsme zmiňovali listinu, na níž Oldřich společně s bratrem získávají do držení dvě vesnice patřící vilémovskému klášteru, z roku 1288.⁴⁹² Tento dokument jakoby předznamenal hlavní sféru působení pana Oldřicha, můžeme říct s krátkým intermezem v zkraje 90. let 13. století, o němž je pojednáno výše. I v dalších listinách zkraje 90. let totiž nalezneme především hospodářské záležitosti zabývající se v jistém smyslu správou majetku.

⁴⁸⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 131.

⁴⁸⁹ DVOŘÁČKOVÁ – MALÁ, D., *Curia ducis*, str. 146.

⁴⁹⁰ Tamtéž, str. 149.

⁴⁹¹ Samozřejmě se jedná jen o spekulaci, neboť písemný doklad k tomuto tvrzení nemáme. Navíc si lze položit otázku, do jaké míry by bylo vůbec pro tyto šlechtické pány, byť nepochybně bohaté a z hlediska urozenosti význačné, skutečně reálné poslat své syny přímo na královský dvůr za účelem výchovy jako takové. Podle Josefa Žemličky totiž pražský dvůr poskytoval „možnost“ výchovy (jistě zde hrály svou roli budoucí politické konexe a nejednalo se tak jen o výchovu ve smyslu osvojení si vhodných mravů) předním evropským rodům – jmenovat můžeme např. Jindřicha Probusa, vratislavského knížete, nebo prince z rodu braniborských Askánců. Na druhou stranu ale víme, že při nejmenším Oldřichův děd Jindřich během svého mládí na královském dvoře pobýval, a to i díky postavení rodu, z něhož pocházel. Nemůžeme tak vyloučit ani možnost, že se poměry za tuto dobu nezměnily a pražský dvůr stále poskytoval možnost výchovy i pro šlechtické syny. Z tohoto hlediska lze tak uvažovat snad o tom, že pokud Oldřich na pražském dvoře pobýval, mohl tvořit součást budoucí Mikulášovy družiny, ale pochopitelně se mu nedostávalo úplně stejné výchovy, jako budoucímu vévodovi. Druhou možnost pak představuje pozdější odchod ke královskému dvoru, čímž by v podstatě navázal na rodovou tradici. Vyloučit ale nemůžeme ani Oldřichův vstup do Mikulášovy družiny bez předchozí vazby na pobyt u královského dvora, která mohla být spojena s rodovou politikou (viz výše); ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 102.; srov. URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 24.

⁴⁹² RBM II, str. 625, č. 1456.

V tomto ohledu můžeme jmenovat především prodej rycht ve vesnicích Jílovec a Drnné v oblasti dnešního Fulneka. Jelikož se o těchto lichtenburských majetcích dozvídáme až díky prodeji rycht, můžeme jen těžko vysvětlovat, kdy přesně ke statkům v této oblasti Lichtenburkové přišli.⁴⁹³ Podle Karla Kuči se mohlo jednat o dar už z doby Přemysla Otakara II., od nějž měli tuto oblast Lichtenburkové obdržet,⁴⁹⁴ Jan Urban se naopak domnívá, že Oldřich z Lichtenburka statky v řečeném území vlastnil v rámci služby u Mikuláše Opavského.⁴⁹⁵ V tomto ohledu se podle nás lze přiklonit spíše k názoru Jana Urbana, protože rychtu v Drnné prodává Oldřich nikoliv samostatně, jako je tomu v případě rychty v Jílovci, ale společně s panem Milíčem z Cítova.⁴⁹⁶ Pokud by tyto statky náležely jen lichtenburskému rodu, bylo by poněkud zvláštní, pokud by se na jejím prodeji podílel i jiný šlechtic. Pro nás je ovšem v tuto chvíli podstatné to, že k oběma prodejům došlo v roce 1293. V případě rychty v Jílovci známe dokonce i datum, a to 26. února.⁴⁹⁷

V prodeji jílovské rychty vystupuje, jak jsme již zmínili, Oldřich samostatně. Rychta byla prodána rychtáři Štědroňovi, a to za 10 hřiven s tím, že řečená rychta i s právy bude „*vlastněná také jeho potomky svobodně*.“⁴⁹⁸ K prodeji rychty náležel také svobodný 6. lán půdy, hospoda a další benefity, např. lovení menší zvěře nebo ryb. Zároveň potvrzuje Štědroňovi i jeho potomkům z každého soudního jednání třetí denár i denáry z přísah.⁴⁹⁹ Svědky na této listině tvoří jak zástupci světské, tak církevní společenské vrstvy, nicméně všem je jim společný geografický prostor – jedná se o zástupce obyvatel z okolí Fulneka. Co je ovšem zajímavé, na prvním místě mezi svědky naležeme Milíče z Cítova, šlechtice, který se v případě listiny prodávající rychtu v Drnné nachází na straně vydavatele listiny po boku pana Oldřicha. Zároveň mezi svědky nalezneme i blíže nespecifikovaného měšťana, a sice jistého Hartmana, který obýval Fulnek.⁵⁰⁰ Tato skutečnost není příliš obvyklá, nicméně ve světle obsahu listiny zřejmě také nevymykající se dobovým zvyklostem.

⁴⁹³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 109.

⁴⁹⁴ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl I., A – G*. Praha: Libri, 1996, str. 855.

⁴⁹⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 110.

⁴⁹⁶ RBM II, str. 702, č. 1636.

⁴⁹⁷ RBM II, str. 690, č. 1606.

⁴⁹⁸ „...suisque posteris possidendos.“; Tamtéž.

⁴⁹⁹ Tamtéž.

⁵⁰⁰ „...Hartmandus, ciuis in Fulnek“; Tamtéž.

V případě druhé listiny deklarující prodej rychty v Děrné můžeme nalézt shodné rysy s výše uvedeným prodejem rychty v Jílovci. I v této listině Oldřich prodává rychtu tamnímu rychtáři jménem Tělman, přičemž k ní náleží další benefity, jako jsou např. „*svobodný mlýn a tři svobodné lány pod jeho radlicí (pluhem), mlynář, řezník, řemeslník a švec, ... vlastní svobodný rybolov, lovení malé zvěře a zajatého ptactva, ...*“,⁵⁰¹ přičemž formulace těchto výhod jsou velmi podobné těm z první listiny. Stejně jako v případě prodeje rychty v Jílovci pak nalezneme podmínku ze strany Oldřicha, aby se rychtář i jeho potomci dvakrát ročně hlásili svému pánovi a odevzdali mu při té příležitosti půl hřivny (myšleno nejspíše ze zpoplatněných právních či soudních úkonů), a to ve svátek sv. Havla a ve svátek sv. Valpurgy, resp. apoštolů Filipa a Jakuba,⁵⁰² tedy v říjnu a květnu, resp. dubnu, což ve své podstatě zohledňuje rozčlenění vnímání světa z pohledu středověkého člověka na období letní a zimní zemědělského cyklu.⁵⁰³ V této listině ale na rozdíl od rychty v Jílovci vystupuje i Milíč z Citova, jak jsme již zmínili. Můžeme si položit otázku, v jakém přesně „právním“ vztahu k řečené rychtě byl, tedy jinými slovy jaké právo měl zasahovat do případného prodeje ze strany Oldřicha. V listině se přímo dočteme, „*že já, řečený Oldřich, pán z Lichtenburku, v jednom s panem Milíčem z Citova rychtu v Děrné prodáváme našemu rychtáři Tělmanovi...*“,⁵⁰⁴ což naznačuje dohodu mezi oběma muži. Ovšem na základě výše zmíněné části listiny lze soudit, že rychta patřila jen Oldřichovi (v případě odvodu dávek se mluví o pánu v jednotném čísle), a také Milíče z Citova v první (výše) citované listině z února 1293 nalezneme mezi svědky, přitom jak jsme upozornili, práva k oběma rychtám i větší část formulací je shodná, proto můžeme usuzovat, že listinu vydal jeden člověk. Přítomnost tohoto šlechtice tak můžeme interpretovat spíše tak, že než aby řečenou rychtu i s právy s ní souvisejícími vlastnil, poskytl Oldřichovi jistou záštitu do budoucna, tedy zabezpečil svým jménem obsah listiny tak, aby jeho potomci nemohli toto rozhodnutí zpochybňovat. Zajímavým se z tohoto hlediska jeví to, že v případě první

⁵⁰¹ „...*molendium liberum et tres laneos liberos sub aratrum eius, pistorem, carnificem, fabrum et sutorem; (...) plenam libertatem piscandi, venandi minores feras et volatilia capiendi, (...)*“; RBM II, str. 702, č. 1636.

⁵⁰² Tamtéž; srov. RBM II, str. 690, č. 1606.

⁵⁰³ V tomto členění vycházíme z poznatků Jana Klápštěho, podle nějž byl svět středověkým člověkem rozčleněn na dvě období, která s sebou nesla různé povinnosti, ať už se týkaly práce či odvádění dávek. Tyto povinnosti byly obvykle spjaty se svatohavelskými (podzimní období) a svatojiřskými (jarní období) svátky.; KLÁPŠTĚ, Jan. *Svatý Havel stojí za to, jaké bude příští léto*. in: NODL, Martin, SOMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014., str. 31.

⁵⁰⁴ „*ego dictus Vlricus, dominus de Luhtenburch, vna cum d. Milischone de Cethau iudicium tale in Thyerna vendidimus iudici nostro Tyelmanno...*“; RBM II, str. 702, č. 1636.

zmiňované listiny vystupuje Oldřich sám za sebe. Tato skutečnost by mohla na první pohled ukazovat na to, že rychta v Děrné byla výnosnější, a proto bylo potřeba toto rozhodnutí zabezpečit tak, aby nemohlo být v budoucích časech napadnuto. Na druhou stranu ale rychta v Děrné oproti rychtě v Jílovci neoplývá výrazně větším množstvím privilegií, navíc výnosy pro Oldřicha z obou jsou stejné. Jisté vodítko v této situaci pro nás představuje datum vydání listin. Zatímco v případě rychty v Děrné známe jen rok vydání (1293), v případě rychty v Jílovci i konkrétní den, jak jsme psali výše. Budeme-li vycházet z řazení listin v Regestech, můžeme se domnívat, že listina k prodeji rychty v Děrné byla vystavena později, tudíž se po prodeji rychty v Jílovci mohl vyskytnout nějaký problém, rozpor, který „donutil“ Oldřicha k jednání popsanému výše. Tuto tezi ale vzhledem k absenci přímého důkazu nelze brát bez pochyb jako fakt, neboť k jejímu potvrzení či vyvrácení bychom potřebovali spolehlivě znát konkrétní datum vydání listiny k prodeji v Děrné.

Možná nás napadne otázka, proč se vlastně Oldřich zbavoval rodového majetku? Lichtenburkové představovali i v 90. letech 13. století stále bohatý rod, tak proč se raději své dominium nesnažili rozšiřovat? Odpověď na tyto otázky nám poskytne především kapitola věnující se Rajmundovi z Lichtenburka, ale kromě jeho osoby na nutnost získávat peníze odprodejem získaného majetku měla vliv ještě jiná skutečnost. V 90. letech se totiž na Havlíčkobrodsku, páteční oblasti lichtenburských držav, začalo těžit menší množství stříbra než dříve, a to navzdory tomu, že se stále nacházely nové žíly. Problém spočíval ve dvou věcech. Jednak nově objevovaná ložiska „ležela příliš na povrchu,⁵⁰⁵“ jednak se objevilo nové velké naleziště stříbra, a to u Kutné hory, kam odcházela za lepšími výdělky hornická pracovní síla. Ačkoliv se tak i v oblasti Havlíčkova Brodu stále těžilo a lichtenburský rod měl z těžby určité příjmy, výnosy z těžby postupně klesaly,⁵⁰⁶ a tak bylo nutné snažit se zaopatřit i jiným způsobem. Jak se s touto situací snažili Lichtenburkové vypořádat, uvidíme později.

V souvislosti s rodovým majetkem považujeme na tomto místě za nutné zmínit ještě jednu skutečnost, která také přispěla k dalšímu vývoji dějin tohoto rodu a kterou jsme zatím jen

⁵⁰⁵ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 38.

⁵⁰⁶ Navzdory této skutečnosti nicméně těžba stříbra probíhala až do 20. let 14. století, byť se měnila ložiska.; Tamtéž, str. 37n.

zevrubně nastínili. Jak uvidíme ještě později, určitá soudržnost v lichtenburském rodě panovala i po smrti nejstaršího z bratrů Jindřicha. Bylo by ovšem mylné domnívat se, že i po jeho skonu zůstal majetek v nedílu a byl spravován jen jedním člověkem. Naopak došlo k rozdělování majetku mezi Jindřichovy potomky a jeho mladší bratry Oldřicha a Rajmunda. Výše jsme uvedli, že Jindřichův syn Hynek Krušina i jeho mladší bratři (Václav, Smil, Čeněk) získali žlebské panství a hrad Ronovec. K němu jim ovšem náležela i polovina města Brodu a také staré rodové statky v oblasti Poohří. Oldřich z Lichtenburka po Jindřichově smrti zdědil hrad Lichtenburk a také město Chotěboř,⁵⁰⁷ která v tomto období spadala pod správu řečeného hradu. K Lichnici náležely ještě vsi Protivany, Míčov, Rudov, Jetonice a Podhradí.⁵⁰⁸ Rajmundovi pak připadlo tzv. smrdovské zboží, vesnice Střítež a druhá polovina města Brod.⁵⁰⁹

Rozdělení lichtenburské domény v kombinaci se zmenšujícími se výnosy z těžby stříbrné rudy i s nákladným způsobem života nejmladšího z bratrů Rajmunda (více viz níže) vedlo ke konci 13. století k oslabování „*hospodářského postavení rodu*“,“⁵¹⁰ s čímž se příslušníci rodu museli vypořádat. Jak upozorňuje Urban, jednou z cest byla kolonizace úrodnějších úseků jejich panství,⁵¹¹ která jim mohla přinést nové výnosy. V případě Oldřicha je v tomto kontextu nutné zmínit založení města Ronova,⁵¹² ke kterému došlo v roce 1307. Podle Jana Urbana se jednalo o „*asi největší kolonizační podnik od dob Smilových...Lokátorem nového založení byl rychtář z (Bílého) Podolí Gotfrid, jenž přivedl osadníky a vyměřil jim 39 lánů nedaleko farní vsi Protivan, ze kterých byl předepsán roční úrok 1 ½ hřivny*.“⁵¹³ Obyvatelé nově osazeného města, vzniklého na zeleném drnu, disponovali různými právy a výsadami, např. „*mohli držet bezplatně pivovary, pekárny, zahrady a rovněž obdrželi právo svobodného rybolovu na řece Doubravě*.“⁵¹⁴

Oldřich z Lichtenburka se ovšem neangažoval jen v hospodářských záležitostech, jak by se možná mohlo zdát z předchozích odstavců. Jméno tohoto pána z Lichtenburka můžeme

⁵⁰⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 134.

⁵⁰⁸ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 44nn.

⁵⁰⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 134.

⁵¹⁰ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 51.

⁵¹¹ Tamtéž.

⁵¹² Dnes Ronov nad Doubravou mezi městy Čáslav a Třemošnice.

⁵¹³ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 46.

⁵¹⁴ Tamtéž, str. 46n.

nalézt také v listinách, které se týkají politických záležitostí. Jako nejvýznamnější pro zkoumání přínosu, či chceme-li důležitosti pana Oldřicha pro Jindřicha Korutanského, se jeví listiny, v nichž vystupuje sám za sebe. Takových listin je ale poskrovnu, neboť na velké části dostupných listin vystupuje se svým bratrem Rajmundem, nebo se alespoň účastní záležitostí, které se k Rajmundovi vztahují. Tento fakt můžeme vysvětlit dvěma příčinami. První je, že oba bratři k sobě měli blízko, vzájemně se podporovali a jednali v souladu, tedy Oldřich byl ochoten se za bratra zaručit v otázkách jeho dluhů, nebo mu jinak pomoci. Vzhledem k tomu, že po smrti Jindřicha z Lichtenburka došlo k rozdělení rodového majetku, jak jsme upozorňovali výše, a lichtenburské državy tak již nebyly spravovány v nedílu, může tato skutečnost do jisté míry vypovídat o vzájemném vztahu obou bratrů. Zdá se tak, že pokrevní pouto mezi nimi, lze je nazvat vhodnějším zobecněným výrazem jako příbuzenství, hrálo v lichtenburském rodě celkem podstatnou roli. Dokladem pro toto tvrzení ostatně může být i spolupráce se severočeskými větvemi rodu, tedy zejména s pány z Lipé a Dubé, o níž bude ještě řeč. Druhou příčinu pak můžeme spatřovat i v postavení Rajmunda u královského dvora. Díky jeho působení v úřadu moravského hejtmána⁵¹⁵ a později i v úřadu podkomořího, který zastával za posledních Přemyslovců (a také za Jindřicha Korutanského)⁵¹⁶ na jejich dvoře, získal Oldřich ve svém bratrovi dobrého ochránce a podporu. Opět se tak ukazuje určitá výhodná vzájemná spolupráce.

Než se přesuneme k Oldřichovu samostatnému politickému působení, zastavme se ještě na chvíli u událostí, které v tomto hospodářském směru oba bratry spojovaly. Vzhledem k tomu, že se obsah daných listin více či méně dotýká i Oldřicha z Lichtenburka, dovolíme si listiny představit už na tomto místě se snahou brát zřetel právě na osobu pana Oldřicha. Listiny, jejichž obsah se ze zkoumaného hospodářského hlediska vztahuje více k Rajmundovi, prozatím ponecháme stranou a budou více rozebrány v následující kapitole.

První listinou, která mapuje tyto hospodářské vztahy, je listina z 22. ledna 1303, v níž Rajmund z Lichtenburka prodává vesnici s názvem Dlouhá ves⁵¹⁷ sedleckému opatu a také

⁵¹⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 143.

⁵¹⁶ Tamtéž, str. 145n.

⁵¹⁷ Tato vesnice se nachází poblíž Havlíčkova Brodu, viz příloha č. 3.

abatyši konventu Údolí Panny Marie.⁵¹⁸ V listině se dozvídáme, že o prodeji řečené vsi „*jsme se usnesli s bratrem naším Oldřichem, stejně jako s ostatními věrnými přáteli,*“⁵¹⁹ což může vypovídat o dvou skutečnostech. Jednak tato formulace může ukazovat na vztah mezi oběma bratry, o němž jsme se zmiňovali výše, jednak v ní lze nalézt vodítko k majetkovým poměrům panujícím v lichtenburském rodě po smrti Jindřicha z Lichtenburka. Jan Urban totiž ve své monografii uvádí ohledně rozdělení rodového majetku, že: „*Jak vlastně vypadalo, můžeme usuzovat z predikátů, užívaných jednotlivými příslušníky rodu v následujícím čtvrtstoletí, z různých drobných zmínek a indicií a také z analogií, ovšem jedná se o velice hrubý a dost nejistý odhad.*“⁵²⁰ Během prvních deseti let 14. století také proběhly četné změny v držbě majetku deklarované výměnami, prodeji, koupěmi apod.,⁵²¹ proto lze jen těžko usuzovat, které konkrétní oblasti vlastnil daný příslušník rodu. V tomto případě ale lze jistě vodítko objevit, a to citovanou větou. Jak jsme naznačili, Rajmund se mohl s bratrem a svými přáteli o prodeji poradit ve smyslu stanovení nejvýhodnějšího prodeje, nicméně taková situace by se pravděpodobně nedostala do samotné listiny, neboť by ohrozila „slovo“ samotného Rajmunda. Druhou možnost pak představuje skutečnost, že řečená vesnice byla buď ve společném držení Rajmunda a Oldřicha, případně i nejmenovaných přátel, kterými mohli být vzdálenější příbuzní (např. synovci), nebo v držení Rajmunda samotného, ale byla v jistém smyslu chápána jako společný majetek celého rodu, o jehož případném prodeji by měli rozhodovat všichni jeho příslušníci. To se nám ovšem nejvíce jeví pravděpodobné, neboť víme, že po smrti Jindřicha z Lichtenburku majetek nebyl spravován v nedílu a těžko si lze představit, že by si jednotliví příslušníci rodu nechali do správy svých statků mluvit od ostatních příbuzných. Jako nejpravděpodobnější možnost se nám tak jeví skutečnost, že o danou vesnici, která byla ve vlastnictví Rajmunda, mohl projevit zájem i některý z příbuzných a na základě této dohody, kterou zaštitil i Rajmundův bratr Oldřich svým jménem (čímž se Rajmund zároveň pojistil proti případným sporům ohledně oprávněnosti prodeje v budoucnu), byla tímto způsobem deklarována neměnnost rozhodnutí a také to, že

⁵¹⁸ „...*Vallis s. Mariae*“, RBM II, str. 839, č. 1949.; Jedná se o pohledský klášter cisterciáček., CHARVÁTOVÁ, K., *Dějiny cisterckého řádu II*, str. 338.

⁵¹⁹ „*quod nos communi habito consilio fratris nostris Vlrici, ac aliorum fidelium amicorum...*“; RBM II, str. 839, č. 1949.

⁵²⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 134.

⁵²¹ Tamtéž, str. 135.

s prodejem souhlasil i blízký příbuzný, jenž se tak v podstatě vzdal nároků na tuto vesnici. V tentýž den byla vydána ještě jedna listina stejného znění i složení a posloupnosti svědků, která se ovšem týkala vesnice Bartoušov.⁵²²

Další listina pochází sice z téhož roku jako předchozí, ale byla vydána až těsně před Vánoci, a to 21. prosince. Vydána byla oběma bratry společně a týká se založení špitálu pro chudé při žďárském klášteře.⁵²³ Dar je dle dikce listiny směřován k opatu tohoto konventu jménem Arnold. K tomu, aby mohl špitál finančně dobře fungovat, darují oba bratři vesnici Heinrichsdorf⁵²⁴ „*k podpoře se všemi příslušenstvími a zisky svými, a to poli, loukami, pastvinami a horami, ve kterých jednou stříbrné doly budou vykopány, ale které nemají žádný název, a vesnici a hory se všemi právy.*“⁵²⁵ Povinnost akceptovat tento dar navíc bratři přenáší i na své potomky. Kromě uvedeného darují klášteru také část podílu z mýtného, které se vybíralo v Chotěboři.⁵²⁶ Na základě znění listiny se může zdát, že dar byl vskutku velkorysý, alespoň co se týče možných nalezišť stříbra v okolí Heinrichsdorfu, neboť se lze vzhledem k lokalizaci řečené vesnice celkem oprávněně domnívat, že se nějaká žíla objeví. Jenže tato představa není tak jednoduchá. Již jsme uvedli, že od 90. let 13. století začala stagnace těžby stříbrné rudy a ta pokračovala až do století 14., tedy do doby, v níž byla vydána tato listina. V tomto směru se tak spíše zdá, že se opět ukázala určitá prozíravost lichtenburských bratrů – jako zkušení hospodáři pravděpodobně předpokládali, že možnost nálezů rudy už je velmi malá, a tak se daného kousku území v podstatě elegantně zbavili, za což nejspíše získali společenskou prestiž jako podporovatelé zbožných úmyslů. Zároveň mohla ale případná těžba představovat pro klášter danajský dar, neboť by nejspíše bylo nezbytné najmout zkušené horníky, kteří by rudu těžili, a je otázka, zda by se v takovém případě vzhledem k celkové situaci, již jsme nastínili výše, tento podnik klášteru vůbec vyplatil. Nepřímou podporu pro toto tvrzení nám poskytuje i Žďárská kronika, v níž v pasáži, která je věnována opatu Arnoldovi,

⁵²² RBM II, str. 838, č. 1948.

⁵²³ RBM II, str. 855, č. 1984.

⁵²⁴ Jedná se o vesnici Počátky poblíž Chotěboře, její založení je podle Urbana spjato na základě původního názvu buď s Jindřichem z Lichtenburka, nebo už s jeho otcem Smilem, který řečenou vesnici pojmenoval na počest svého otce Jindřicha.; URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 45.

⁵²⁵ „*in subsidium cum omnibus attinenciis, et prouentibus suis, videlicet agris, pratis, pascuis et monte, in quo olim minere argenti defosse sunt, seu quoniam nomine censeantur, ac ipsam villam et montem cum omni iure (...)*“; RBM II, str. 855, č. 1984.

⁵²⁶ Tamtéž.

nenajdeme o tomto daru ani o výstavbě špitálu (nezahrneme-li jej pod dřevěná stavení, o nichž autor mluví)⁵²⁷ ani zmínku. Jindřich Řezbář si naopak posteskuje, že „*jestliže naživu bude a nadále zůstane tady* (Arnold), *učiní pro klášter víc, neb odvahy má dost i síly, kdyby jen také měl i peněz co nejvíce k tomu, anebo alespoň stříbra, když už by nehledal zlato.*“⁵²⁸ Zdá se, že autor Žďárské kroniky tento dar ze strany Lichtenburků nevnímal jako zcela zásadní a naopak viděl úskalí v nedostatku hotovosti.

Následující listina vydaná 17. ledna 1308 v Praze je co do svého obsahu vcelku skoupá na informace. Jedná se totiž o krátké potvrzení toho, že Jindřich z Lipé a Oldřich z Lichtenburka ručí Rajmundovi z Lichtenburka za jeho půjčku ve výši 200 hřiven, které si Rajmund půjčil od sedleckého kláštera. Za tuto půjčku dává Rajmund klášteru do zástavy vesnice Dlouhou Ves a Bartoušov.⁵²⁹ Jinými slovy se Jindřich z Lipé a Oldřich z Lichtenburka zaručují za důchody plynoucí z těchto vsí za půjčku, kterou s daným klášterem uzavřel Rajmund z Lichtenburka. Přesto je i tato krátká zpráva důležitá, dokládá totiž to, na co jsme narazili již v předchozích řádcích. Jindřich z Lipé se rovněž počítá k rodu Ronovců, dokonce byl Rajmundovým synovcem,⁵³⁰ a na tomto zaručení se tak podíleli i vzdálenější příbuzní lichtenburských bratrů. Můžeme si položit otázku, proč se za Rajmunda zaručil zrovna Jindřich z Lipé. Odpověď se snad skrývá u obou aktérů potvrzení. Víme, že se v tomto případě nejednalo o první listinu, na níž figuroval vedle svého bratra pan Oldřich. V podstatě společně prodali už několik vsí, Oldřich se zaručil svým majetkem za bratra – ale nemuselo to stačit, ani Oldřichův majetek nemusel sám o sobě pokrývat záruku za Rajmundovy půjčky. Možná z tohoto důvodu se Rajmund obrátil i na svého příbuzného z rozrodu žitavských Ronovců.

Jedna z posledních listin, na níž figurují oba lichtenburští bratři, pochází z 8. května 1308 a byla vydána v Praze. V této listině Rajmund zastavuje sedleckému klášteru své statky.⁵³¹ Řečenými „statky“ jsou míněny konkrétní vesnice Jeníkov, Bartoušov, Dlouhá ves,

⁵²⁷ „*On však zvonici novou dal zhotovit, opravit studnu, rybník zřizuje též a klášterní kuchyni Arnold, některá stavení pak dal ze dřeva postavit tady.*“; ŘEZBÁŘ, J., *Žďárská kronika*, str. 75.

⁵²⁸ Tamtéž.

⁵²⁹ RBM II, str. 934, č. 2165.

⁵³⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 110.

⁵³¹ RBM II, str. 939, č. 2176.

Hochtanov, Smilov, Bergmaistersdorf a Květov, které Rajmund zastavuje sedleckému opatu (resp. klášteru) za půjčku 600 hřiven stříbra. Jejich splatnost je listinou stanovena na den sv. Jiří „*budoucích časů*“⁵³² s tím, že závazky na sebe v případě potřeby převezme Oldřich z Lichtenburka.⁵³³ Opět se tak potvrzuje skutečnost, která byla řečena výše o spolupráci lichtenburských bratrů.

Poslední listina, v níž se vyskytují jména obou bratrů, byla vydána 17. června 1308 v Kutné Hoře Jindřichem Korutanským a svým charakterem se od předchozích poněkud odlišuje. Z obsahu této listiny se dozvídáme, že český král Jindřich Korutanský postupuje Rajmundovi z Lichtenburka částku 9042 hřiven a také jeden podíl na urbuře z těžby v Kutné Hoře.⁵³⁴ Soustředíme se nyní na to, jak v této listině vystupuje Oldřich. Jindřich Korutanský postupuje Rajmundovi z Lichtenburka poměrně nezanedbatelnou částku (ponechme nyní stranou skutečnost, zda si to mohl dovolit, nebo se jednalo spíše o gesto), ale zároveň se zavazuje, že v případě Rajmundovy smrti tento závazek ze strany krále přejde na jeho bratra Oldřicha, případně Jindřicha z Lipé, nebo Rajmundova potomka-nástupce.⁵³⁵ Vysvětlení této situace z pohledu Jana Urbana se budeme věnovat níže, nicméně je podle nás podstatné zaměřit se na postavení Oldřicha z Lichtenburka. Právě on je totiž ve zmíněném závazku jmenován na prvním místě, tedy první v pořadí na jeho splnění. Mohlo se tak jednat o jistou satisfakci ze strany Rajmunda za ručení při jeho půjčkách. Tomu by napovídalo i sekundární postavení Jindřicha z Lipé v této situaci, neboť právě on byl v době vydání této listiny novým podkomořím,⁵³⁶ a tak, jak ostatně píše i Urban, do této věci zasahoval.⁵³⁷ Mohl se tak dostat před Oldřicha a pojistit si nemalé výnosy v případě Rajmundovy smrti, ale k tomu nedošlo. Zda za tímto krokem lze tušit Rajmundův vliv a vzájemné bratrské vztahy, nebo nejbližší rodové vazby, nejspíš zůstane zahaleno rouškou tajemství.

⁵³² „...*proximo venturum*...“; Tamtéž.

⁵³³ Tamtéž.

⁵³⁴ RBM II, str. 939 – 940, č. 2178, str. 939.

⁵³⁵ Tamtéž., str. 940.

⁵³⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁵³⁷ Tamtéž.

Oldřich z Lichtenburka se ale neangažoval jen v oblasti hospodářské, ani pouze neručil svému bratrovi v rámci finančních půjček, nýbrž se uplatňoval i v politickém životě. Pokud jsme vzpomněli jeho účast v družině Mikuláše Opavského z kraje 90. let, musíme upozornit také na Oldřichovu přítomnost u dvora českého krále Václava II. v roce 1297. Tehdy se totiž Oldřich, nutno dodat, že se svým mladším bratrem i dalšími příbuznými, účastnil stvrzení toho, že Albert ze Žeberka vrací českému králi hrad a město Tachov. Řečený šlechtic, svými slovy, „vyhlašuje“⁵³⁸, že k uvedenému majetku „*nemá žádné právo, ale že nejjasnějšímu svému pánovi Václavovi, králi Čech etc. a jeho předkům, králům Čech, plným právem patřily a také patří.*“⁵³⁹ Hradu i města se zřiká i za své potomky, což mají potvrdit (ručit za toho prohlášení) i přítomní svědci. Bratry Oldřicha a Rajmunda v listině nalezneme až na 9. místě za královskými úředníky (Meinherem, míšeňským purkrabím a Albertem z Lišnice, bratrem Alberta ze Žeberka⁵⁴⁰), prostředníkem dohody Jindřichem z Plavna a např. příbuznými Ronovci Hynkem z Přibyslavi, Hynkem z Dubé a jeho bratrem Albertem z Frýdlantu.⁵⁴¹ Jak je patrné, Oldřich společně s Rajmundem se zjevně nepočítali k elitní špičce tehdejší šlechty, jak o tom svědčí jejich postavení ve svědečné řadě této listiny, ale domníváme se, že lze říct, že k ní měli pomalu nakročeno. Jejich jména se sice vyskytují za mocnějšími příbuznými, ale skutečnost, že relativně krátce po smrti hlavy této rodové větve Jindřicha z Lichtenburka se oba bratři vyskytují u královského dvora, naznačuje kontinuitu lichtenburské rodové politiky.

Z roku 1302, konkrétně 1. srpna, ve svátek sv. Petra v řetězech,⁵⁴² pak pochází velmi krátký zápis dokládající fakt, že Oldřich z Lichtenburka společně se svým synovcem Václavem ze Žleb a Hrabíšem z Paběnic potvrzují, že byli svědky sepsání listu blíže neurčeného obsahu, jehož autorem byl opat sedleckého kláštera Heidenreich, a který je datován k dvanáctému březnu roku 1302. Ačkoliv z tohoto krátkého zápisu nezískáme dostatek informací, něco z něj přeci jen vyčíst můžeme. Předně je to informace, že Oldřich z Lichtenburka se osobně znal s opatem Heidenreichem, což není natolik s podivem, uvážíme-li, že sedleckému klášteru dlužil jeho mladší bratr nemalé částky a Oldřich mu

⁵³⁸ „*Profiteor*“, RBM II, str. 751, č. 1750.

⁵³⁹ „*...me nullum jus habuisse vel habere, sed ad serenissimum dominum meum Wenceslaum, regem Boemiae etc., et progenitores ejus, reges Boemiae, pleno jure pertinuisse et etiam pertinere.*“; Tamtéž.

⁵⁴⁰ RBM II, str. 1340.

⁵⁴¹ RBM II, str. 751, č. 1750.

⁵⁴² RBM II, str. 833, č. 1934.

v mnoha transakcích ručil, jak jsme ukázali výše. Důležitější ale je, že zprostředkování této známosti, resp. setkání, nezáviselo jen a pouze na Rajmundovi, ale ze zápisu je zřejmé, že Oldřich z Lichtenburka při nejmenším v jednom (dochovaném) případě jednal s opatem i sám za sebe. Samozřejmě je otázkou, o čem přesně vypovídal list, jehož vznik svým svědectvím uvedení muži potvrzovali, vzhledem ke složení svědků se mohlo jednat o nějakou Rajmundovu půjčku – ovšem pak by bylo s podivem, že by se zde nevyskytlo jeho jméno. Považujeme za vhodné upozornit také na pořadí svědků, neboť jsme je výše zaznamenali tak, jak jsou uvedena v příslušné listině. Z tohoto složení je patrné, že nejvýznamnější pozici z přítomných šlechticů zastával právě pan Oldřich, a to nejen v rámci svého rodu (Václav ze Žleb byl synem Jindřicha z Lichtenburka), ale i před třetím přítomným šlechticem, Hraběm z Paběnic.

Významněji se z politického hlediska ovšem Oldřich z Lichtenburka zapsal do dějin až po smrti posledního českého krále z rodu Přemyslovců Václava III., a činil tak v podstatě až do období nástupu Lucemburků na český trůn. Události, které po řečeném násilném aktu nastaly, jsme popisovali výše. Podívejme se však nyní na prameny vztahující se přímo k osobě pana Oldřicha, které hovoří o jeho činech v tomto období.

Patrně nejznámější, nebo snad nejproslulejší zpráva dokládající Oldřichovu účast v rámci výše zmíněných událostí je obsažena ve Zbraslavské kronice. Autor této části (či chceme-li pasáže)⁵⁴³ kroniky, Petr Žitavský, líčí událost, která se odehrála v létě roku 1307. Po nečekané smrti Rudolfa Habsburského se v rámci nové kandidatury objevily nároky na český trůn hned dvou rodů, a to Habsburků a Menhartovců. Nutné je ovšem dodat, že dle líčení Zbraslavské kroniky byla Jindřichova kandidatura podpořena vůlí části české šlechty a některých měšťanů, kteří vyslali k Jindřichu Korutanskému poselstvo s žádostí o to, aby se ujal českého trůnu.⁵⁴⁴ V rámci těchto bojů o uprázdněný trůn se velmi angažovala česká šlechta rozdělená do dvou skupin, kdy cílem každé z nich bylo prosadit svého kandidáta. Oldřich z Lichtenburka společně se svými ronovskými příbuznými podporoval kandidaturu

⁵⁴³ ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 8.

⁵⁴⁴ Otázkou je, nakolik tato zpráva učinila Jindřicha Korutanského šťastným, protože Kateřina Telnarová upozorňuje na vévodovu obezřetnost (Telnarová píše přesně „počáteční váhání“), která se projevila před přijetím výzvy k zisku královské koruny.; TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 86.; srov. ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 155.

Jindřicha Korutanského.⁵⁴⁵ Jaké důvody k tomuto kroku Oldřicha mohly vést, rozebereme později. V tuto chvíli je totiž důležitější to, co se odehrálo na volebním sněmu v červenci roku 1307.

Jak jsme uvedli výše, české panstvo bylo rozděleno na dvě skupiny, z nichž každá stranila jednomu z kandidátů. Příznivci habsburské volby se snažili prosadit dodržení znojenských úmluv (viz výše), proti čemuž vystupovali straníci volby korutanské. Dejme nyní slovo zbraslavskému kronikáři, který celou událost poměrně věcně líčí: „*Nelíbila se taková řeč v očích mnohých jiných, kteří obraceli svůj hlas jen na Jindřicha, vévodu korutanského. A tak jednoho dne, když se všichni starší sešli v domě biskupově v Praze k rozmluvě a na poradu, hle, Ulman, řečený z Lichtenburka, a Heiman, řečený Krušina, vnikli s některými jinými ozbrojenou mocí do komnaty a po boku pana Jana, pražského biskupa, hned v tu chvíli ostrým meče zabili pana Tobiáše z Bechyně pro přízeň a povýšení vévody korutanského.*“⁵⁴⁶ Co vedlo pána z Lichtenburka k tomuto činu, zůstává nevyjasněné. Např. Josef Šusta se odvolává na to, že oba zmínění Lichtenburkové měli nutit prohabsburské straníky k tomu, „*aby se pánové konečně prohlásili pro Jindřicha Korutanského,*“⁵⁴⁷ přičemž v pozadí za tímto činem vidí i osobní důvody.⁵⁴⁸ Jan Urban ovšem toto Šustovo hodnocení koriguje a upozorňuje na to, že i Lichtenburkové se Závišova pádu aktivně účastnili (vzpomeňme Oldřichovu účast v družině Mikuláše Opavského uvedenou výše). Vycházejí ze Zbraslavské kroniky vidí za tímto činem spíše dopředu naplánovaný násilný akt, který měl vést k dosažení konkrétních politických cílů.⁵⁴⁹

Důvody, pro které se Oldřich z Lichtenburka dopustil tohoto činu (pokud tím, kdo pozvedl meč a zasadil smrtelnou ránu, nebyl Hynek Krušina – Petr Žitavský samotného aktéra blíže nespecifikuje) zůstanou nejspíše zahaleny rouškou tajemství. Přesto si ve světle výše uvedeného dovolíme připojit malou domněnku. V odborné literatuře se můžeme setkat

⁵⁴⁵ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 137.

⁵⁴⁶ ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 155.

⁵⁴⁷ ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 721.

⁵⁴⁸ Konkrétně se mělo jednat o popravu Záviše z Falkenštejna, který byl tchánem Hynka Krušiny z Lichtenburka, a na jehož pádu se podílel právě Tobiáš z Bechyně. Toto Šustovo tvrzení ale vyvrátil Jan Urban (viz výše); Tamtéž, str. 722.

⁵⁴⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 138.

s připomínkami a úvahami nad tzv. privilegiem Richarda Cornwalského,⁵⁵⁰ které od něj měl získat Přemysl Otakar II. a které zaručovalo v případě vymření mužských potomků dědičné nároky Přemyslovnám, a to obdobně jako tzv. Privilegium minus.⁵⁵¹ Přijmeme-li tezi o existenci tohoto privilegia, lze podle nás v případě motivu k výše uvedenému činu Oldřicha z Lichtenburka uvažovat i o jeho politickém přesvědčení ve smyslu inklinace k přemyslovskému rodu. V první kapitole této práce jsme pracovali s rodovou pověstí a jejím významem pro obnovení důvěry mezi Jindřichem Korutanským a Lichtenburky. Jenže ona pověst nemusela být směřodátná jen pro Jindřicha Korutanského, ale i pro samotné příslušníky lichtenburského rodu, v tomto případě konkrétně Oldřicha, a to jako připomínka skutečnosti, že stát na straně přemyslovského rodu se Lichtenburkům vyplácí. Jan Urban ostatně pracuje ve své monografii s informací, že Oldřich se do politických bojů více zapojil právě po vymření Přemyslovců, do té doby podle něj žil „*život venkovského velkostatkáře*.“⁵⁵² Pokud tak činil, nejspíše si uvědomoval, komu za rodové statky vděčí (tímto máme na mysli jeho předky, kteří je dokázali získat na základě služby panovníkovi). V kombinaci s touto představou a případnou znalostí rodové pověsti by nás nepřekvapilo, kdyby stál „věrně“ po boku Jindřicha Korutanského, v němž na základě výše uvedeného privilegia mohl spatřovat legitimního pokračovatele přemyslovského rodu, který měl o uvolněný trůn zájem.⁵⁵³ Tato myšlenka by mohla vysvětlovat i skutečnost, že Oldřich z Lichtenburka byl příznivcem Jindřicha Korutanského navzdory tomu, že za svou podporu nezískal žádné větší hmotné odměny.⁵⁵⁴ Druhým a méně vznešeným motivem tohoto činu mohla být snaha dokázat Jindřichovi svou loajalitu, neboť jak víme, v pohnutých dobách po vraždě Václava III. se Oldřich i s bratrem od Jindřicha nakrátko odklonili a jejich pečeti se objevily na listině potvrzující Oldřichovi, ale i dalším významným českým šlechticům určité výsady jakožto výsledek jednání mezi nimi a Albrechtem Habsburským. Pokud chtěl

⁵⁵⁰ Např. ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 697; VANÍČEK, V., *Velké dějiny III*, str. 483.; TELNAROVÁ, K., *Anna, královna česká*, str. 84n.; Nejnověji ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 406.

⁵⁵¹ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 406.

⁵⁵² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 136.

⁵⁵³ Manžel Markéty, nejmladší dcery Václava II. a Guty Habsburské, Boleslav Lehnicko – Vratislavský nároky nevznesl, navíc Jindřich Korutanský měl v tomto ohledu větší šanci uspět, protože jej Václav III. před svým odjezdem do Polska pověřil správou země po dobu své nepřítomnosti.; ŽEMLIČKA, J., *Století posledních Přemyslovců*, str. 265.; Tamtéž, str. 280.

⁵⁵⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 138.

Oldřich přesvědčit Jindřicha o tom, že bude věrně hájit jeho zájmy, výraznější čin si pravděpodobně vybrat nemohl.

Ať Oldřich skutečně věřil v nároky korutanského vévody na český trůn, nebo se pouze snažil získat z přízně nového krále pro svůj rod či osobu nějaké výhody, jisté je, že královo okolí neopustil. Už na konci srpna roku 1307, tedy velmi krátce po událostech popsáných výše, se ocitá Oldřich z Lichtenburka mezi pány, kteří ručí novému českému králi Jindřichovi za to, že zaplatí „čtyři tisíce stříbrných hřiven pražských denárů pražské váhy“⁵⁵⁵ panu Eberhardu z Wirtenberka za poskytnutí vojenské pomoci (jednalo se o poskytnutí ozbrojenců pro případ dalšího vpádu vojska Albrechta Habsburského do Čech⁵⁵⁶). Na prvním místě v této listině figuruje Rajmund z Lichtenburka (důvod bude uveden níže) a hned za ním jeho starší bratr Oldřich. Po nich následují další páni, mezi nimi další příslušníci rodu Ronovců (dle pořadí v listině: Jindřich z Lipé, Jan z Vartenberka, Půta, syn Hynka z Dubé, Vilém z Valdeka).⁵⁵⁷ Umístění pana Oldřicha si v tomto směru můžeme vysvětlit buď tak, že se jako bratr vydavatele listiny posunul na čelní místo před ostatní šlechtice právě z důvodu blízkého příbuzenského vztahu s Rajmundem, který v této době zastával významný úřad královského podkomořího,⁵⁵⁸ nebo tak, že se sám snažil deklarovat loajalitu korutanskému vévodovi, jak jsme psali výše. Vzhledem ke zvyklostem při zápisu svědků se kloníme k první možnosti, a sice, že se Oldřichovo jméno na předním místě ocitlo především kvůli bratrovi. Stejně tak ale mohlo toto umístění vyjadřovat i postavení, jemuž se Oldřich těšil v rámci této skupiny šlechticů.

Důvodem k odmítnutí myšlenky o vyjádření loajality novému králi není pouze zvyklost při zápisu svědků. Na konci listiny se totiž dozvídáme poměrně pozoruhodnou věc, a to, že pokud král nebude kvůli nějaké překážce schopen uvedeným šlechticům peníze zaplatit, budou řečení obléhat Prahu tak dlouho, dokud Jindřich Korutanský slíbené peníze nezaplatí.⁵⁵⁹ Tato dikce se může zdát být poměrně výhružnou, nicméně díky absenci

⁵⁵⁵ „...quatuor milia marc. gr. den. prag. ad pondus pragense...“; RBM II, str. 921, č. 2138.

⁵⁵⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 149.

⁵⁵⁷ RBM II, str. 921, č. 2138.

⁵⁵⁸ V úřadu písemně doložen od roku 1306; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁵⁵⁹ „Et si forte ipse d. rex aliquo impedimento occupatus in aliquo dictorum terminorum non solvet dicto comiti pecuniam, quam solvere promisit, tunc nos civitatem Pragensem tenebimur ingredi et ibi iacere nomine obstagii nec exire abinde, quousque prefato comiti dicta pecunia fuerit persoluta.“; RBM II, str. 921, č. 2138.

konkrétního data, do kdy má král dlužné peníze splatit, podle nás spíše ilustruje hranice, které se daní šlechtici vůči Jindřichovi Korutanskému už od začátku snažili vymezit – jakoby se snažili dát najevo, že jejich pomoc není zadarmo a budou od svého krále vyžadovat splnění závazku. Díky tomu, že v případě Oldřicha z Lichtenburka nedošlo k odměnění statky za jeho loajalitu, je na pováženou, nakolik byla tato „výhrůžka“ míněna skutečně vážně, obzvlášť když se Jindřich Korutanský některým z řečených šlechticů v jistém smyslu (tj. pod určitým nátlakem v situaci, kdy si uvědomoval nutnost podpory českých šlechticů) dokázal odměnit i jinak, jak jsme viděli výše v případě darování části výnosu z kutnohorské urbury Rajmundovi z Lichtenburka.

Další listinou, v níž Oldřich vystupuje s podporou Jindřicha Korutanského, je listina z 13. září roku 1307. Na základě jejího znění míšeňský markrabě Fridrich „*bere na vědomí, že vznešený a vynikající, pán a bratr náš⁵⁶⁰ řečený Jindřich, český a polský král, korutanský vévoda a vévoda tyrolský, vznešenému a úžasnému muži, Jindřichovi z Rožmberka, nejvyššímu komořimu českého království, svůj hrad Zvíkov se všemi svými právy a příslušenstvím veškerým, a jedním dvorem, který se běžně nazývá Záhoř, dal (do) vlastnictví.*“⁵⁶¹ Kromě toho se Fridrich odvolává na to, že během války mezi ním a Jindřichem nabyl korutanský vévoda zisky na Fridrichově zboží, a tak se Jindřich zavazuje tuto věc urovnat. Vyrovnání má přijít na svátek sv. Jiří, přičemž Oldřich z Lichtenburka se svým slovem zavazuje, že řečeného bude dosaženo.⁵⁶² Jak je zřejmé, Oldřich se v blízkosti Jindřicha Korutanského pohyboval i po jeho zvolení a byl přítomen jednání nejen mezi českým králem a představiteli šlechty, jejímž výsledkem bylo právě darování hradu Zvíkova, ale i jednání s míšeňským a rakouským vévodou Fridrichem navzdory tomu, že u královského dvora nezastával žádný významný úřad. Přesto bylo jeho slovo dostačující k tomu, aby i s jeho „pomocí“ bylo dosaženo dohody. Tato skutečnost podle nás může vypovídat o vzájemném vztahu obou mužů, o němž jsme se zmiňovali již v předešlých odstavcích. Pokud by totiž Jindřich Korutanský Oldřichovi z Lichtenburka nedůvěřoval, pravděpodobně by se v jeho okolí vyskytoval jiný šlechtic – a to i z rodu Ronovců, protože

⁵⁶⁰ Pravděpodobně myšleno v přeneseném slova smyslu, nikoliv pokrevně.

⁵⁶¹ „*quod magnificus princeps, d. et sororius noster dilectus, Heinricus, Bohemie et Polonie rex, Karinthie dux et comes Thirolis, nobili et famoso viro, Heinricho de Rosenberg, summo regni Bohemie camerario, castrum suum Clingenberga cum suis iuribus et pertinentiis vniuersis, et unam curiam, que in vulgari vocatur Zahors, dedit – possidendum (...)*“; RBM II, str. 924, č. 2145.

⁵⁶² Tamtéž.

tento rod Jindřich Korutanský pro své panování potřeboval. Proč potřeboval zrovna Ronovce, potažmo Lichtenburky, bude vysvětleno v poslední kapitole.

Už o dva roky později a to v roce 1309 ale najdeme Oldřichovo jméno v listině jeho příbuzného Vítka ze Švábenic. Díky obsahu listiny se dozvídáme, že Vítek daroval zderazskému klášteru dvě vsi: „*že my Vítek ze Švábenic nebo Heřmanic naše dvě vesnice svobodné (...) u Vysokého Mýta položeného, a to Zalsí a Sloupnici, s platy, příjmy, výhodami a právy všemi – proboštovi, konventu kláštera zderazského a jeho nástupcům, pro naši šťastnou vzpomínku předků založeného, nyní dáváme.*“⁵⁶³ K této listině přivěsili pečeti tehdejší významní muži království, zmínit můžeme např. Jindřicha z Rožmberka, komorníka, Jindřicha z Lipé, podkomořího, Oldřich z Říčan, zemský soudce, nebo Hynek z Dubé, pražský purkrabí. Mohlo by se zdát, že toto darování nabylo velkého významu vzhledem k majitelům přivěšených pečeti, nicméně díky tomu, že listina byla vydána v Praze, složení svědků nemusí být tolik překvapující. Je možné, že byla vydána v rámci jiných jednání, která pán ze Švábenic v Praze měl. Pro nás je ovšem podstatné umístění Oldřichova jména ve výčtu svědků. Jméno pána z Lichtenburka se nachází sice až na šestém místě, nicméně následuje po mužích, kteří zastávali významné úřady na pražském královském dvoře, a před ním se nachází jen jedno jiné jméno, a to Jana z Vartenberka. Oldřichovo postavení ve svědečné řadě tak můžeme interpretovat tak, že se pán z Lichtenburka i v této době řadil k mocným mužům království, neboť se jeho jméno nachází v podstatě hned za královskými úředníky.

Poslední listinu ve sledovaném období představuje dokument z 28. července roku 1310. Listina byla vydaná v Kutné Hoře a Oldřich z Lichtenburka se svým synem Jindřichem slibují věrnost Jindřichu Korutanskému: „*pánu našemu, panu Jindřichovi, králi českému a polskému, trvale věrni budeme a v naší věrnosti i službách nikdy neustoupíme...*“⁵⁶⁴ Listinu doprovází další výčet toho, co Oldřich se svým synem dodrží – např. že budou při

⁵⁶³ „*quod nos Witko de Schwabenicz siue Hermanicz nostras villas duas liberas (...), circa Altam Mutham sitas, scilicet Zalsie et Slupec, cum censibus, redditibus, utilitatibus et iuribus universis preposito, conventui et eorum successoribus monasterii Zderasiensis, per nostros felices recordacionis progenitores fundati, nunc dedimus (...)*“; RBM II, str. 952, č. 2190.

⁵⁶⁴ „*d. nostro, d. Henrico, Boemie et Pol. regi, perpetuo fideles erimus et ab ipso nostris fidelitatibus et serviciis nunquam recedemus...*“; RBM II, str. 967, č. 2230.

králi stát v případě povstání, že se budou snažit přesvědčit ostatní pány k tomu, aby se přidali na stranu Jindřicha Korutanského atd. Důležitější pasáží listiny je ale ta, v níž se Oldřich se svým synem zřikají slibovaného v případě, že se bude jednat o jejich přátele.⁵⁶⁵ Do tohoto pojmu pravděpodobně zahrnují i svou bližší a vzdálenější rodinu,⁵⁶⁶ protože jak upozorňuje Jan Urban, v určitém okamžiku na lucemburskou stranu přeběhli Oldřichovi příbuzní, a to jak bratr Rajmund, tak i Hynek Krušina z Lichtenburka nebo Jindřich z Lipé. Podle Urbana se tím pomoc Oldřicha z Lichtenburka v praktickém důsledku vyrušila a ze strany Oldřicha se tak jednalo spíše o jisté gesto.⁵⁶⁷ Zdá se, že tato informace poněkud nabourává naši tezi týkající se přesvědčení pána z Lichtenburka o pomoci Jindřichovi Korutanskému, ale domníváme se, že tak jasná celá problematika není. Obsah listiny totiž můžeme ve světle zjištěných poznatků interpretovat i tak, že pan Oldřich zkrátka nechtěl jít proti svým příbuzným, i když měl na celou věc jiný pohled, než oni. Pokud by tak činil z pouhé vypočítavosti, což se ostatně jako vysvětlení nabízí také,⁵⁶⁸ nejspíš by (v jistém smyslu) tolik neriskoval a přešel na lucemburskou stranu spolu s ostatními. Už skutečnost, že se na stranu Jana Lucemburského postavili přední muži království, mezi něž stále ještě patřil Rajmund z Lichtenburka a především Jindřich z Lipé, napovídá spíše rozdílnému pohledu a snad i výkladu nastalé situace z hlediska Oldřicha na jedné straně a jeho příbuzných na straně druhé. Ostatně, Oldřichovi tento slib přinesl nepříjemnosti, kdy ho od závažnějšího trestu uchránil právě vliv jeho mocnějších příbuzných. Zdá se navíc, že právě jim, a to zejména Jindřichovi z Lipé, byl Oldřich nejvíce zavázán, což se projevilo v posledních letech jeho života podporou ambicí pána z Lipé. Samozřejmě to nedělal zcela nezištně, a tak se snad díky tomuto „ronovskému předákovi“⁵⁶⁹ ocitl ve výnosném úřadě

⁵⁶⁵ Tamtéž.

⁵⁶⁶ Mezi svědky nalezneme sice i další Lichtenburky, jmenovat můžeme (dle pořadí v listině) Václava ze Žleb, Čenka z Ronovce, nebo jeho bratra Zdeslava ze Šternberka („*Czencho de Sumerburch, fr. suus Sdeslaus de Sterenberch*“), nicméně významná jména rodu Ronovců mezi svědky chybí, viz výše.; RBM II, str. 967, č. 2230.

⁵⁶⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 139.

⁵⁶⁸ Ať už by se jednalo o vypočítavost osobní (tedy vyhlídku toho, že od Jindřicha Korutanského za svou pomoc konečně dostane odměnu), nebo o rodovou politiku, kdy chtěli Lichtenburkové, potažmo Ronovci, mít na obou stranách své zástupce, aby si tak mohli pojistit beztravnost jak při „vítězství“ Jindřicha Korutanského, tak Jana Lucemburského, neboť se za sebe v případě potřeby mohli jednotliví členové zaručit. Na druhou stranu ale nemohli zcela spoléhat na to, že král bude toto „zaučení se“ brát vážně a bude mu důvěřovat. Z tohoto důvodu se tak toto vysvětlení jeví spíše nepravděpodobné, protože přináší pro rod velký risk.

⁵⁶⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 139.

pražského purkrabího, v němž se v roce 1313 společně s dalšími významnými pány zaručil králi Janovi za Arkleba z Boskovic.⁵⁷⁰ Vztahy mezi Oldřichem a Janem se tak snad do jisté míry ustálily, navzdory výše zmíněné přísaze Jindřichu Korutanskému.

Z nově nabytého úřadu se ovšem Oldřich z Lichtenburka zřejmě příliš dlouho netěšil. Díky tomu, že jeho jméno se z pramenů vytrácí v roce 1313, lze dovodit, že někdy během této doby zemřel. Jak jsme se snažili naznačit v předchozích řádcích a odstavcích, na základě dostupných pramenů se domníváme, že právě tento syn Smila z Lichtenburka svým způsobem ze všech bratrů nejvíce tíhl k Jindřichu Korutanskému a snad po vzoru svého děda, otce a v podstatě i nejstaršího bratra zachovával rodové tradice a žil v přesvědčení, že loajalita k vládnoucímu panovníkovi se rodu vyplácí. Jestli toto můžeme říct i o posledním z lichtenburských bratrů, Rajmundovi, uvidíme v následující kapitole.

3.6 Rajmund z Lichtenburka

Čtenář této práce se jistě na základě předchozích řádků snadno dovítí, že Rajmund z Lichtenburka přišel na svět jako poslední syn Smila z Lichtenburka, a to někdy v průběhu 60. let 13. století.⁵⁷¹ Než se však dostaneme k pramenným podkladům, které nám přibližují Rajmundův život a jeho činy, dejme slovo Janu Urbanovi v teorii o tom, jak Smilův nejmladší syn strávil své dětství.

Podle Jana Urbana totiž můžeme Rajmundovo narození klást do období kolem roku 1265. Z předchozích odstavců víme, že Smil z Lichtenburka skonal někdy během roku 1269, tudíž v době, kdy byl Rajmund malý chlapec. Díky Rajmundově zálibě v minessangu a dvorské poezii se Urban v případě otázky Rajmundova dětství domnívá, že jej buď strávil s matkou Alžbětou, jejímž druhým manželem byl moravský šlechtic (a žila proto na Moravě), nebo že jej starší bratři dali na výchovu k některému dvoru, snad k rakouskému.⁵⁷² V tomto ohledu se následně kloní k druhé variantě. Ačkoliv se jedná o drobnost, neboť podstatnější je právě ona Rajmundova budoucí kulturní záliba, podle nás

⁵⁷⁰ O prohrěšku tohoto moravského pána se zmiňuje Zbraslavská kronika: „*Neboť povstali někteří ničemní mužové, nad jiné zločinnější, kteří dříve páchali přemnoho loupeží na Moravě, a jedním z nich byl Fridrich z Linavy, Artleb řečený z Boskovic, a jeho bratr Jimram se svými společníky. Tito upustili načas ze strachu před králem od obvyklého loupežení, ale nyní se z touhy po cizím majetku vrátili k lupičství jako pes k zvracení svému*“. ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 234.

⁵⁷¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123.

⁵⁷² Tamtéž, str. 140.

nemůžeme vyloučit ani skutečnost, že s matkou alespoň po nějaký čas zůstal. Opuštění matčiny blízkosti v takto raném věku by totiž odporovalo tehdejšímu zvyklostem,⁵⁷³ a pokud žila Alžběta na Moravě, nelze vyloučit blízký vliv (jak z hlediska vzdálenosti, tak společenských kontaktů) právě rakouského prostředí, jež mohlo malého Rajmunda ovlivnit. V této souvislosti bychom neměli zapomínat ani na Alžbětinu matku Sibylu, jež pocházela z cizího prostředí a především byla jako dvorní dáma královny Kunhuty obeznámena s dvorskou a rytířskou kulturou. Nemůžeme proto vyloučit ani fakt, že i v její domácnosti měl tento fenomén určité zastoupení, přičemž jej mohla později Alžběta přenášet na své děti.

Buď jak buď, první výskyt Rajmundova jména zachycujeme v pramenech v 70. letech 13. století, a to v roce 1278 v souvislosti s výše zmiňovaným privilegiem pro město Havlíčkův Brod. V tomto případě šlo „*totiž o tak důležitý právní akt, že při jeho vzniku nemohl být opomenut žádný ze spoludědiců rodového majetku, byť by se jednalo o nezletilé jinochy (při nejmenším v případě nejmladšího Rajmunda)*“.⁵⁷⁴ Důležitost tohoto privilegia spočívala jednak v určité prestiži pro lichtenburký rod, neboť z hlediska práva se vydáním tohoto aktu hierarchické postavení města „*začalo blížit postavení královských měst*“,⁵⁷⁵ jednak bylo podstatné pro samotné měšťany, aby se na listině vyskytovala jména všech potenciálních dědiců, a to z toho důvodu, aby později nemohla být tato práva nikým zpochybněna, protože společný výskyt jmen demonstroval jednotu představitelů rodu. Další záznamy spatřujeme v listinách z 80. let 13. století, zejm. v listinách vzniknuvších v rámci rodových sjezdů ve Žďárském klášteře (z let 1283 a 1287),⁵⁷⁶ ale také v listině, v níž Jindřich z Lichtenburka uděluje vesnici Macourov rychtáři Wertherovi z roku 1289.⁵⁷⁷ Ve všech těchto dokumentech vystupuje Rajmund v pozici svědka, přičemž se jeho jméno vyskytuje za dalšími ronovskými příbuznými (nejčastěji je nalezneme společně s bratrem Oldřichem), v případě poslední řečené listiny se nachází na třetí pozici, a to za Jindřichovým synem Hynkem Krušinou a Častolovem z Borové. Shrneme-li Rajmundův

⁵⁷³ Více k problematice viz DVOŘÁČKOVÁ – MALÁ, D., *Curia ducis*, str. 146nn.

⁵⁷⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123.

⁵⁷⁵ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 40.

⁵⁷⁶ Konkrétně RBM II, str. 562 – 563, č. 1305 a RBM II, str. 603, č. 1404.

⁵⁷⁷ Konkrétně RBM II, str. 637 – 638, č. 1476.

výskyt v pramenech v 80. letech, můžeme konstatovat, že v rámci lichtenburského rodu nezastával nijak výsadní postavení, neboť bývá jmenován až za ostatními příbuznými.

Zajímavějším se z tohoto hlediska pro nás jeví rok 1297, kdy v listině z 28. srpna, v níž Albert z Žeberka vrací králi Václavovi II. hrad Tachov, nalezneme důkaz o tom, že se Rajmund vyskytoval u královského dvora.⁵⁷⁸ Mezi tímto a posledním výskytem Rajmunda z Lichtenburka v listinách, o němž jsme se zmínili, uplynulo téměř deset let. Během této doby o řečeném šlechtici nemáme žádné zprávy, Jan Urban se proto domnívá, že tento čas mohl trávit na cestách, nebo pobývat v cizině.⁵⁷⁹ Domněnku nelze pro absenci pramenů ani potvrdit, ale ani vyvrátit.

Rajmund z Lichtenburka se každopádně nejpozději po smrti nejstaršího bratra Jindřicha pohyboval u královského dvora. V souvislosti s výskytem Rajmunda z Lichtenburka u dvora Václava II. nemůžeme nezmínit způsob trávení volného času, který oba dva muže spojoval, a to výše zmiňovanou zálibu ve dvorské poezii a minesangu. Možná díky této společné zábavě král Václav o Rajmundovi tzv. „věděl“, Rajmund mu byl snad i sympatický a král na něj pak pamatoval v okamžicích, kdy se na některého z šlechticů potřeboval spolehnout. Každopádně se jednalo o skutečnost, díky níž měli oba muži společné téma k hovoru. Ostatně, podobně jako král Václav, i Rajmund poskytoval finanční podporu minesangerům na Václavově dvoře, což dokládá skladba Heinricha von Freiberga.⁵⁸⁰

Ať už roli v Rajmundově, dnešními slovy bychom mohli říct „povýšení“, sehrála jeho záliba v rytířské a dvorské poezii, nebo ji sehrály jiné kvality, jisté je, že nejpozději v dalším roce (1298) svěřil král Václav II. Rajmundovi úřad moravského hejtmána. Doklad k tomuto kariérnímu vzestupu pána z Lichtenburka tvoří i listina z 28. října téhož roku vydaná v Brně. Z jejího znění se dozvídáme, že Rajmund z Lichtenburka rozhodl spor mezi klášterem v Zábrdovicích a Vilémem z Dambořic, který se týkal hranic ve vesnici Kamenec,⁵⁸¹ podle Josefa Žemličky dnes již zaniklé.⁵⁸² O samotném sporu ve své

⁵⁷⁸ RBM II, str. 751, č. 1750.; více k obsahu listiny viz výše.

⁵⁷⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 141.

⁵⁸⁰ Tamtéž, str. 142.

⁵⁸¹ RBM II, str. 781 – 782, č. 1820.

⁵⁸² ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 161.

monografii píše, že celý akt probíhal dle tehdejších zvyklostí ve spolupráci se svědky, konkrétně tedy, že: „*Nechybělo svědectví hodnověrných a pod přísahu vzatých „starých“ mužů ze sousedství...*“⁵⁸³ Na základě nového vyorání brázdy a stanovení hraničních předmětů (hraničníků) byl spor ukončen.⁵⁸⁴ Oběma stranám sporu je nadto listinou uloženo uhradit pokutu ve výši 60 hřiven, pokud stanovenou dohodu nebudou dodržovat.⁵⁸⁵ Pro naše účely je ovšem listina zajímavá ještě z jednoho důvodu. Rajmund z Lichtenburka zde totiž nejen vystupuje v hodnosti moravského hejtmana,⁵⁸⁶ ale také uvádí za svým přídomkem „z Lichtenburka“ i přídomek „z Bítova.“⁵⁸⁷ Víme, že král Václav II. zastavil tomuto Lichtenburkovi hrad Bítov, podle soudu Jana Urbana proto, aby jej více spojil s oblastí Moravy a především si pojistil to, že v případě potřeby bude Rajmund bránit tuto oblast před případnou násilnou hrozbou z Rakouska.⁵⁸⁸ Rajmundovo „*připoutání k Moravě*“,⁵⁸⁹ jak o něm píše Urban, mohl podpořit i ryze praktický důvod. Pokud měl Rajmund spravovat oblast Moravy z pozice moravského hejtmana, jistě potřeboval v této oblasti vlastní zázemí. V kombinaci s případnou obranou této jižní hranice království se tak zástava hradu Bítova mohla králi Václavovi jevit jako dobrá volba. Pozoruhodné ale na celé věci je, že ačkoliv měl Rajmund hrad „pouze“ v zástavě (prozatím, ale nepředbíhejme událostem), už se po něm psal. Tato skutečnost by totiž mohla částečně vypovídat o jeho osobnosti. Ačkoliv byli Lichtenburkové jedním z předních rodů českého království této doby, vlastnictví hradu Bítova vzhledem k jeho starobylosti a především k tomu, že se jednalo o „*správní centrum tzv. bítovské župy*“⁵⁹⁰ mohlo představovat v jistém smyslu společenský postup. Tím, že se Rajmund z Lichtenburka nechával psát po obou místech, tak v podstatě demonstroval nejen svůj původ, ale i nově nabytou moc a prestiž. Vrátime-li se k osobnosti tohoto Smilova syna, můžeme říct, že užití obou přídomků by v daném kontextu prezentovalo jeho touhu po hmotném úspěchu i jisté prestiži, ovšem s tím, že si tuto prestižní pozici vybudoval sám díky svým schopnostem – jakoby stavěl na roveň svůj

⁵⁸³ Tamtéž.

⁵⁸⁴ Tamtéž.

⁵⁸⁵ „- *sub pena XL marcarum nobis irremissibiliter et statim soluendarum, que pars nostram determinationem seu decisionem in premissis violaret.*“; RBM II, str. 781 – 782, č. 1820, str. 782.

⁵⁸⁶ Tamtéž, str. 781.

⁵⁸⁷ Tamtéž.

⁵⁸⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 143.

⁵⁸⁹ Tamtéž.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

původ (z Lichtenburka) i to, co sám dokázal získat (z Bítova). Tato domněnka je ovšem pouze naší interpretací a je otázkou, jestli tuto problematiku vnímal samotný aktér našich myšlenek stejně.

Ačkoliv nevíme, jak dlouhou dobu Rajmund v úřadu moravského hejtmána setrval, zástavu hradu Bítova si tento pán z Lichtenburka podržel. Předpoklady k tomu, aby mu držba zůstala, byly podle Urbana nasnadě: král Václav II. v situaci, kdy se vztahy s Habsburky (resp. švagrem Albrechtem) zhoršovaly a projevovalo se „*stále zjevnější nepřátelství*“⁵⁹¹ z jejich strany, potřeboval mít u rakouských hranic spolehlivého a schopného obránce, kterým Rajmund z Lichtenburka zřejmě byl. Kromě toho českého krále, jak jsme již poznamenali, zaměstnávala na konci 13. století a posléze na počátku století 14. snaha o získání polské a později také uherské koruny, a tak s výplatou zastaveného hradu nespíchal. Protože však bylo nutné bránit moravskou hranici, dle Jana Urbana se Rajmund z Lichtenburka nezúčastnil ani „*podzimních bojů za vpádu krále Albrechta, ani obléhání Kutné Hory v říjnu 1304...*“⁵⁹²

Ve světle nastíněných událostí se pravděpodobně zdá být poněkud překvapující, že by se pán z Lichtenburka mohl dostávat do finanční tísně, přesněji řečeno problémů, které se týkaly hotovosti. Jenže jak jinak si vysvětlit prodej majetků v roce 1303? Na tomto místě si dovolíme malou odbočku o životě šlechtice v dané době. Josef Šusta totiž upozorňoval na skutečnost, že si Rajmund z Lichtenburka, společně s Jindřichem z Lipé, půjčoval během svého pobytu u pražského královského dvora vysoké částky od pražských měšťanů. Jinými slovy, že se u nich značně zadlužil. Šusta ono půjčování vysvětloval tím, že oba šlechtici potřebovali financovat svůj nákladný a hýřivý život, kterým „*na sebe chtěli upozornit.*“⁵⁹³ Urban ovšem toto vysvětlení poněkud koriguje a upozorňuje na fakt, že od pražských měšťanů si nepůjčovali pouze tito dva Ronovci, ale i další představitelé významných rodů. Šustův obraz vyvrací více argumenty, ale pro nás je v tuto chvíli podstatný jeden hlavní. Podle Urbana bylo totiž bohatství šlechticů tehdejší doby vázáno v půdě, ale hotových peněz se jim nemuselo dostávat v takovém množství, v němž potřebovali.⁵⁹⁴ To zřejmě

⁵⁹¹ Tamtéž, str. 144.

⁵⁹² Tamtéž, str. 144n.

⁵⁹³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 141.

⁵⁹⁴ Tamtéž.

platilo i v případě Lichtenburků, neboť jak jsme uvedli výše, od 90. let 13. století se v oblasti Havlíčkobrodsko nevytěžilo takové množství stříbra, jako v předchozích letech. Lichtenburský rod se tak snažil s nastalou situací vyrovnat tím, že investoval do kolonizace a zisku plynoucím ze zemědělské půdy. V tomto směru se tak řadili k ostatním šlechticům, které „živila“ právě pozemková držba. Jenže právě zde mohl ležet onen pomyslný „kámen úrazu“, neboť v takovém případě, jak píše Urban, si v případě, že potřebovali fyzické peníze, museli půjčovat.

Vraťme se nyní k eventuální finanční tísní Rajmunda z Lichtenburka. Z listinného materiálu víme, že v roce 1303, konkrétně 22. ledna, prodal řečený pán z Lichtenburka vesnici Bartoušov⁵⁹⁵ „*se všemi požitky*“⁵⁹⁶ a dvůr v Dlouhé vsi u Bělé⁵⁹⁷ sedleckému klášteru a klášteru Pramen Panny Marie, resp. opatu sedleckého kláštera a abatyši kláštera Údolí Panny Marie, jak je uvedeno v druhé listině.⁵⁹⁸ Důvod prodeje této vsi a dvora je dokonce v listinách řečen – Rajmund nechává zapsat, že „*z péče (starosti) o závazky dluhů si přejeme...*“⁵⁹⁹ přímo se tedy odkazuje na blíže neurčené dluhy. Ani jedna z listin konkrétnější informace neuvádí, a tak se můžeme jen dohadovat, zda byl výnos z těchto prodejů určen na umoření dluhů pražským měšťanům (ačkoliv se na základě zkoumané formulářové sbírky Rajmundovo jméno objevuje v případě let 1296 a 1300⁶⁰⁰), nebo někomu jinému. Jak jsme také uvedli v předchozí kapitole, tyto prodeje se odehrály se souhlasem Rajmundova bratra Oldřicha a blíže nejmenovaných přátel. Zdá se však, že nejmladší syn Smila z Lichtenburka protentokrát své dluhy splatil, neboť ještě v témže roce, 21. prosince 1303, společně s bratrem Oldřichem daruje žďárskému klášteru vesnici Heinrichsdorf s veškerým příslušenstvím (viz výše) k tomu, aby výnosy z tohoto majetku sloužily k pokrytí nákladů na provoz špitálu pro chudé.⁶⁰¹

⁵⁹⁵ RBM II, str. 838, č. 1948.

⁵⁹⁶ „*cum omnibus vtilitatibus*“, patřily mezi ně např. výnosy z rychty a dolů, dále rybolov, pole, lesy atd.; RBM II, str. 838, č. 1948.

⁵⁹⁷ RBM II, str. 839, č. 1949.

⁵⁹⁸ „*abbati Sedlicensi atque abbatissae Vallis s. Marie.*“; Tamtéž.

⁵⁹⁹ „*ex cura quarundam obligacionum debitorum nos excutere cupientes...*“; Tamtéž.; RBM II, str. 838, č. 1948.

⁶⁰⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 141.

⁶⁰¹ RBM II, str. 855, č. 1984.

Když v červnu roku 1305 skonal český král Václav II., mohlo by nás napadnout, že pán z Lichtenburka v osobě tohoto krále přišel v jistém smyslu o podporovatele a jeho postavení u královského dvora mohlo upadat. Ovšem tak tomu nebylo, Jan Urban dokonce soudí, že se nejen Rajmund, ale celý ronovský rod těšil ještě větší přízni nového krále, jímž, jak víme, byl Václavův stejnojmenný syn, jehož známe jako krále Václava III.⁶⁰² V případě Rajmunda z Lichtenburka se dokonce dozvídáme, že „*nesmírně zesílila pozice Rajmunda z Lichtenburka, jenž jako zkušený, zcestovalý, dvorný a také možná patričně zkažený velmož nezralému panovníkovi nesmírně imponoval.*“⁶⁰³ Ačkoliv si přehledu a názorů Jana Urbana vážíme, v takovémto soudu týkajícího se Rajmundovy osobnosti bychom byli osobně opatrnější, při nejmenším v tvrzení o jeho zcestovalosti, neboť k této etapě Rajmundova života chybí prameny. Slovy o možné zkaženosti Urban evokuje zápis ze Zbraslavské kroniky, jenž sice neuvádí konkrétní jména aktérů, kteří se měli podílet na panovníkově „kažení“, ale zároveň o nich ani nevykresluje příliš lichotivý obrázek. K těmto mužům bývá řazen právě i pán z Lichtenburka,⁶⁰⁴ proto si řečený zápis připomeňme: „*Neboť tomuto mladičkému králi přidružili někteří šlechticové zemští své mladší syny, kteří v ničemném styku sváděli poddajnou mysl mladého krále k mnohým nedovoleným věcem. Neboť bujný věk mladičkého krále počal s bujnými duchy bujnosti, píti víno až do opilství, trávití beze spánku noci při pitkách, věnovati se hodům, oddávati se špatným mravům a zvráceným zvykům a prováděti všechno, k čemu svádějí popudy mladosti náchylné ke zkažení mysli, ne však jak bylo dovoleno, nýbrž jak se mu líbilo. Když pak v noční době panští synové, kteří byli ke králi přidruženi na to, aby na něm něco chytře vymohli, viděli toho krále rozpáleného vínem, žádali na něm královské statky a přemnoho jich obdrželi...*“⁶⁰⁵ Jak můžeme vidět z uvedené citace, hovoří se o „mladších synech“, mezi něž už Rajmunda z Lichtenburka, vzhledem k tomu, že v roce 1305 mohl nést při nejmenším čtyři křížky na bedrech,⁶⁰⁶ úplně počítat nemůžeme.

Řečený zápis pravděpodobně odráží jiný fenomén, a to Václavův zvyk z Uher obdarovávat šlechtice za služby, jež prokazovali jeho osobě, aby si je udržel na své straně, jak se

⁶⁰² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁶⁰³ Tamtéž.

⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 148n.

⁶⁰⁶ Budeme-li vycházet z Jana Urbana, který píše, že Rajmund spatřil „světlo světa“ někdy během 60. let, spíše v jejich druhé polovině.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 123.

domnívá Karel Maráz (viz výše). Důkaz k tomuto tvrzení může představovat listina z 2. prosince 1305, v níž Václav III. potvrzuje Rajmundovi z Lichtenburka vlastnictví vsí Černilov a Jasenná.⁶⁰⁷ Podle Jana Urbana se jednalo o velmi lukrativní vsi ve východních Čechách,⁶⁰⁸ což potvrzuje výčet všech náležitostí, které k řečeným vesnicím patří, např. lidé, pole (půda) obdělavatelná i neobdělavatelná, lesy, pastviny, lov, rybolov, mlýny,... Zahrnuta jsou i všechna práva, užitky a příslušenství.⁶⁰⁹ Obě vesnice jsou ovšem připisovány jak Rajmundovi, tak jeho potomkům.⁶¹⁰ Václav III. dokonce uvádí i důvod daru, tedy to, že řečené vesnice dává Rajmundovi z Lichtenburka, protože „*Rajmund nám v mnohém věrné služby prokázal*.“⁶¹¹ Uvedené podle nás podporuje jednak argument Karla Maráze o darech za služby ze strany šlechticů (viz výše), jednak Urbanovo tvrzení o tom, že se pán z Lichtenburka nechával ze strany krále Václava štědře odměňovat.⁶¹² Kromě řečené držby vesnic měl ale Rajmund od Václava III. získat i úřad nejvyššího lovčího,⁶¹³ o čemž nás nepřímo zpravuje listina ze začátku srpna roku 1306. V ní je totiž Rajmund z Lichtenburka titulován jako „*nejvyšší lovčí*“⁶¹⁴ *pro Čechy a Moravu*“⁶¹⁵ v kontextu vyřešení otázky lesů velehradského kláštera, které měly náležet pod cizí správu.⁶¹⁶ V souvislosti s dříve zmíněnou otázkou ukončení Rajmundova hejtmanství na Moravě může možná právě tato informace ze srpna roku 1306 na tuto otázku přinést odpověď. Navzdory tomu, že nemůžeme vyloučit skutečnost, že Smilův nejmladší syn zastával úřady oba, nelze ji ani potvrdit. Osobně se nám však jeví pravděpodobnější, i vzhledem k výše řečenému dokončení uzavření míru mezi Václavem III. a Albrechtem Habsburským, že

⁶⁰⁷ RBM II, str. 891, č. 2065.

⁶⁰⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁶⁰⁹ „*cum hominibus, agris cultis et incultis, siluis, rubetis, pratis, pascuis, piscacionibus, molendinis, aquis, aquarumue decursibus et omnibus aliis iuribus, vtilitatibus et pertinenciis*.“; RBM II, str. 891, č. 2065.

⁶¹⁰ „*Remundus et heredes seu successores sui villas ipsas (...) earum iure hereditario et in perpetuum sicut alia bona sua patrimonialia vel eptitia, que habent in Bohemia, debeant possidere*.“; Tamtéž.

⁶¹¹ „*fidelia seu itia sibi per ipsum Remundum multipliciter exhibita*“; Tamtéž.

⁶¹² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁶¹³ Tamtéž.

⁶¹⁴ V překladu užíváme známější označení pro samotný dvorský úřad. Josef Žemlička ale upozorňuje na skutečnost, že v počátku 14. století byl tento úřad označován „*i jako strážce lesů Čech a Moravy*“, čemuž odpovídá právě latinské označení „*custos silvarum per Bohemiam et Moraviam*“, jak je citováno výše.; ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 109.

⁶¹⁵ „*custos silvarum per Boemiam et Moraviam*“; Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, V, Josef Chytil (edd), Brno 1850., str. 203, č. 191.; srov. RBM II, str. 900 – 901, č. 2086.

⁶¹⁶ CDM V, str. 203, č. 191.; srov. RBM II, str. 900 – 901, č. 2086.

Rajmund tento úřad opustil, ale místo něj získal „nový“, tedy úřad nejvyššího lovčího, který se, dle Urbana, uvolnil „*po smrti Čeňka z Lipé*“. ⁶¹⁷

Rok 1306 však přinesl do Rajmundova života i další změny. Ještě před svým odjezdem na výpravu do Polska mohl Václav III. pověřit tohoto Lichtenburka vykonáváním úřadu královského podkomořího, k čemuž se přiklání Jan Urban, ⁶¹⁸ nebo Josef Žemlička. ⁶¹⁹ Úřad podkomořího představoval na přelomu 13. a 14. století skutečně výnosnou hodnost. Člověk vykonávající tuto funkci totiž spravoval královská města a královské regály, ⁶²⁰ kromě toho podle Josefa Žemličky pečoval také o poplatky plynoucí panovníkovi z klášterů. ⁶²¹ Urban dále upozorňuje na důležitý fakt, a to ten, že během vlády Václava II. fungoval úřad podkomořího „*tak, že držitelé tohoto úřadu poskytovali panovníkovi velké půjčky dopředu, které si pak i s úroky mohli vybrat ze zeměpanských příjmů, které spravovali*“. ⁶²² Takový systém pro muže, jenž tuto funkci zastával, mohl představovat velké výnosy, proto nevidíme důvod, proč by úřad podkomořího nemohl tímto způsobem fungovat i během vlády Václava III. a dalších panovníků. Rajmund z Lichtenburka je v tomto úřadu sice doložen až v listině z 28. října 1306 (více viz níže), nicméně v jeho prospěch, alespoň co se týče svěření tohoto úřadu, svědčilo více věcí. Především to byla rozvinutá majetková základna (byť s určitými problémy, o nichž jsme psali výše), ale také „*zkušenosti a schopnosti zacházet s urbúrou a městským právem, jak se tomu naučil v rodovém brodském stříbronosném regionu*“. ⁶²³ Argumentem pro Rajmundovo vykonávání tohoto úřadu už v době Václava III. je Urbanovi i fakt, že Albrecht Habsburský i se synem Rudolfem si tohoto šlechtice v pohnutých dobách po smrti českého krále Václava III. „*předcházeli při říjnových vyjednáváních s českým panstvem*“. ⁶²⁴ Připomeňme jen, že po olomoucké vraždě byl sice českým králem zvolen Jindřich Korutanský, ale římský král Albrecht, společně se synem Rudolfem, vojensky vytáhli do Českého království s cílem získat českou královskou korunu pro Rudolfa Habsburského, k čemuž jim mělo pomoci i české panstvo. A tehdy také uspěli, neboť se jim podařilo české panstvo získat na svou stranu.

⁶¹⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁶¹⁸ Tamtéž.

⁶¹⁹ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 107.

⁶²⁰ Mezi tyto majetky patřily také příjmy z kutnohorské urbúry.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145n.

⁶²¹ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 106.; Jednalo se o kláštery královské.

⁶²² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 145.

⁶²³ Tamtéž, str. 146.

⁶²⁴ Tamtéž.

Než se podíváme na samotné listiny, o nichž v předchozím odstavci hovoříme, připomeňme jeden prodej týkající se lichtenburského majetku, který může potvrzovat, ale zároveň i vyvracet přesvědčení o vykonávání řečeného úřadu. Víme totiž, že někdy na začátku 14. století Rajmund z Lichtenburka prodal žďárskému klášteru městečko Bělou. Onen prodej je bohužel doložen až zpětně, protože právě v roce 1306 tento příslušník lichtenburského rodu koupil polovinu řečeného města zpátky, „*takže jedna náležela Lichtenburkům a jedna klášteru.*“⁶²⁵ Pro podporu tvrzení o tom, že tento Lichtenburk zastával úřad podkomořího, by mohla svědčit skutečnost, že Rajmund z Lichtenburka polovinu Bělé právě v roce 1306 koupil zpátky, tudíž musel mít dostatek hotovosti. Posléze navíc koupil podle Urbana zpět i druhou polovinu řečeného městečka.⁶²⁶ Proč by na ně nemohl vzít peníze právě díky hodnotě podkomořského úřadu a jeho praktickému fungování, jak jsme je popsali výše? Na druhou stranu, peníze pro zpětné odkoupení původního lichtenburského majetku si mohl Rajmund obstarat i zcela jiným způsobem. K reálnému vyhodnocení situace žel nemáme dochované prameny. Hodnocení tohoto prodeje a to, zda skutečně může či nemůže jít o doklad skutečnosti, že Rajmund z Lichtenburka zastával úřad podkomořího, proto necháváme na čtenáři.

Podívejme se nyní na svrchu řečené listiny. Výše řečené předcházení si lichtenburského pána zaznamenává listina z 8. října 1306, kterou vydal Albrecht Habsburský. Ono předcházení si můžeme v podstatě sledovat ve dvou rovinách. Hned v úvodu listiny totiž římský král nazývá Rajmunda z Lichtenburka „*věrným naším drahým, upřímné mysli, čisté víry a milý nám a císařství vynaložená oddanost...*“⁶²⁷ Ačkoliv se s uvedenými vlastnostmi můžeme setkat i v jiných listinách, zde kromě zdvořilostní funkce mohou plnit i funkci určitého příslibu. Jinými slovy, díky skutečnosti, že se Rajmund „*vyznačuje*“ příslušnými vlastnostmi, je hoden Albrechtovy přízně. V uvedených slovech se tak možná skrývá příslib zisků a odměn, pokud pán z Lichtenburka habsburskou stranu podpoří. Explicitněji pak v tomto ohledu vyznívá druhá část listiny, jež deklaruje skutečnost, že Albrecht potvrdí Rajmundovi „*všechny listiny, privilegia, hrady, statky, majetky,*“⁶²⁸ které Rajmund

⁶²⁵ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 43.

⁶²⁶ Tamtéž.

⁶²⁷ „*fidelis nostri dilecti, sincerum affectum, puritatem fidei et grata nobis et imperio impensa per ipsum obsequia...*“; RBM II, str. 909, č. 2110.

⁶²⁸ „*omnes litteras, priuilegia, castra, villas, possessiones*“; Tamtéž.

získal od Václava II. i jeho syna. Těmito konkrétními sliby se snad Albrecht snažil podpořit svrchu řečené náznaky, ale především získat jednoho z nejmocnějších mužů království (přijmeme-li tezi o Rajmundově podkomořském úřadu) na svou stranu.

Druhá listina nebyla vydána o moc později než ta, která je uvedena v předchozím odstavci. Pochází totiž z 23. října 1306. Jejím vydavatelem je opět Albrecht Habsburský, který potvrzuje vybrané skupině šlechticů „*ostatní listiny, milosti nebo privilegia království českého...*“⁶²⁹ Pro nás je v tomto ohledu nicméně zajímavější sledovat skupinu šlechticů, jimž je tato listina adresována. Na prvním místě nalezneme Jana (IV. z Dražic), pražského biskupa. Po něm následuje Hynek z Dubé, Tobiáš z Bechyně, Jindřich z Rožmberka, Albert ze Žeberka, Rajmund z Lichtenburka, Jindřich z Lipé a Oldřich z Lichtenburka. Kromě těchto konkrétních jmen je listina vystavena i pro konšely, rychtáře a pražské obce.⁶³⁰ V případě Jindřicha z Rožmberka a Rajmunda z Lichtenburka jsou na listině uvedeny i jejich úřady, tedy komoří a podkomoří. Jak vidíme, navzdory tomu, že Rajmund se nechává titulovat jako podkomoří (nebo je tak titulován bez vlastní intervence), nalezneme jeho jméno až na 6. pozici mezi jmenovanými. Za ronovský rod je ovšem na předním místě uveden Hynek z Dubé, snad právě v pozici představitele Ronovců. Za ním pak následují „hlavy“ dalších významných českých rodů a Rajmundovi tak díky jeho podkomořskému úřadu náleží právě dané místo v pořadí jmenovaných. I přesto tak podle našeho názoru můžeme konstatovat, že se Rajmund z Lichtenburka řadí k předním šlechticům českého království. Vyjma řečeného ovšem uvedené listiny představují doklad toho, že Rajmund z Lichtenburka v tomto ohledu přeběhl na habsburskou stranu a alespoň dočasně opustil Jindřicha Korutanského.

Poměrně brzy se však ukázalo, že Rudolf Habsburský hodlá vládnout tak, aby mohl splácet dluhy, s čímž šla ruku v ruce v případě pana Rajmunda i kontrola podkomořského úřadu. Určil dokonce celkem vysoké částky, jež měly z královské urbury plynout „*na umořování dluhů.*“⁶³¹ Jinými slovy, Rudolf si pečlivě hlídal královské finance a možnost vlastního bohatnutí se pánu z Lichtenburka postupně rozplývala. Situace se nicméně změnila

⁶²⁹ „*alias litteras, gracias vel priuilegia regnum Bohemie...*“; RBM II, str. 910, č. 2112.

⁶³⁰ Konkrétně: „*Johannes, episc. Prag., Heynco de Duba, Thobias de Bechingen, Heinricus de Rosemberg camerarius, Albertus de Seberg, Reymundus de Luchtenburg subcamerarius, Heinricus de Lypa, Vlricus de Luchtenburg, judices, jurati et vniuersitas ciuium in Praga.*“; Tamtéž.

⁶³¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 148.

s Rudolfovým skolem u Horažďovic začátkem července roku 1307. Česká šlechta dle Jana Urbana nedbala na znojenské úmluvy, protože „*se necítila vázána*“⁶³² jejich obsahem a na základě zemského práva začala rokovat o tom, kdo se stane novým českým králem. Výsledek této volby je nám znám, čeští šlechtici nakonec zvolili Jindřicha Korutanského.

Na tomto místě by bylo vhodné pokusit se přiblížit nejen vládu, ale i osobnost tohoto panovníka, neboť podle našeho názoru spolu tyto dvě věci úzce souvisí a promítají se i do významu, jenž pro tohoto panovníka představoval lichtenburský rod.

V české historiografii je Jindřich Korutanský na základě Zbraslavské kroniky často hodnocen jako panovník slabý, až neschopný. V tomto kontextu je ovšem nutné si uvědomit, proč Petr Žitavský své líčení událostí i samotné osoby Jindřicha Korutanského v kronice pojal zrovna tímto způsobem. Podle Jakuba Razima byla jedním z důvodů vzniku tohoto díla snaha vložit lucemburské straně do rukou argumenty, které by vedly „*k utvrzení jejích nároků na český trůn*.“⁶³³ Razim zároveň upozorňuje, že Petr Žitavský „*byl nejen Eliščiným rádcem a důvěrníkem, ale také členem dvou poselstev k římskému králi Jindřichovi VII., které nabídkou české koruny pro Jindřichova syna Jana Lucemburského připravily pád korutanského vévody*.“⁶³⁴ Jak je patrné, Petr Žitavský měl vlastní důvody pro to, aby Jindřichovu osobnost vyličil tak, aby poukázal na skutečnost, kdo má (podle Petrova názoru) nárok na český královský trůn.⁶³⁵ K tomuto líčení Jindřichovy osobnosti využil Petr Žitavský dle Razima tři principy narace,⁶³⁶ díky nimž je postava Jindřicha Korutanského vykreslena jako neschopná, slabá, lakotná, s nedostatkem autority, pod jejíž vládou království upadá, chybí řád a „*neexistuje mír a spravedlnost*.“⁶³⁷ Dané líčení bylo následně některými historiky přebíráno a formovalo obraz tohoto krále (např. Jiří Spěváček ve své monografii věnované Janu Lucemburskému hodnotí vládu Jindřicha Korutanského takto: „*Vstup Jindřicha Korutanského na český trůn byl ve znamení kořistnické vlády slabého, bezradného a bezzásadového chamtivce, proti němuž se postavila česká šlechta v čele s Jindřichem z Rožmberka, někdejší přívržencem Habsburků. K předákům české*

⁶³² Tamtéž.

⁶³³ RAZIM, J., *rex tyrannus*, str. 165.

⁶³⁴ Tamtéž, str. 164n.

⁶³⁵ Tamtéž, str. 165.

⁶³⁶ Více v citovaném článku.

⁶³⁷ Tamtéž, str. 170.

*šlechty se přimkli i opati mocných cisterciáckých klášterů, které zvláště trpěly kořistnictvím bezohledného Korutance.*⁶³⁸) Ve světle těchto skutečností se ovšem nabízí otázka, jaká tedy byla realita.

Lenka Bobková si ve své knize věnované Janu Lucemburskému klade otázku, jak by se takový člověk, pokud by byly jemu přisuzované vlastnosti reálné, mohl stát českým králem? Upozorňuje rovněž na Jindřichův původ a na zásluhy jeho rodu, stejně jako na spojení s Přemyslovci, což mu mohlo poskytovat jisté výhody.⁶³⁹ Přesto se ale „*Jindřich Korutanský jako český král nedokázal jednoznačně prosadit.*“⁶⁴⁰ V případě otázky zabývající se Jindřichovou osobností, potažmo jeho vládou, je tedy nutné brát v potaz výše uvedené skutečnosti a nahlížet na Petrovo líčení kriticky. Jindřich Korutanský představuje v jistém smyslu rozporuplnou osobu, ovšem otázka je, do jaké míry byla tato rozporuplnost dána jeho vlastnostmi a do jaké míry vnějšími činiteli. Uvědomme si, v jakém stavu Jindřich Korutanský království přebíral. V době posledních přemyslovských králů vzrostla moc šlechty, která výrazně projevovala své „*politické ambice založené na svobodné (alodiální) držbě pozemkového majetku a vlastnictví hradů.*“⁶⁴¹ Jenže tato společenská skupina v dané době ještě nepůsobila jednotně, naopak vznikala různá uskupení, jejichž složení se měnilo. Vyznat se následně v daných poměrech pro vévodu, který byl ze svých „domovských“ zemí zvyklý na jiné způsoby vlády, mohlo být skutečně obtížné.⁶⁴² Vedle upevňování pozic šlechty se začínaly ozývat i další společenské vrstvy, vedle církve i města, resp. „*elity Starého Města pražského a Kutné Hory.*“⁶⁴³ Kromě těchto skutečností se musel Jindřich vypořádat i s dluhy z vlády Václava II. a Václava III., které jsme již zmiňovali v souvislosti s Rudolfem Habsburským. Jak je patrné, situace v českém království nebyla Jindřichově vládě příliš nakloněna. Podobně tomu ale bylo v začátcích jeho vlády i z hlediska zahraniční politiky, kdy nad Jindřichem visela hrozba z habsburské strany, a to do května roku 1308, kdy došlo k vraždě Albrechta Habsburského.⁶⁴⁴

⁶³⁸ SPĚVÁČEK, J., *Jan Lucemburský a jeho doba*, str. 114.

⁶³⁹ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 20n.

⁶⁴⁰ Tamtéž, str. 21.

⁶⁴¹ Tamtéž, str. 23.

⁶⁴² ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 423.

⁶⁴³ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*, str. 23.

⁶⁴⁴ Tamtéž, str. 22.

Jistou naději mohlo přinést částečné vyplacení pozůstalých Albrechtových synů,⁶⁴⁵ nicméně podle Lenky Bobkové svou roli v následných Jindřichových vladařských problémech sehrálo více faktorů. Prvním byla volba Jindřicha Lucemburského římským králem, druhým pak snad jeho osobní vlastnosti, mezi které bychom mohli zařadit absenci „vladařského talentu“ a také „většího odhodlání.“⁶⁴⁶ Zapomínat ale nesmíme ani na společensko-politickou změnu odrážející vývoj české šlechty,⁶⁴⁷ ostatně její silící pozice jsme nastínili výše. Zatímco se Rudolf Habsburský mohl spolehnout na autoritu svého otce, jenž mohl z pozice římského krále v případě synových problémů zasáhnout, jak ostatně píše i Jan Urban,⁶⁴⁸ Jindřich tuto možnost neměl. Uvážíme-li kombinaci uvedených faktorů, pravděpodobně nás nepřekvapí, že Jindřichovy pozice při samostatné vládě nemohly být silné. Shrňme-li uvedené, můžeme snad konstatovat, že vláda Jindřicha Korutanského nebyla zcela ideální, ovšem příčinou této skutečnosti nebyla pouze jeho osobnost, jak to líčí Petr Žitavský, nýbrž svou roli sehrálo více vzájemně na sebe působících faktorů.

Jak vyplývá z předchozích řádků, Jindřich Korutanský si, nepochybně stejně jako představitelé zemské šlechty, kteří mu stranili, byl vědom habsburské vojenské hrozby. Z výše uvedených důvodů si tak byl nucen zavázat alespoň tu část šlechty, jež s ním byla ochotná spolupracovat, nebo by se mohla postavit na jeho stranu. Snad si pamatoval na svou první volbu a útěk části svých přívrženců k Habsburkům. Zároveň si byl vědom důležitosti stříbrných dolů pro realizaci svých záměrů, a to nejen dolů v Kutné Hoře, ale také v královské Jihlavě. Strategický bod v tomto „hornickém trojúhelníku“⁶⁴⁹ představoval i Kolín. Právě tato tři města „si zajistil,“⁶⁵⁰ a „spoléhal na Lichtenburky“⁶⁵¹ v otázce jejich obrany, konec konců to byli právě oni, kdo vlastnil rozsáhlé majetky poblíž těchto měst. Kromě toho byli také součástí rodu, jenž v této době dominoval.⁶⁵² Z tohoto důvodu si tak možná hleděl velmi krátce po svém zvolení zavázat, dle Urbana „na konci

⁶⁴⁵ Tamtéž, str. 23.

⁶⁴⁶ Tamtéž.

⁶⁴⁷ Více viz Tamtéž.

⁶⁴⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 148.

⁶⁴⁹ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 416.

⁶⁵⁰ Tamtéž.

⁶⁵¹ Tamtéž.

⁶⁵² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 148.

*léta a na podzim 1307 nejmocnějšího muže království,*⁶⁵³ Rajmunda z Lichtenburka. Důkazem pro tuto tezi je nám listina z 20. srpna 1307, v níž Jindřich Korutanský potvrzuje Rajmundovi hrad Bítov.⁶⁵⁴ Hrad Bítov držel Rajmund v zástavě, ovšem Jindřich Korutanský mu jej potvrdil jako dědičnou držbu⁶⁵⁵ a to se všemi právy, výsadami, vazaly, a dalšími užitky i majetky, např. městy, vesnicemi, lesy, poli atd., které k hradu náležely.⁶⁵⁶ Lze podotknout, že tato zástava na základě výčtu poddaných, příslušenství a majetků k ní náležejících skutečně nebyla zanedbatelná. Nebyl to ale jen Rajmund, komu Jindřich potvrdil významný hrad.⁶⁵⁷

V předchozím odstavci jsme zmínili, že habsburský rod se s opětovnou volbou Jindřicha nechtěl smířit a nad Českým královstvím visela hrozba habsburské vojenské intervence, navíc v jejich rukou byla také Morava. Jindřich Korutanský se snažil situaci řešit, a proto požádal o pomoc Eberharda z Wirtenberku, jak jsme rozebrali v kapitole věnující se Oldřichovi z Lichtenburka. Tento akt dokládají hned dvě listiny, jedna vydaná šlechtickou skupinou (viz výše) 27. srpna 1307,⁶⁵⁸ druhá, téměř totožného obsahu, vydaná Jindřichem Korutanským den poté, tedy 28. srpna 1307.⁶⁵⁹ V obou listinách pozorujeme Rajmundovo jméno na prvním místě, což svědčí o jeho výsadním postavení plynoucí z podkomořského úřadu.

Služby, které Rajmund z Lichtenburka Jindřichovi Korutanskému prokazoval, nicméně tímto jeho „zaručením se“ nekončily. Ve druhé polovině října, konkrétně 19. října 1307, přijel Rajmund z Lichtenburka do Znojma, kde ze své hodnosti královského podkomořího tamním měšťanům jménem krále Jindřicha slibuje, že vojenská pomoc, kterou městu Jindřich Korutanský zaslal, v tomto městě zůstane nadále.⁶⁶⁰ Vojenskou pomocí jsou

⁶⁵³ Tamtéž.

⁶⁵⁴ RBM II, str. 921, č. 2136.

⁶⁵⁵ „...sibi castrum nostrum Byetow situm in Moravia – conferimus – per ipsum Remundum et heredes suos iure proprietatis et hereditario in perpetuum...“; Tamtéž.

⁶⁵⁶ „cum territorio sive districtu, vasallis, oppidis, villis, hominibus, possessionibus, agris cultis et incultis, montibus, planis, silvis, rubetis, nemoribus, venacionibus, pratis, pascuis, piscinis, piscacionibus, molendinis, aquis aquarumve decursibus, jure patronatus ecclesiarum in castro ipso et in bonis ad ipsum castrum pertinentibus sitarum“; Tamtéž.

⁶⁵⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 148.

⁶⁵⁸ RBM II, str. 921, č. 2138.

⁶⁵⁹ RBM II, str. 922, č. 2140.

⁶⁶⁰ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, VI, Josef Chytil (edd), Brno 1854., str. 9, č. 11; srov. RBM II, str. 930, č. 2154.

patrně míněny oddíly, které byly městu vyslány na pomoc k obraně během obléhání tohoto města Albrechtem Habsburským, jenž řečené město obléhal 17. října 1307 při svém návratu z českého tažení do Vídně. Jindřich Korutanský dle Šusty patrně považoval Znojmo za klíčový strategický bod pro obranu Moravy a snažil se zachovat si je pro sebe.⁶⁶¹

Rajmund z Lichtenburka se dle zachovaných pramenů v roce 1307 ale neangažoval pouze v politických událostech. Z 16. října totiž pochází listina, vydaná v Havlíčkově Brodě, v níž Rajmund z Lichtenburka směňuje své statky s vilémovským klásterem.⁶⁶² Výměna se týkala Rajmundových vesnic Zboží, Bačkova, Štěpánova, Lubné a Vošičína, a také Smrdovského hradu i s přilehlým městem s právem pondělního trhu a se všemi příslušenstvími,⁶⁶³ které pán z Lichtenburka směnil s opatem Jaroslavem za vesnice Dlouhou ves u Šlapanova, Mittelberk, Hohendorf, Kochanov, Okrouhličku, Dětrichovu Lhotu a Siegharsdorf, opět se všemi příslušenstvími k těmto vesnicím náležejícím.⁶⁶⁴ Tyto měněné lichtenburské statky se nacházely na okraji lichtenburského panství, přičemž byly od ostatních držav odděleny majetky právě vilémovského kláštera. O tomto zboží nemáme v podstatě po celé 13. století žádné bližší zprávy, lze proto soudit, že se jednalo o statky stojící na okraji zájmu lichtenburského rodu. Výše uvedené, původně klášterní, vsi se naopak nacházely poblíž lichtenburského Havlíčkova Brodu a budoucího hradu Lipnice (více níže).⁶⁶⁵ Zde tak můžeme vidět jeden z pravděpodobných motivů této směny – pro Rajmunda bylo patrně výhodnější vlastnit statky poblíž svých majetků, než se starat o „zapadlé“ zboží na okraji dominia. Tato směna byla následně 16. prosince 1307 potvrzena i samotným biskupem Janem,⁶⁶⁶ snad proto, aby nemohla být výměna v budoucnu zpochybněna.

⁶⁶¹ ŠUSTA, J., *Soumrak Přemyslovců*, str. 732n.

⁶⁶² RBM II, str. 929, č. 2152.

⁶⁶³ „Zmurdown castro, et civitate cum foro libero in ipsa feria secunda existence, et de villis Zwoschi, Watscow, Schepanow, Lubne, Bossiichzin ad predicta castrum et civitatem pertinentibus cum omnibus ipsorum attinenciis...“; Tamtéž.

⁶⁶⁴ „Mitbelberch, Hondorf, Sighartsdorff, Langendorff, Scheiblisdorff, Chochansdorff, Rechzicz, Dietricilhota, Zawidowici et Radhoztowici, cum omnibus ipsorum attinenciis, silvis, rubetis etc., cum iure patronatus ecclesie...“; Tamtéž.

⁶⁶⁵ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 48.

⁶⁶⁶ RBM II, str. 932, č. 2160.

Důvod, proč Rajmund z Lichtenburka vyměnil smrdovské zboží za řečené vesnice blízko Havlíčkova Brodu však vidí Jan Urban ještě v jedné věci. S výše řečenou výměnou získal Rajmund také vesnice, které se nachází u řeky Sázavy, blízko dnešní zříceniny hradu Lipnice. Kvůli jejich poloze se tak domnívá, že tímto ziskem „*asi svoje lipnické zboží zaokrouhlil*.“⁶⁶⁷ Pokud by tomu tak bylo, znamenalo by to, že hrad Lipnice, který je ovšem písemně doložen až v roce 1314,⁶⁶⁸ by musel stát už v roce 1307. Podle Urbana nechal Rajmund z Lichtenburka Lipnici postavit ze stejného důvodu, jako dříve jeho otec Smil z Lichtenburka hrad Ronovec, tedy k tomu, že potřeboval mít pohodlné sídlo poblíž Havlíčkova Brodu, v němž by mohl pobývat po dobu své přítomnosti v tomto kraji, přičemž hrad Ronovec využít nemohl, neboť jej získali jiní příbuzní.⁶⁶⁹ Přijmeme-li tuto Urbanovu myšlenku,⁶⁷⁰ jež nám osobně připadá logická, lze konstatovat, že stavba tohoto hradu jistě zabrala nějaký čas. Je proto možné, že svrchu řečené dluhy, pro které musel Rajmund z Lichtenburka v roce 1303 prodat vesnici Bartoušov a dvůr v Dlouhé vsi u Bělé sedleckému klášteru a klášteru Pramen Panny Marie, se týkaly právě stavby Lipnice. Na druhou stranu, vyjdeme-li z Urbanova pozdějšího předpokladu, že stavba Lipnice by v roce 1307 teprve začala,⁶⁷¹ osvětlovala by pozdější výstavba tohoto hradu další etapu Rajmundova života.

Listiny vztahující se k Rajmundovi z Lichtenburka v roce 1308 můžeme označit jako hospodářské. Právě v tomto roce totiž nalezneme počátek různých zástav a prodejů ze strany pana Rajmunda, z nichž některé jsme zmínili už v souvislosti s Rajmundovým bratrem Oldřichem z Lichtenburka, neboť to byl právě Oldřich, kdo Rajmundovi na mnoho těchto zástav poskytoval záruku. Jan Urban se domnívá, že příčinu v těchto ztrátách lichtenburského majetku můžeme hledat ve více aktivitách. Pán z Lichtenburka se pravděpodobně jednak pustil do stavby Lipnice (viz výše), jednak také do přestavby hradu Bítova. Na základě archeologických nálezů z tohoto období totiž víme, že na počátku 14. století prošel Bítov nejen přestavbou, ale i rozšířením stávajícího hradního jádra. Toto

⁶⁶⁷ URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 49.

⁶⁶⁸ Tamtéž, str. 48.

⁶⁶⁹ Tamtéž, str. 49.

⁶⁷⁰ Ve své novější práci, zde již několikrát citované monografii *Lichtenburkové, vzestupy a pády jednoho panského rodu* toto své tvrzení ovšem opravuje a rok 1307 považuje za datum, kdy stavba hradu Lipnice teprve začala.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 106.; srov. Tamtéž, str. 150.

⁶⁷¹ Tamtéž.

rozšíření je přisuzováno právě Rajmundovi z Lichtenburka. Další činnost, pro kterou se Rajmund zadlužoval a byl nucen dávat svůj majetek do zástavy, byla spojena s podkomořským úřadem. Podle Jana Urbana musela být finančně vyčerpávající „*již obrana proti habsburské agresi, po Albrechtově smrti bylo zase nutno vyplatit rakouské posádky z východočeských měst, velké částky polykaly nenasytné požadavky věřitelů, jimiž slabošský král platil za slábnoucí podporu své vlády.*“⁶⁷² Jak jsme již podotkli, ručitelem králových dluhů byl z pozice podkomořího právě Rajmund z Lichtenburka. A vzhledem k událostem, které uvádí Jan Urban, pravděpodobně nezískával z královských majetků dostatečné množství financí.

První zástavu nalezneme v listinách už v lednu roku 1308,⁶⁷³ kdy „*My Rajmund z Lichtenburka – vesnice naše níže psané, a to Dlouhou ves u Bělé a Bartoušov u kláštera Údolí Panny Marie položené (nalézající se) zastavujeme panu Heidenrichovi, opatu sedleckého kláštera za 200 hřiven pražské váhy.*“⁶⁷⁴ Uvedené vesnice má Rajmund vyplatit do svátku Stolce sv. Petra, 22. února.⁶⁷⁵ Za tuto zástavu se Rajmundovi následně zaručují jeho bratr Oldřich a také Jindřich z Lipé, a to listinou z téhož dne, tedy 17. ledna 1308.⁶⁷⁶ Tuto částku ale dle dostupných pramenů nebyl schopen splatit, jak uvidíme vzápětí.

O druhé zástavě lichtenburského majetku nás informuje listina z 8. května 1308 vydaná v Praze. Její obsah byl řečen už výše, jedná se o listinu, která dokládá Rajmundovu další půjčku od sedleckých cisterciáků sjednanou na 600 hřiven. Do zástavy tak tomuto klášteru vkládá vesnice Jeníkov,⁶⁷⁷ Bartoušov, Dlouhou ves, Hochtánov, Smilov, Bergmaistersdorf a Květov, které se nalézají v okolí Havlíčkova Brodu. Dlužná částka má být uhrazena do svátku sv. Jiří příštího roku, tedy do 24. dubna 1309.⁶⁷⁸ Podobně jako v předchozí listině se za Rajmundovu půjčku zaručuje jeho bratr Oldřich z Lichtenburka.

⁶⁷² Tamtéž, str. 150.

⁶⁷³ Konkrétně 17. ledna roku 1308.

⁶⁷⁴ „*Nos Remundus de Luchtenburch – quod villas nostras infra scriptas, videlicet Langendorf circa Belam et Hartusdorf circa Valem S. Marie sitas obligavimus – d. Heidenrico abbati totique conventui monasterii Cedlicensis pro ducentis marcis pragensis ponderis...*“; RBM II, str. 934 – 935, č. 2166.; str. 934.

⁶⁷⁵ „*in festo Kathedre b. Petri*“; Tamtéž.

⁶⁷⁶ RBM II, str. 934, č. 2165.

⁶⁷⁷ Dnešní město Golčův Jeníkov na Čáslavsku.; URBAN, J., *Lichtenburská država*, str. 50.

⁶⁷⁸ RBM II, str. 939, č. 2176.

Navzdory dochovaným listinám o zástavách (ve skutečnosti jich mohlo být i více, jak upozorňuje Jan Urban)⁶⁷⁹ a uvedeným stavebním aktivitám pro nás možná bude překvapující, že se Rajmund z Lichtenburka rozhodl podkomořský úřad opustit. Ačkoliv totiž situace Rajmundovi v tomto ohledu příliš nepřála, stále se jednalo o výnosný úřad. Jenže podle Urbana v první půli roku 1308 stanul „*na pokraji bankrotu*,“⁶⁸⁰ a to pod vlivem výše uvedených okolností. Pomyslným posledním hřebíčkem se stalo uzavření mírových dohod mezi Jindřichem Korutanským a syny římského krále Albrechta Habsburského, k nimž došlo po Albrechtově smrti v květnu 1308. Albrechtovi synové totiž Jindřichovi slíbili, že se vzdají „*nároků na českou korunu*“⁶⁸¹ a také „*slíbili opustit dosud obsazená místa v království*.“⁶⁸² Tyto sliby ale podmínili odstupným, jež činilo čtyřicet pět tisíc hřiven. Tato velká suma, jíž Jindřich Korutanský zcela pochopitelně ihned nedisponoval, byla zajištěna „*na některých městech a hradech jednak v Korutanech a Kraňsku, jednak na jižní Moravě. Zástava se týkala bohaté Jihlavy a jejích stříbrných dolů, měst a hradů Znojma a Ivančic, měst Podivína a Pohořelic, hradu Veverí*.“⁶⁸³ Úkolem podkomořího v tuto chvíli bylo tuto sumu sehnat, nebo „*zajistit (...) splácení*.“⁶⁸⁴ Jak jsme ale viděli, splnit tuto povinnost vzhledem k vlastním dluhům nebylo pro Rajmunda z Lichtenburka možné, a tak tento úřad „*postoupil svému ambicióznímu synovci Jindřichu z Lipé*.“⁶⁸⁵

Bližší informace o Rajmundově odstoupení přináší listina ze 17. června 1308 vydaná v Kutné Hoře. Listina dokládá totiž to, že Jindřich Korutanský postupuje Rajmundovi z Lichtenburka nejen 9042 hřiven, ale také jeden podíl na urbuře z těžby v Kutné Hoře.⁶⁸⁶ Jak jsme uvedli již v souvislosti s Oldřichem z Lichtenburka. Jindřich Korutanský v ní mj. uvádí, že „*ponechaný podíl s věrností našeho drahého Rajmunda z Lichtenburka, kdysi podkomořího našeho, v dovršení svého úřadu komořího o všech dluzích, ve kterých blahé*

⁶⁷⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 151.

⁶⁸⁰ Tamtéž.

⁶⁸¹ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský, otec slavného syna*, str. 22n.

⁶⁸² Tamtéž, str. 23.

⁶⁸³ Tamtéž.

⁶⁸⁴ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁶⁸⁵ Tamtéž.; Jindřich z Lipé ovšem nebyl Rajmundův synovec, jak Urban správně uvádí na konci své monografie, kde nalezneme rodokmen lichtenburského rodu., viz URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 500.

⁶⁸⁶ RBM II, str. 939 – 940, č. 2178, str. 939.

paměti Rudolfa, kdysi krále českého a polského, tentýž Rajmund setrval zavázán.“⁶⁸⁷ Jinými slovy, Jindřich tuto „odměnu“ ve formě podílu na urbuře dává Rajmundovi i za jeho služby Rudolfu Habsburskému, přičemž se ale má jednat, jak vhodně píše Jan Urban, „o úřední vyúčtování“,“⁶⁸⁸ přičemž „v něm byly spočítány všechny Rajmundovy pohledávky vůči královské komoře.“⁶⁸⁹ Tyto pohledávky byly spočítány na 9042 hřiven stříbra a tento královský dluh měl být splácen právě formou podílu na urbuře.⁶⁹⁰ V kontextu svědků listiny⁶⁹¹ i formulace o tom, že pokud Rajmund zemře dříve, než bude dluh umořen, připadne tato pohledávka Oldřichovi z Lichtenburka, nebo Jindřichovi z Lipé,⁶⁹² lze souhlasit s interpretací Jana Urbana, který za touto štědrostí Jindřicha Korutanského vůči Rajmundovi z Lichtenburka vidí intervenci právě pana z Lipé.⁶⁹³ Zajímavým jevem v kontextu celé situace je z pohledu Zdeňky Hledíkové také účast biskupa Jana z Dražic. Podle Hledíkové totiž vydání této listiny předcházela dohoda mezi Jindřichem z Lipé a pražským biskupem, kdy „nejvlivnější panská skupina si jí předem zajišťovala, když ne spoluúčast, tedy alespoň neutralitu biskupovu k vlastním akcím, přičemž iniciativa k takovému spojení tu vycházela z panské strany; bylo míněno jako spojení feudálů, za něhož už páni biskupa považovali.“⁶⁹⁴ Na této listině tak můžeme pozorovat první krok ke změně vnímání postavení pražského biskupa, byť ve víru nadcházejících událostí šlechta o spolupráci kvůli rozdílným politickým očekáváním ztratila zájem.⁶⁹⁵ Lipnický pán, můžeme-li tak Rajmunda nazvat, si nicméně díky této listině mohl přijít na slušné stříbrné jmění, otázkou ovšem je, zda mu toto postoupení mohlo vynahradit ztráty na majetku, o který přišel v rámci vykonávání tohoto úřadu.

⁶⁸⁷ „habita ratione cum fidei nostro dilecto Reymundo de Luchtenburch, olim subcameralio nostro, in absolute ratione sui camerariorum de omnibus debitis, in quibus felicis memoriae d. Rudolfus, quondam Bohemiae et Poloniae rex eidem Reymundo remansit obligatus...“; Tamtéž, str. 940.

⁶⁸⁸ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁶⁸⁹ Tamtéž.

⁶⁹⁰ Tamtéž; srov. RBM II, str. 939 – 940, č. 2178.

⁶⁹¹ Přítomnými muži byli Hynek z Dubé i Petr Angelov, podle Jana Urbana někdejší Rajmundovi „spolupracovníci“; RBM II, str. 939 – 940, č. 2178.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁶⁹² „Promittimus insuper, quod si Remundum ipsum mori contingeret, priusquam praedicta sibi essent debita persoluta, Ulrico de Luchtenburch, fratri suo, aut lilo decedente H. de Lypa...“; RBM II, str. 939 – 940, č. 2178, str. 940.

⁶⁹³ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁶⁹⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Šlechta a hierarchie v Čechách od druhé poloviny 13. do počátku 15. století*. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*, roč. 1, (1991), str. 57 - 87., str. 66.

⁶⁹⁵ Tamtéž.

Ani po předání úřadu se Rajmund z Lichtenburka nestáhl zcela z veřejného života, jak bychom možná očekávali. Podle Jana Urbana podporoval politiku Jindřicha z Lipé a zažil také vzpuru německých měšťanských patricijů, kteří nebyli spokojeni s rozhazovačnou správou královského jmění, již vykonávali šlechtici a již je finančně poškozovala. Patricijové zároveň sami toužili po větším podílu na „*politické moci*.“⁶⁹⁶ V důsledku popsaného následně došlo v únoru roku 1309 k zajetí „*nejpřednějších představitelů vládnoucí ronovské kliky*.“⁶⁹⁷ Tuto událost, jejíž součástí se stal i Rajmund z Lichtenburka, popisuje Zbraslavský kronikář: „*Téhož dne*“⁶⁹⁸ *zajali v Praze Jakub, měšťan pražský, a Mikuláš Thusintmark se svými přívrženci Petra, kancléře království Českého, Rajmunda z Lichtenburka a Heinmana, syna Heinmana z Dubé, a v poutech je uvěznili.*“⁶⁹⁹ Podobně byli i v Kutné hoře zajati další Ronovci, a sice Jindřich z Lipé, Jan z Klingenbergu a Jan z Vartenberka.⁷⁰⁰ Věznitelé po svých zajatcích vyžadovali, aby jim umožnili podíl na moci a nadto také zasnuby dětí těchto zajatých šlechticů s dětmi patricijů. Zajetí šlechtici na požadavky navenek přistoupili, neboť jim daný „úskok“ sliboval svobodu. Po svém propuštění ovšem společně se svými přívrženci „*sebrali své branné síly a měšťanské spiklence vyhnali ze země.*“⁷⁰¹ Ve světle tohoto incidentu začali mnozí pocítovat neúnosnost Jindřichovy vlády, neboť Jindřich neučinil nic ani pro jednu stranu sporu (tedy ani nepomohl šlechtě, ale ani se nepostavil za měšťany) a „*právě tehdy se v myšlenkách cisterciáckých opatů zrodila myšlenka lucemburské kandidatury.*“⁷⁰²

Pro nás je však podstatné, že dalších bojů o český královský trůn se Rajmund z Lichtenburka už neúčastnil. V pramenech v tomto ohledu nalezneme jen jména jeho příbuzných. Samotné Rajmundovo stažení z veřejného života mohlo mít více důvodů, ať už se jednalo o pokročilý věk, zaujetí vlastního postoje vůči situaci, nebo finanční a hospodářské obtíže.⁷⁰³ Osobně se v tomto směru přikláníme spíše k vysvětlení zahrnujícímu hospodářské problémy, neboť o nich nás zpravují dochované prameny,

⁶⁹⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 153.

⁶⁹⁷ Tamtéž, str. 154.

⁶⁹⁸ Zápis této události se vztahuje k březnu roku 1309, dnes ovšem víme, že se celý incident odehrál už v polovině února.; Tamtéž, str. 154., srov. ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 159.

⁶⁹⁹ ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 159.

⁷⁰⁰ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 154.

⁷⁰¹ Tamtéž.

⁷⁰² Tamtéž.

⁷⁰³ Tamtéž.

ovšem považujeme za nutné podotknout, že ani ostatní zmíněné příčiny nelze vyloučit a je možné, že i ony k tomuto Rajmundově kroku přispěly.

Naznačili jsme, že Rajmunda z Lichtenburka ani v roce 1310 neopustila finanční tíže. Dokladů k tomuto období máme hned několik. První pochází z 6. ledna roku 1310 a dočteme se v něm, že rychtář Wolfinus, jmenovaní přísežní a obyvatelé města Prahy svědčí, že Rajmund z Lichtenburka dává do zástavy pražskému měšťanu Teodorikovi vesnici Voděrady.⁷⁰⁴ Podle této listiny si má Teodorik nechat 16. díl, který je zastavený, ze sedminy této vesnice, a to do té doby, než mu bude navracena dlužná částka, která činí 592 hřiven.⁷⁰⁵

Druhý doklad nezáviděníhodné Rajmundovy finanční situace představuje listina z 21. října 1310. Dle jejího znění totiž Rajmund zastavil oslavanskému klášteru 10 hřiven, které měl klášter získávat z výnosů z vesnic Radkovice, Udeřice a Bačice.⁷⁰⁶ V listině se dozvíme, že tento plat je oslavanskému klášteru poskytnut za půjčku 70 hřiven, přičemž plat z řečených vesnic má být pobírán do té doby, než Rajmund z Lichtenburka dluh splatí.⁷⁰⁷

Třetí doklad tohoto tvrzení bychom na první pohled mohli spatřovat také v privilegii vydaném Rajmundem z Lichtenburka a Václavem, Smilem a Čěnkem z Lichtenburka pro město Havlíčkův Brod. Řečení totiž v této listině povolují brodským měšťanům postavit městské hradby.⁷⁰⁸ Toto povolení je brodským měšťanům uděleno za 200 hřiven.⁷⁰⁹ Navzdory tomu, že 200 hřiven nebyla nezanedbatelná částka, musíme si uvědomit, že se na tomto povolení podíleli všichni tehdejší majitelé Brodu, tedy jak Rajmund z Lichtenburka, tak jeho synovci. Je tedy pravděpodobné, že si tuto odměnu mezi sebe rozdělili, i když v jakém poměru se tak stalo, nevíme. Kromě toho Rajmund se svými synovci také oprostil

⁷⁰⁴ RBM II, str. 959, č. 2207., srov. CDM VI, str. 25, č. 32.

⁷⁰⁵ RBM II, str. 959, č. 2207.

⁷⁰⁶ CDM VI, str. 31 – 32, č. 40., str. 31; srov. RBM II, str. 970, č. 2239.

⁷⁰⁷ „die selben gulde in den genanten dorfern noch pfandes recht sollen inne haben, als lange vncz wir ader vnser erben die selben gylde vmb die vor genanten siebenczik Marc wider sie geledigen vnd gelosen.“; RBM II, str. 970, č. 2239.

⁷⁰⁸ RBM II, str. 962, č. 2214.; srov. CDM VI, str. 27, č. 35.

⁷⁰⁹ „(eandem ciuitatem muro circumdare et munire,) pro CC marcis gr. den.“; RBM II, str. 962, č. 2214.

brodské měšťany od všech služeb, poplatků a výběrů, vyjma poplatků ze židů a soudů⁷¹⁰ a také slíbil měšťanům, že po stejnou dobu budou osvobozeni od placení cla v Habrech.⁷¹¹ Za těmito kroky lze hledat snahu měšťanům poněkud ulevit od povinností vůči vrchnosti, neboť stavba hradeb byla věc finančně nákladná. Brodští měšťané ji ostatně dokončili až o pět let později, v roce 1315.⁷¹² Díky předpokládanému rozdělení odměny za povolení hradby postavit, ale také díky výše uvedeným úlevám snad můžeme říct, že tato listina nesvědčí ani tak o Rajmundových obtížích, jako spíše o jeho hospodářském vhledu a pomýšlení na budoucnost.

Z předchozích řádků a kapitol víme, že Rajmund z Lichtenburka se, snad po vzoru svých příbuzných, ale spíše kvůli podpoře ronovské politiky, postavil v roce 1310 na stranu nového krále, Jana Lucemburského. V následujících letech se České království ocitlo ve víru zápasu mezi českou šlechtou a Janovými německými rádci, v němž se zemští šlechtici snažili udržet získané majetky, zatímco Janovi rádci se je snažili získat zpět do královské držby.⁷¹³ Další zápas se ale odehrával i mezi šlechtickými skupinami o to, která z nich získá převahu a rozhodující vliv nad králem Janem a tím se udrží u moci. Na jedné straně stál Jindřich z Lipé a na druhé pak jeho odpůrci z šlechtické rady, např. Vilém Zajíc z Valdeka, ale především královna Eliška Přemyslovna.⁷¹⁴ Zprvu se zdálo, že navrch získá Jindřich z Lipé, neboť kromě úřadu královského maršálka, který od Jana získal, si dokázal obhájit svůj úřad podkomořího, ovšem už v roce 1311 v něm byl nahrazen Walterem z Castellu. Snad tomu bylo, jak se domnívá Šusta, kvůli upřednostňování vlastních zájmů před královými, jež vedlo k tomu, že byl Janovými rádci z tohoto úřadu „vytlačen.“⁷¹⁵

⁷¹⁰ „ad decem annorum spacium ab omni seuicio, exactione et collecta liberi manebunt, nichilominus Judeos ibidem pro nobis et iudicium reseruantes“; Tamtéž.

⁷¹¹ „Promisimus eciam – dictis ciuibus, ut a theloneo in Hawra per annostotidem transeant (liberi) et soluti.“; Tamtéž.

⁷¹² URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 155.

⁷¹³ Situaci nám nastiňuje i Petr Žitavský, který píše: „Hlavní příčinou toho zpuštění a bídy je to, že četní páni drží četné královské hrady a odpírají králi na jeho žádost vrátit takový jeho majetek. Král naléhá, aby dostal královské statky zpět, ale jejich lakota přemýšlí, jak by zabrané rozmnožila, ne ztratila. Je těžko Vilémovi Zajíci vrátit králi města Beroun a Domažlice, těžší odevzdat královské hrady Křivoklát a Přimdu. Zdaž je lehko Petrovi z Rožmberka, aby bez boje vrátil Zvíkov, hrad nedobytný? Až se vzdá Jindřich Žitavy, až Berka Kladska se znamenitým hradem, tehdy Vilém z Landštejna Hlubokou, Rajmund hrad Vranov a Půta z Dubé Bezděz, každý z nich vydá dobrovolně v ruce královy.“; ŽITAVSKÝ, P., *Zbraslavská kronika*, str. 315.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 155.

⁷¹⁴ Tamtéž, str. 156.

⁷¹⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Král cizinec*. Praha, 1939., str. 164n.

Zvrat v rámci zápasu představoval rok 1315, kdy byl Jindřich z Lipé v Praze „zatčen, zbaven všech svých úřadů a na delší dobu uvězněn na zapadlém královském hradě Týřově, kde byl přísně strážěn panem z Valdeka, jenž se stal jeho nástupcem v úřadě podkomořího.“⁷¹⁶ Tato událost se dotkla i Rajmunda z Lichtenburka, neboť se i on připojil k zástupcům ronovského rodu, kteří povstali proti králi a požadovali Jindřichovo propuštění. Podle Urbana to byl právě Rajmund, jenž se více angažoval v mírových jednáních a propuštění Jindřicha z Lipé, což dokládá jednak nabídnutou zástavou za podmíněčné propuštění tohoto Ronovce, mezi níž patřily Rajmundovy hrady Vranov a Lipnice, jednak rukojmími, mezi nimiž bychom našli nejstaršího syna tohoto pána z Lichtenburka jménem Jindřich. Vzbouřenci se však s královskou stranou dohodli a Rajmund z Lichtenburka tak ani syna, ani hrady neztratil.⁷¹⁷

Ronovci, a s nimi i Lichtenburkové, si tak uhájili své výsostné postavení, což se prokázalo i v souboji na přelomu let 1317 a 1318, kdy se opět vyostřil spor mezi královskými manželi a českou šlechtou, který se týkal zprvu rozdílných pohledů na podíl na moci obou stran, posléze i dodržování zásad stanovených v inauguračních diplomech z roku 1311.⁷¹⁸ Situaci rovněž neprosperovala ani orientace některých šlechticů na Habsburky, která ve svém důsledku ohrožovala Janovo postavení.⁷¹⁹ Spor mezi českým králem a šlechtou nakonec pomohl urovnat až římský král Ludvík Bavor, neboť podle Lenky Bobkové tento střet ohrožoval ve svém důsledku i jeho osobu. Výsledkem jednání, které se odehrálo 23. dubna 1318 v Domažlicích, byly tzv. Domažlické úmluvy, v rámci nichž Jan slíbil dodržovat inaugurační diplomy, tedy především svěřovat úřady zástupcům domácích rodů.⁷²⁰ Ke konci druhého desetiletí se tak Ronovcům podařilo získat, dalo by se říci, zásadní podíl na moci. Přesto mezi nimi nenalezneme Lichtenburky. Jan Urban tuto skutečnost předkládá jako důsledek rozpadu jejich „*stříbrnosného dominia*“,“⁷²¹ k čemuž podle něj velkou měrou přispěl právě poslední Smilův syn.⁷²²

⁷¹⁶ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 156.

⁷¹⁷ Tamtéž.

⁷¹⁸ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský, otec slavného syna*, str. 77.; Tamtéž, str. 107 - 112.

⁷¹⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 157.

⁷²⁰ BOBKOVÁ, L., *Jan Lucemburský, otec slavného syna*, str. 112n.

⁷²¹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 157.

⁷²² Tamtéž.

Okolností se sešlo více, nicméně hlavní roli sehrály Rajmundovy dluhy z doby zastávání podkomořského úřadu, jenž se s ním, jak jsme ostatně sami mohli vidět, zřejmě „táhly“ i dlouho poté, co tento úřad předal svému příbuznému. V kombinaci s již zmiňovanými poklesy z výnosů stříbrných dolů, které byly důsledkem jak vytěžení stříbrné rudy v této oblasti, tak i objevu kutnohorských dolů, ale také s účastí na výše uvedených domácích válkách, se lichtenburský rod dostával do stále složitější a složitější finanční situace. Nenabízelo se jiné řešení, než prodávat a zastavovat své majetky.⁷²³

Zřejmě však ani to nestačilo, neboť se Rajmund z Lichtenburka odhodlal k „*radikálnímu řezu: obětovat otcovské statky a přesunout svou majetkovou základnu z Čech na Moravu, kde se pevně uchytil v Bítově.*“⁷²⁴ Celá akce se odehrála v polovině roku 1319 a zainteresováni do ní byli vyjma pána z Lichtenburka také Jindřich z Lipé a král Jan. V důsledku této „operace“ přišli Lichtenburkové o svůj Havlíčkův Brod, jenž po sedm dekad tvořil základ jejich bohatství a z něj pramenícího vlivu.⁷²⁵ Shrňme si tedy, o co vše Rajmund z Lichtenburka přišel: o část Havlíčkova Brodu a Lipnici s jejím příslušenstvím. Nezapomínejme, že po smrti Jindřicha z Lichtenburka došlo k dělení majetku mezi příslušníky rodu, přičemž Rajmund získal „jen“ část původního dominia, jak jsme uvedli výše. Zároveň část svých majetků zastavil, nebo prodal.⁷²⁶

Rajmund z Lichtenburka se i v posledních letech svého života snažil „*rozšířit své bítovské panství zejména severním a západním směrem.*“⁷²⁷ Poslední zpráva o jeho osobě pak pochází z roku 1329, kdy „*se připomíná jako držitel Jaroměřic nad Rokytnou.*“⁷²⁸ Nejmladší syn Smila z Lichtenburka a Alžběty z Křižanova naposledy vydechl po 1. červnu 1329.⁷²⁹ Pokud jsme přínos jeho staršího bratra Oldřicha pro Jindřicha Korutanského hodnotili jako poměrně významný, v případě Rajmunda z Lichtenburka můžeme konstatovat, že i tento bratr, nejmladší z celé čtveřice, představoval pro Jindřicha Korutanského důležitou osobu, bez níž by se, troufáme si říct, Jindřichova vláda stávala při

⁷²³ Tamtéž, str. 158n.

⁷²⁴ Tamtéž, str. 159.

⁷²⁵ Více k transakci viz Tamtéž.

⁷²⁶ Tamtéž, str. 159n.

⁷²⁷ Tamtéž, str. 160.

⁷²⁸ Tamtéž.

⁷²⁹ Tamtéž.

nejmenším obtížnější. Neopomeňme ale skutečnost, že Rajmund z Lichtenburka v tomto ohledu nejednal nezištně.

3.7 Význam Smilových synů pro Jindřicha Korutanského

Stanoveným cílem této práce bylo poukázat na důvody, které mohly vést Jindřicha Korutanského k tomu, aby navázal spolupráci právě s tímto šlechtickým rodem. Některé aspekty byly zjevné více, jiné zase méně. Na tomto místě bychom se proto rádi pokusili shrnout jevy, které podle nás přispěly, nebo alespoň mohly přispět, k řečené spolupráci mezi českým králem Jindřichem a lichtenburským rodem, jež v této práci reprezentovali čtyři synové Smila z Lichtenburka.

Na první pohled se může zdát zvláštní zahrnovat do již tolikrát řečené kooperace mezi Jindřichem Korutanským a Lichtenburky i Jindřicha a Smila II. z Lichtenburka. Pozornému čtenáři jistě neunikla životopisná data obou mužů, z nichž je patrné, že zemřeli mnohem dříve, než se Jindřich Korutanský stal českým králem. Zároveň byla tato fakta v příslušných kapitolách také zmíněna. Stejně tak byly ovšem nastíněny i skutečnosti, které nás vedly k tomu, abychom zařadili do této práce i tyto Smilovi syny.

Začneme s nejstarším Smilovým synem, Jindřichem. Navzdory tomu, že Jindřich z Lichtenburka zemřel již v roce 1296, nepochybně přispěl jistou měrou k budoucím možnostem svých mladších bratrů. Zda se tzv. „vzhlédl“ ve svém otci a kráčel vědomě v jeho šlépějích, nebo se jednalo spíše o jeho vlastní přesvědčení o tom, jakým směrem se v životě chce ubírat on sám (resp. jakým směrem chce vést svůj rod), se pravděpodobně nedozvíme a zřejmě to ani pro naše účely není tolik podstatné. Důležitější totiž je, že svými činy přispěl k budování lichtenburského kreditu u vládnoucích panovníků. Jindřich z Lichtenburka se totiž, navzdory činům ze strany Přemysla Otakara II., od vládnoucích Přemyslovců (po vzoru otce?) neodloučil. Jeho obranou sice byla absence u královského dvora, když došlo na rozpory zmíněné v příslušné kapitole (podotkněme ale, že nebyl sám, kdo takto činil⁷³⁰), ale v důležitých okamžicích stál při přemyslovském rodě. Mohli jsme jej vidět v poselstvu, jež vyjednávalo s Otou Braniborským o návratu královice Václava do Čech, a na základě pramenů lze soudit, že se v 80. letech při nejmenším pohyboval u

⁷³⁰ Více viz URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 120nn.

královského dvora Václava II. Při tomto panovníkovi setrval i ve chvíli, kdy se Václav obrátil proti Závišovi z Falkenštejna. Podstatné je ovšem připomenout Jindřichovy pohnutky, jež k tomuto kroku vedly – nemuselo se jednat o loajalitu králi (ačkoliv se tak pán z Lichtenburka mohl prezentovat), nýbrž o politickou zkušenost, jež mu velela zůstat na Václavově straně. Přesto se mu ale tento čin vyplatil a mohl se stát v jistém smyslu politickým ukazatelem pro budoucí pokolení.

V případě pana Jindřicha ale nesmíme zapomenout zmínit i činy, které se sice nevztahovaly k „velké“ domácí politice, ale které také přispěly k budování postavení tohoto rodu. V první řadě se jednalo o lichtenburskou majetkovou doménu. Jindřichovi se totiž podařilo udržet statky, které po sobě zanechal jeho otec Smil, v podstatě ve stejném rozsahu. To se jeví, pohlédneme-li do období o pár let později, jako poměrně zásadní zásluha. Konec konců, i díky tomu, že v konkrétním okamžiku stále vlastnili Lichtenburkové dané území, stali se pro Jindřicha Korutanského ze strategického hlediska důležitým rodem. O tom ovšem později.

Jindřichovi můžeme přiřknout ještě jednu skutečnost, které zatím nebyl dán prostor. Zmiňovali jsme se o pořádání rodových sjezdů ve žďárském klášteře, jichž se účastnili bližší i vzdálenější příbuzní tohoto rodu. Myslíme, že se snad dá říct, že tyto sjezdy přispěly k udržování určité vnitřní integrity lichtenburského rodu. Kromě toho, že se na těchto setkáních řešily majetkové záležitosti, případně docházelo k vyřešení sporů, členové rodu se o sobě jistě dozvídali nové informace, a to nejen z běžného života, ale snad i z plánů do budoucna. Jinými slovy, v rámci těchto rodinných shledávání mohlo mimo jiné docházet i k uzavírání určitých dohod ve smyslu udržování jednotného postupu v rodové politice, nebo k tříbení názorů v rámci diskuze nad konkrétními kroky, jež zde mohly být probírány. Pomineme-li zmíněné (a zde se ale jedná skutečně o naši domněnku, již bohužel nemůžeme z dochovaných pramenů podložit), tyto rodové sjezdy mohly také představovat určitou „vnitřní manifestaci“ starobylosti lichtenburského rodu. Tím máme na mysli to, že setkání s příbuznými mohlo jednotlivým členům připomínat, ke komu tzv. „patří“, a také to, že lichtenburský rod ctí jisté hodnoty. Právě tato skutečnost mohla pro Jindřicha Korutanského v budoucnu představovat příslib věrnosti.

Mluvíme-li o lichtenburském majetku a především o jeho udržení pro další generace, nemůžeme zapomenout zmínit i přínos pana Smila II. z Lichtenburka. Navzdory tomu, že tento šlechtic zemřel ze všech čtyř bratrů nejdříve, domníváme se, že lze říct, že i on přispěl díky svým hospodářským schopnostem k udržení lichtenburského dominia. Ať už byl do role „hospodáře“ pasován z jakéhokoliv důvodu, o svěřený majetek se staral dobře. A jistě tím částečně odlehčil i Jindřichovi, který se díky tomu mohl věnovat jiným záležitostem, např. rodové politice, nebo se mohl pohybovat u královského dvora. Možná tak činil bez obav, když o majetek pečoval právě Smil II.

V případě Oldřicha z Lichtenburka už v souvislosti s jeho přínosem pro Jindřicha Korutanského lze hovořit o přímém vlivu. Byl to právě pan Oldřich, jenž se postavil na stranu Jindřicha Korutanského a setrval zde, byť s krátkým intermezem v roce 1306, až do úplného konce. I on se v tomto směru mohl odvolávat na jistý „příslib věrnosti“ v souvislosti se svými vazbami na přemyslovský rod (jak víme, sloužil v družině Mikuláše Opavského a u dvora Václava II. se vyskytl rovněž). Otázkou ovšem je, nakolik by tomuto slibu byl Jindřich Korutanský ochoten uvěřit, když se podruhé stával českým králem. Jistě nezapomněl na fakt, že Oldřich z Lichtenburka, mimo jiné šlechtice společně se svými ronovskými příbuznými, přešel na stranu Albrechta Habsburského, resp. jeho syna Rudolfa, na podzim roku 1306.⁷³¹ Mohla být vražda Dobeše z Bechyně, jíž se Oldřich s Hynkem Krušinou dopustil v roce 1307 snahou tento čin odčinit? Ukázat demonstrativně svou loajalitu k Jindřichovi Korutanskému? Těžko říct. Kupříkladu Jan Urban se domnívá, že v pozadí tohoto činu stáli Jindřich z Lipé a Rajmund z Lichtenburka.⁷³² Zda až do takové hloubky sahala Oldřichova loajalita vůči bratrovi, se dnešní optikou těžko soudí.⁷³³

Podstatnějším aspektem se v tomto kontextu zdá být Oldřichova příslušnost k mocnému a bohatému panskému rodu. Jindřich Korutanský na fungování své politiky potřeboval

⁷³¹ Tamtéž, str. 137.

⁷³² Tamtéž, str. 148.

⁷³³ Loajalitou narážíme na obecný princip, který můžeme sledovat i u dalších Lichtenburků. Pokud se rozhodli pro určitý krok, činili jej (alespoň navenek) společně, jednotně. Svou roli v tom mohla sehrát pokrevní příbuznost a to, že si vážili příbuzenství jako hodnoty, stejně jako snaha uchovat vnitřní integritu rodu, o níž jsme se již zmiňovali. Přesto je na pováženou srovnávat ručení vlastním majetkem za bratrovy půjčky (jak víme z předchozích kapitol) a spáchat na jeho popud vraždu. Ačkoliv v takovém směru uvažuje Jan Urban, který násilný akt vedoucí k smrti Dobeše z Bechyně hodnotí jako „*politickou vraždu*“ (URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 138.), nemůžeme s jistotou říct, že ve stínu tohoto činu se jako jeho iniciátor nacházel Rajmund z Lichtenburka.

peníze, jichž se mu ovšem nedostávalo v takové míře, v jaké by potřeboval. Oldřich z Lichtenburka tak mohl představovat jistou záložní možnost finančních injekcí, případně jiné podpory, pokud by selhaly zdroje k tomuto nákladnému způsobu politického vedení určené. Přesto se Jindřich v tomto ohledu spolehl spíše na Rajmunda z Lichtenburka a jeho schopnosti, proto tato domněnka v případě pana Oldřicha zřejmě příliš neobstojí.

Skutečnost, která nám v případě pana Oldřicha a jeho významu pro Jindřicha Korutanského připadá pravděpodobnější, byla zmíněna už výše. Pro českého krále Jindřicha bylo po znovuzvolení českým králem strategicky podstatné uchovat ve své moci města Kutnou Horu a Jihlavu,⁷³⁴ neboť právě tato města představovala v jistém smyslu bránu k udržení královské moci. Z jakého důvodu? V těchto městech se těžilo stříbro, které znamenalo pro Jindřicha Korutanského možnost financí, jež nutně potřeboval pro svou vládu. Příležitost pro zisk bohatství si uvědomovali i Habsburkové (doklady nalezneme v jejich pokusech o ovládnutí Kutné Hory) a Jindřich si tak byl nepochybně vědom důležitosti obrany těchto měst. Lichtenburská doména ležela mezi těmito městy a Moravou a mohla tak představovat určitý nárazník při habsburském vpádu do těchto míst.⁷³⁵ Jenže po smrti Jindřicha z Lichtenburka došlo k rozdělení majetku, přičemž každý z příslušníků rodu ovládal část celé oblasti. Připomeňme, co připadlo Oldřichovi: jednalo se o hrad Lichtenburk (Lichnici) a k němu přilehlé vsi Protivany, Míčov, Rudov, Jetonice a Podhradí, také Chotěboř. Rajmund z Lichtenburka získal smrdovské zboží (viz výše), vesnici Střítež a polovinu (Havlíčková) Brodu. K tomu, aby Jindřich mohl ubránit Kutnou Horu, by mu tak stačilo zavázat si a moci se spolehnout na hlavního představitele Lichtenburků, jímž byl Rajmund, a jeho bratra, pana Oldřicha. Zdá se, že i v tomto ohledu představoval Oldřich z Lichtenburka personu, jež byla pro Jindřicha Korutanského významná.

Nemůžeme zapomenout zmínit i naši domněnku týkající se Oldřichovy loajality vůči českému králi Jindřichovi. Tento pán z Lichtenburka byl možná přesvědčen o nárocích Jindřicha Korutanského na český trůn, jež plynuly z Jindřichova sňatku s Annou Přemyslovnou, možná se po vzoru staršího bratra chtěl držet panujícího krále,⁷³⁶ neboť se

⁷³⁴ ŽEMLIČKA, J., *Konec Přemyslovců*, str. 419.

⁷³⁵ Více viz Tamtéž, str. 416.

⁷³⁶ Máme na mysli Jindřichovo druhé panování mezi lety 1307 – 1310.

tato strategie lichtenburskému rodu dosud vyplatila. Tuto myšlenku by podporoval fakt, že za svou podporu králi Jindřichovi v době jeho vlády Oldřich, na rozdíl od jiných šlechticů, žádné hmotné statky neobdržel.⁷³⁷ Uvedenou tezi ale nemůžeme podpořit argumenty opřeny o pramennou základnu, tudíž zůstáváme pouze v rovině úvahy.

A jaký byl význam nejmladšího Smilova syna, Rajmunda z Lichtenburka, pro Jindřicha Korutanského? Kromě výše uvedených důvodů, jež se dotýkají i Rajmundových bratrů, oproti Oldřichovi představoval zřejmě Rajmund z Lichtenburka, snad i díky své povaze či ambicím, člověka, jehož si Jindřich Korutanský musel předcházet, neboť bez jeho služeb by se neobešel. Rajmund patrně využil majetkový odkaz svých starších bratrů, o němž jsme psali výše, ve chvílích, kdy mu prestižní úřad královského podkomořího tzv. „přerůstal přes hlavu.“ To, že vnější činitelé⁷³⁸ „hráli“ v této oblasti spíše v Rajmundův neprospěch, ponechme nyní stranou. Fakt, že Rajmund z Lichtenburka pocházel z bohatého a mocného rodu, o jehož příslušníky se mohl tzv. „opřít“ (vzpomeňme na nejvyššího purkrabího Hynka z Dubé, nebo později Jindřicha z Lipé),⁷³⁹ mu nejen vynesl prestižní úřad, ale také mu umožnil v něm setrvat, a to mj. i díky vlivu, kterého Ronovci v průběhu let dosáhli u královského dvora.⁷⁴⁰ Vzhledem k pravomocím a povinnostem tohoto úřadu se tak právě on stal personou, bez níž by se Jindřich Korutanský ve své vládě neobešel.

V souvislosti s vykonáváním tohoto úřadu ovšem považujeme za nutné připomenout i skutečnost, že za své služby si nechával Rajmund od Jindřicha Korutanského zaplatit, a to různými odměnami, výsadami apod. Zkrátka, své služby pro krále nevykonával zadarmo.⁷⁴¹ Navzdory tomu, že Jindřichovi by se v podstatě mohlo vyplatit ustanovit jako podkomořího jiného šlechtice, jemuž by případně nemusel příliš obětovat (pokud by se ovšem takový vůbec našel), Rajmund z Lichtenburka v úřadu setrval tak dlouho, dokud

⁷³⁷ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 137.

⁷³⁸ Těmito činiteli míníme měnící se politickou situaci i proměnu šlechtického stavu ve vztahu k českému králi, již jsme naznačovali výše. Politika Jindřicha Korutanského, jež byla založena na velké spotřebě financí, Rajmunda v daném úřadu zkrátka finančně ruinovala. Podle Urbana jeho výdaje nestačily pokrýt ani výnosy, jež v tomto úřadu patrně získával (URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 150n.). Je ovšem nutné podotknout, že za samotnou situaci nemohl jen Jindřich Korutanský, nýbrž i ambice samotného Rajmunda z Lichtenburka (např. nákladná stavba Lichnice a přestavba Bítova, viz výše).

⁷³⁹ URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 152.

⁷⁴⁰ Tamtéž., str. 148.

⁷⁴¹ Tamtéž., str. 151.

sám chtěl. Na první pohled by tato skutečnost mohla svědčit o Rajmundových osobních kvalitách, ovšem reálný důvod se pravděpodobně nachází jinde. Jindřich Korutanský Rajmunda z Lichtenburka potřeboval kvůli jeho bohatství a navíc je otázkou, zda by mu výměna šlechticů v podkomořském úřadu z vlastní svobodné vůle, bez „schválení“ šlechtickými předáky, spíše nepodrazila nohy. Osobně se, vzhledem k okolnostem, domníváme, že taková akce by mohla vést i k Jindřichovu pádu.

Nebyly to ale jen hodnosti a všeobecně známé bohatství a moc, které demonstrovaly význam těchto dvou naposledy zmíněných Lichtenburků, tedy Rajmunda i Oldřicha. Jistý obrázek o jejich důležitosti si totiž můžeme udělat i z podoby pečeti, jež bratři užívali.

Jak Oldřich, tak Rajmund tzv. „šli s dobou“ a používali pečeti, jež byly dle vyjádření Hany Pátkové v kapitole monografie *Lichtenburkové, vzestupy a pády jednoho panského rodu*⁷⁴² užívány vedle pečeti pšních⁷⁴³ už ke konci 13. století, příznačnými se pak staly pro století 14. Jednalo se o pečeti znakové, které nejdříve koexistovaly vedle pečeti pšních, ale právě ve 14. století převládly.⁷⁴⁴

Dle dochovaných sfragistických pramenů užíval Oldřich z Lichtenburka hned tři pečeti. První přivěsil k listině v roce 1288. Jednalo se o „okrouhlou pečeť z hnědého vosku nesoucí úplný lichtenburský znak.“⁷⁴⁵ Počátkem 14. století pak užíval pečeti dvě. Obě byly co do podoby téměř stejné, první „nesla pouze vyobrazení štítu bez klenotu a helmu, pole kolem štítu zdobil rostlinný dekor. Druhá pečeť byla řešena velmi podobně, avšak měla více než dvojnásobný průměr. Plocha pole byla pokryta mřížováním v podobě proražených rout.“⁷⁴⁶ To, že Oldřich z Lichtenburka ve své době používal pečeti hned dvě (menší patrně na běžnou agendu, větší si mohl nechat zhotovit ve chvíli, kdy se začal angažovat i politicky) svědčí jednak o určité finanční zajištěnosti tohoto šlechtice, jednak o jeho potřebě reprezentovat. Podle Hany Pátkové totiž nejdříve používal pečeť menší (průměr

⁷⁴² Hana Pátková pro tuto publikaci napsala 15. kapitolu s názvem „Exkurz 2. Poznámky k heraldice a sfragistice pánů z Lichtenburka“.; URBAN, J., *Lichtenburkové*, str. 370 – 375.

⁷⁴³ Jedná se o typ pečeti zobrazující „vlastníka pečeti jako (...) rytíře (u mužů), kdy stojí dotyčný s mečem či kopím s praporem a štítem ve zbroji v pečetním poli, nebo v dvorském oděvu (u žen).“; MARÁZ, K., *Sfragistika*, str. 34.

⁷⁴⁴ Tamtéž, str. 371.

⁷⁴⁵ Tamtéž, str. 372.

⁷⁴⁶ Tamtéž.

cca 21 mm) a až později se pečeť zvětšila, v průměru dosahovala velikosti cca 31 mm.⁷⁴⁷ Pokud by Oldřichova pečeť přivěšovaná k listinám byla menší než pečeti ostatních svědků, mohla by ubírat na významu jeho slova v kontextu obsahu konkrétní listiny.⁷⁴⁸ Fakt, že Oldřichovy pečeti nesou ronovský erb, může souviset s dobovou „módou“ užívání takových pečetí, nebo s praktickým účelem, a to ukázat, ke kterému z panských rodů majitel dané pečeti patří.

Podobně můžeme hodnotit dvě dochované pečeti Rajmunda z Lichtenburka. Obě pečeti se vzhledově velmi podobaly pečeti jeho staršího bratra Oldřicha, kdy pole bylo rovněž zdobeno „mřežováním ve formě proražených rout.“⁷⁴⁹ V Rajmundově případě ale, co se velikosti pečeti týče, pozorujeme opačný trend. Rajmund z Lichtenburka používal nejprve pečeť velkou (v průměru dosahovala stejných parametrů jako pozdější Oldřichova velká pečeť), až později přidal i pečeť malou, její velikost lze spočítat cca na 15 mm.⁷⁵⁰ Tato změna velikostí pečetí může souviset s Rajmundovým přechodem do politického ústraní, o němž jsme se již zmiňovali, neboť v záležitostech, jimiž se zabýval po roce 1310, pravděpodobně nebylo nezbytně nutné užívání velké pečeti. Současně je ale potřeba říct, že mezi užíváním pečetí odlišné velikosti je v případě obou bratrů patrný jen malý časový rozdíl, což Hana Pátková vysvětluje tím, „že někteří členové rodu...mohli používat současně menší a větší pečeť.“⁷⁵¹ Vysvětlení Hany Pátkové naznačuje, že oba lichtenburští bratři z nějakého důvodu v určitém období potřebovali pečeť novou a následně jak Oldřich, tak Rajmund používali obě pečeti, což nevylučuje naši hypotézu o souvislosti této obměny s jistou změnou v životě těchto bratrů. Podstatné nicméně je, že i tímto „fyzickým“ způsobem demonstrovali řečením Lichtenburkové své postavení a ostatně i bohatství, což mohlo pro Jindřicha Korutanského představovat další pomyslný ukazatel na cestě ke spolupráci s tímto rodem.

Doufáme, že z uvedeného výkladu je patrné, že význam Smilových synů pro panování Jindřicha Korutanského byl z výše uvedených důvodů, dle našeho názoru, zásadní. Bez lichtenburského rodu, resp. bez jeho majetku, bohatství, vlivu a snad i jisté loajality vůči

⁷⁴⁷ Tamtéž.

⁷⁴⁸ Tamtéž, str. 374.

⁷⁴⁹ Tamtéž, str. 372.

⁷⁵⁰ Tamtéž.

⁷⁵¹ Tamtéž, str. 374.

tomuto králi, by totiž bylo Jindřichovo panování při nejmenším ztíženo. Na všech vyjmenovaných aspektech se různou mírou, adekvátně vůči délce života, povaze i vlastním aspiracím a přesvědčení, podíleli všichni synové Smila z Lichtenburka. Domníváme se tak, že tento rod ve sledovaném období můžeme právě díky Jindřichovi, Smilovi II., Oldřichovi i Rajmundovi z Lichtenburka právem zařadit mezi jeden z nejvýznamnějších rodů sklonku 13. století, ale také přelomu století 13. a 14.

4. Závěr

V této práci předkládáme osudy čtyř synů Smila z Lichtenburka, navzdory tomu, že pouze dva z nich přímo zasáhli do života Jindřicha Korutanského, neboť dva nejstarší bratři z této čtveřice zemřeli před tím, než se Jindřich Korutanský stal českým králem. I přesto se domníváme, že také oni přispěli svými kroky k tomu, že lichtenburský rod se pro tohoto krále stal velmi důležitým partnerem. Jak jsme se snažili ukázat, ona důležitost tohoto rodu pramenila z více aspektů.

Jednotlivé důvody významu Lichtenburků pro panování řečeného krále se velmi těžko skládají hierarchicky. Pokud bychom se ale chtěli vydat touto cestou, pravděpodobně bychom jako jeden z nejdůležitějších aspektů uvedli bohatství uložené zejména v majetkové doméně, jež zahrnovala výnosná naleziště stříbrné rudy v okolí Havlíčkova Brodu, a z ní pramenící vliv, kterého tento rod v průběhu let dosáhl mezi ostatními šlechtici, ale především u královského dvora. Na tvorbě obou jmenovaných aspektů se podíleli větší či menší měrou všichni bratři, nicméně jak se zdá, ovoce v tomto směru sklízel až nejmladší Rajmund. Byl to totiž právě on, kdo se i díky bohatství a vlivu zhostil jednoho z nejvýznamnějších dvorských úřadů. Zdá se také, že pro Jindřicha Korutanského představovala důležitý bod rovněž lokalizace lichtenburských majetků. O umístění lichtenburské domény se ve svém důsledku zasloužil už otec aktérů této práce, Smil z Lichtenburka, samozřejmě aniž by tuto skutečnost, když získával statky v oblasti Vysočiny, tušil. Na druhou stranu, na udržení této domény měli svůj podíl i Jindřich, Smil II. a snad také Oldřich z Lichtenburka, jejichž zásluhy v tomto směru nemůžeme opomenout. Aspekty, které můžeme pouze odhadovat a nikoliv zcela jasně podložit prameny, ale přesto mohly také sehrát svou roli, pak byly založeny na osobních vlastnostech Smilových synů, zejména Oldřicha z Lichtenburka. Výše jsme nastínili naši domněnku o jeho loajalitě vůči Jindřichovi Korutanskému a důvody, které k ní mohly vést. Stejně tak ovšem mohla v tomto ohledu sehrát svou roli i rodová politika Lichtenburků, protože, jak jsme viděli, tento rod často těžil z toho, že zůstal věrný svému králi.

Lichtenburkové zásluhou svých činů, jež jsou zaznamenány v pramenech, a také odborné literatury nejsou neznámým rodem. Ostatně, bylo o nich napsáno již mnoho stran v odborných článcích, mají také svou vlastní monografii, která se jimi zabývá. V této

diplomové práci jsme se přesto pokusili nabídnout jiný pohled na tento rod. Pohled, který by umožnil sledovat principy, jež vedly k tomu, že se řečený rod stal důležitým a významným pro českého krále Jindřicha Korutanského. Navzdory tomu, že vláda tohoto krále neobsáhla příliš dlouhou dobu, Lichtenburkové v ní zanechali nesmazatelnou stopu. A díky ní si je i dnes můžeme připomínat.

Seznam použitých informačních zdrojů

Prameny:

BLÁHOVÁ, Marie, ed. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překlad: Marie Krčmová. Praha: Paseka, 2005.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, V, Josef Chytil (edd), Brno 1850.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae, VI, Josef Chytil (edd), Brno 1854.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, II, Josef Emler (edd), Praegae 1882-1892.

ŘEZBÁŘ, Jindřich a ZEMEK, Metoděj, ed. *Cronica domus sarensis: maior et minor*. Třebíč: Blok, 2003.

PETR ŽITAVSKÝ a OTTO. *Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae*. Překlad František Heřmanský a Rudolf Mertlík. Praha: Svoboda, 1976.

Literatura:

BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský. Otec slavného syna*. Praha: Vyšehrad, 2018.

BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny České IVa (1310 – 1402)*, Praha – Litomyšl: Paseka, 2003.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a ZELENKA, Jan. *Curia ducis, curia regis: panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*. Praha: Historický ústav, 2011.

ELBL, Pavel. *Cisterciácký klášter ve Žďáru nad Sázavou* in: POJSL, Miloslav. *Cisterciáci na Moravě. Sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátku Velehradu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.

ELBL, Pavel. *Rytíř z pomezního hvozdu. Otec svaté Zdislavy*. Třebíč: Akcent, 2009.

FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Šlechta a hierarchie v Čechách od druhé poloviny 13. do počátku 15. století*. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*, roč. 1, (1991), str. 57 - 87.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420. II. Fundace 13. a 14. století*. Praha: Karolinum, 2014.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142 – 1420. III. Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*. Praha: Karolinum, 2018.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský*. Praha: Vyšehrad, 2007.

JAN, Libor. *Lenní přísahy a přísahy věrnosti na dvoře posledních Přemyslovců* in: WIHODA, Martin, ed. a MALAŤÁK, Demeter, ed. *Stát, státnost a rituály přemyslovského věku: problémy, názory, otázky: sborník příspěvků z konference konané dne 18. října 2005 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2006.

JAN, Libor. *Domácí šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku* in: NODL, Martin, ed. a WIHODA, Martin, ed. *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2008.

JAN, Libor. *Václav II. Král na stříbrném trůnu.*, Praha: Argo, 2015.

JAN, Libor. *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno: Matice moravská, 2006.

KOPIČKOVÁ, Božena. *Eliška Přemyslovna. Královna česká*, Praha: Vyšehrad, 2008.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 1., A – G*. Praha: Libri, 1996.

LABUŤ, Jiří. *Z dobových zápisů o osadách Lichtenburského panství*. In: *Chrudimské vlastivědné listy*, 13, č. 2, (2004), str. 11-15.

MARÁZ, Karel. *Sfragistika: Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

MARÁZ, Karel. *Václav III.: (1289-1306): poslední Přemyslovec na českém trůně*. České Budějovice: Veduta, 2007.

NODL, Martin, SOMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

PLAČEK, Miroslav a FUTÁK, Peter. *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha: Lidové noviny, 2006.

ROBERT, Antonín. *Lenní institut a jeho funkce při smíření v diplomacii Václava II.* in: NODL, Martin, ed. a WIHODA, Martin, ed. *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně*. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, Brno, 2008.

RAZIM, Jakub. *Jindřich Korutanský – rex tyrannus: realita a fikce na stránkách Zbraslavské kroniky*. In: *Drugie polsko-czeskie forum młodych mediewistów. Materiały z konferencji naukowej Gniezno 25-28 września 2007 roku* / Poznań : Instytut Historii UAM, 2009.

SOMER, Tomáš. *Hrad Lichnice (Lichtenburk) a Lichtenburkové*. In: *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

SOMER, Tomáš. *Nové poznatky k rodině Smila z Lichtenburka*. In: *Genealogické a heraldické listy*. 29, č. 1 (2009), str. 10 - 17.

SOMER, Tomáš. *Smil, z Boží milosti pán z Lichtenburka. Dějiny osobnosti, osobnost v dějinách*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce David Papajík.

SOMER, Tomáš. *Smil z Lichtenburka. Příběh velmože bouřlivého věku*. Vedita, České Budějovice, 2012.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Jan Lucemburský (a jeho doba 1296 – 1346)*. Praha: Svoboda, 1994.

SVITÁK, Zdeněk. *Počátky kláštera cisterciáků v Pohledu*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, roč. 45, č. C43 (1996), str. 5 – 16.

SVOBODA, Miroslav. *Páni ze Strakonice: vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Král cizinec*. Praha, 1939.

ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha, 1935.

TELNAROVÁ, Kateřina. *Anna, královna česká. Nejstarší dcera Václava II. a její osudy.* In: *Medievalia Historica Bohemica*, roč. 13, č. 1, (2010), str. 47 - 76.

URBAN, Jan. *Lichtenburkové – jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské* in: *Heraldika a genealogie*, 25, 1992.

URBAN, Jan. *Lichtenburská država na Českomoravské vrchovině ve 13. a 14. století.* In: *Historická geografie*. Praha: Komise pro historickou geografii při Ústavu československých a světových dějin ČSAV, sv. 18, (1979), str. 31-68.

URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české II (1197 – 1250).* Praha – Litomyšl: Pasek, 2000.

VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české III (1250 – 1310).* Praha – Litomyšl: Pasek, 2002.

WIHODA, Martin. *Morava v době knížecí: 906-1197.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců. Skladba a fungování jejich pozdní monarchie.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2020.

ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců,* Praha: Panorama, 1986.

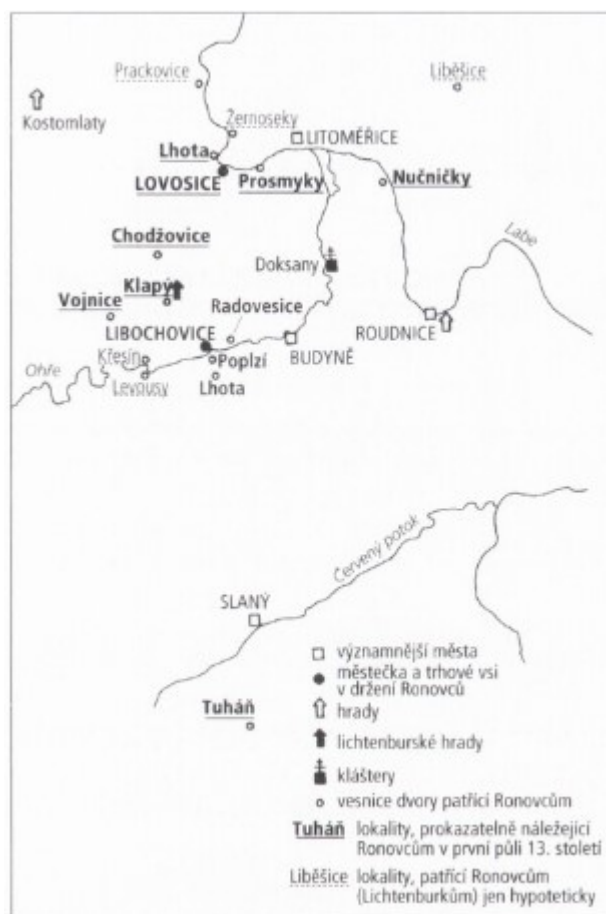
Seznam příloh

Příloha č. 1 - mapa nejstarší držby Ronovců

Příloha č. 2 – rodokmen Lichtenburků

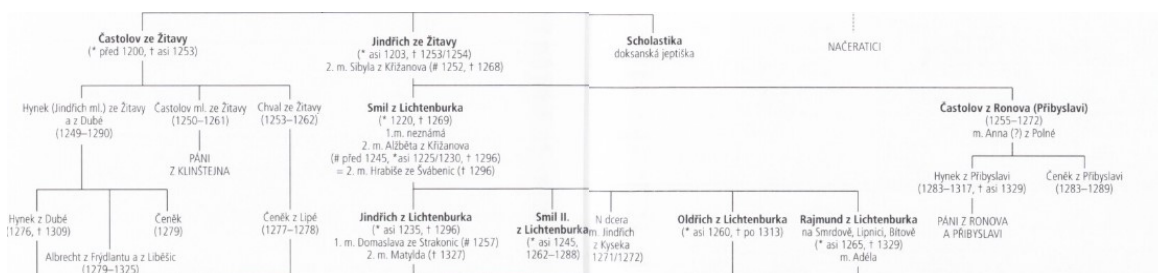
Příloha č. 3 – mapa lichtenburského dominia na Českomoravské vrchovině, od 2. pol. 13. stol. do 1. pol. 14. století

Příloha č. 1

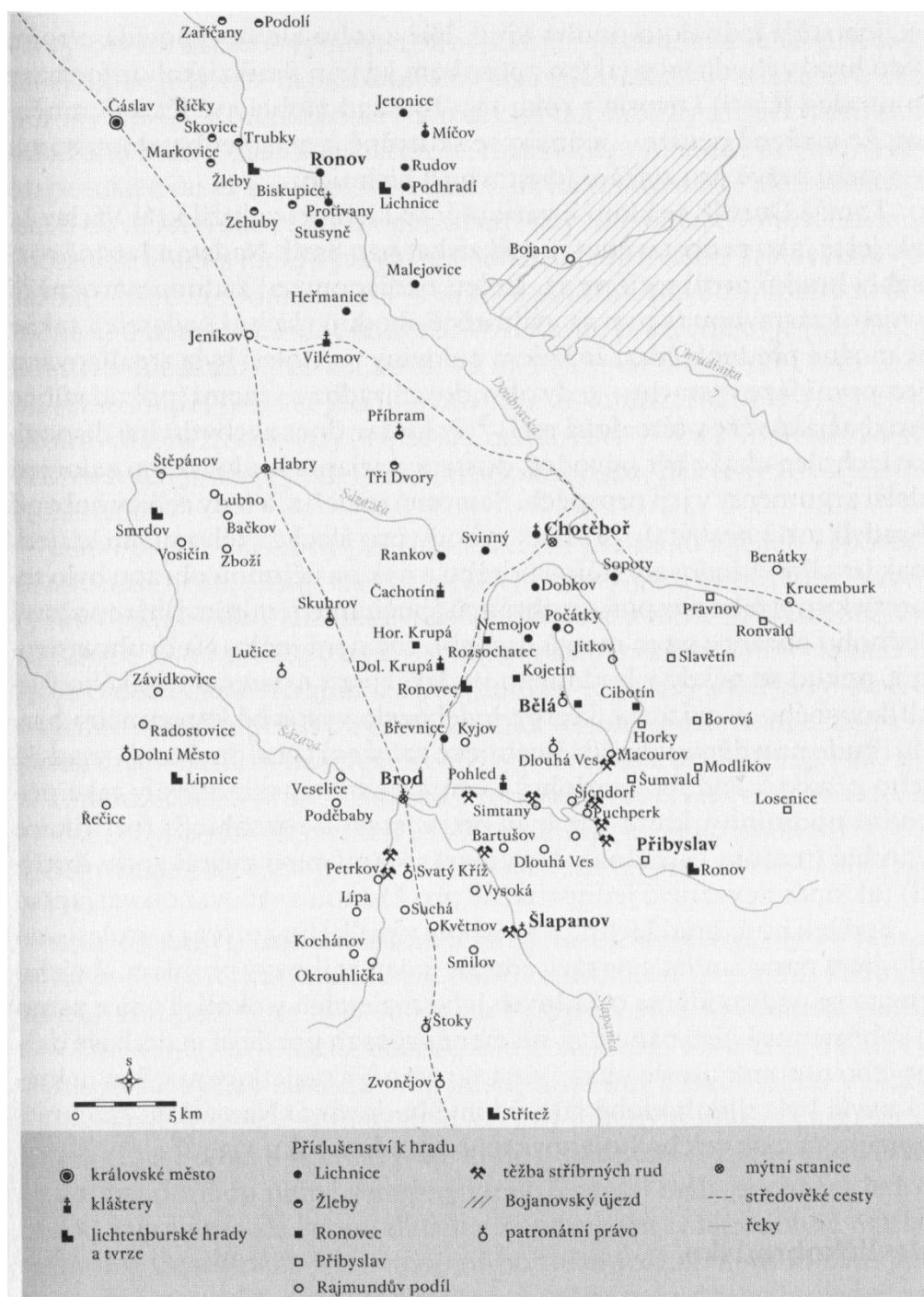
(Převzato z: URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2003., str. 41.)

Příloha č. 2

(Převzato z: URBAN, Jan. *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha, NLN, 2003., str. 500n.)

Příloha č. 3

(Převzato z: SOMER, Tomáš. *Smil z Lichtenburka. Příběh velmože bouřlivého věku*. Veduta, České Budějovice, 2012., str. 117.)